LIPP TAMÁS

Medvenemzetség

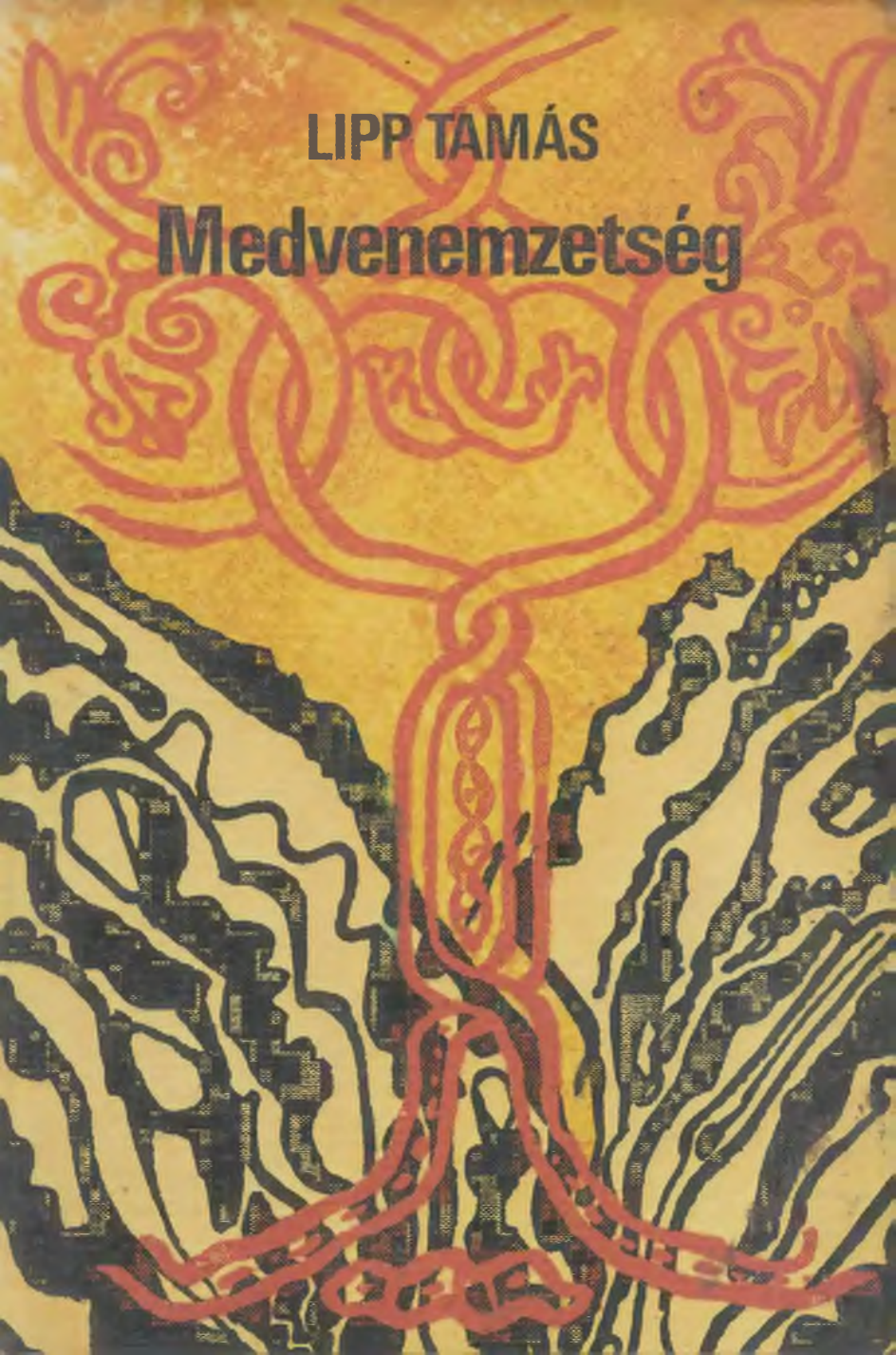

LIPP TAMÁS

Medvenemzetség

KOZMOSZ KÖNYVEK

A FEDÉL ÚJHÁZI PÉTER MUNKÁJA

© Lipp Tamás, 1981

ELŐSZÓ

Nem szerettem a történelemórákat. Tanárnőnknek úgy recsegett a hangja, mint egy zárlatos hangszóró. Ott állt az olajozott dobogón, mindig ugyanazon a helyen, arcán mindig ugyanaz a ragacsos mosoly bujkált. Bambusznád pálcája határozott köröket írt le az egyes történelmi színhelyek fölött; ő mindig tévedhetetlenül megszabta a helyes irányt. Minden egyszerű volt, világos, mindent már jó előre elrendeztek.

Mondom, nem szerettem a történelemórákat. Szívesen ácsorogtam viszont a Salétrom utca sarkán a világcsavargó BELSPED-kocsisok között. A kocsisok kevertet ittak, s ha hideg volt, mindig betakarták a lovakat. Szájukból füstpántlikaként tekeredtek elő a történetek. Ezekre ma is emlékszem.

Egy ideig magam is csavaroghattam: akkor újságírással kerestem a kenyerem. Sok emberrel megismerkedtem, néhányuk életét beleírtam egy kis könyvbe. A könyvnek azt a címet adtam: A Nagy Titok. Mesteremberek a főszereplői, akik az alaktalan anyagból formát és rendet teremtenek. Igyekeztem megfejteni titkukat, hittem, ezzel magamat is pontosabban megismerhetem. Lehet, hogy éppen példájuk nyomán értettem meg: mai mozdulataink és mondataink igazi értelmét csak úgy tárhatjuk föl, ha a történelem és az emberi természet legrejtettebb zugaiba is bemerészkedünk. Egyre hátráltam.

Egyszer aztán egy ismerősöm furcsa esetet mesélt. Apró gyerekeknek megmutatták Csontváry Zarándoklás a cédru-

sokhoz Libanonban *című képét. Néhány óra múltán megkérték őket, rajzolják le, mire emlékeznek vissza. Az egyik kisgyerek papírra vetített képe megdöbbentően hasonlított a sámándobok világábrázolataihoz. (Nem is pontos, hogy hasonlított:* az *volt.) Mikor láthatott ez a kisfiú sámándobot? Soha. Megkérdezték tőle: nem is tudta, mi az. Én akkor megértettem: a múlt itt van bennünk, akkor is, ha nem* tudunk *róla. Zsigereinkben, mint egy mélységes mély kútban, évezredes emléknyomokat őrzünk. Csak jó hívó szó kell, s a régi képek újra fölködlenek.*

Hívó szavak után kezdtem kutatni. Néprajzi és történelmi könyveket lapozgattam. Kerestem a kort, amelyben még nem darabolódott szét a világ, amikor a szavak még nem lakójukat vesztett, meszes csigaházak, amikor a művészet még a világ közvetlen befolyásolásának és megváltoztatásának eszköze, amikor a művészet még gyógyít. Kerestem a kereszténység előtti epikai gazdagságot.

Forrásaim? Munkácsi Bernát Vogul népköltési gyűjteménye, *László Gyula és Vajay Szabolcs tanulmányai, Bartha Antal és Győrffy György munkái, Szücs Sándor sárréti táltostörténetei, Diószegi Vilmos sámánokról szóló könyvei, Tömörkény István novellái. De sokat forgattam a* Kalevalát, *Erdélyi Zsuzsanna apokrif népi imádságos-gyűjteményét és Tornai József* Boldog látomások *című válogatását a világ törzsi költészetéből...*

Források? Talán ide kellene soroljam azt is, amikor egy balatoni alkotótáborban órákig figyeltem a kisfiút, aki az ősi fazekaseszközön: a korongon, két hüvelykujjával fölhúzta az első kancsót. Még sohasem tanulta a mesterséget, ujjai mégis boszorkányos ügyességgel engedelmeskedtek az évezredes törvénynek. Forrásként hivatkozzam talán a táncházozó fiatalok

önfeledt mozdulataira? A zenére? Vagy arra, amikor egy bölcs, ősöreg kancával „társalkodtam" a napsütötte bakonyi tisztáson...

Egy letűnt világ ezernyi foszlánya kavargott bennem. Színes képdarabkák rajzottak körül, a különböző mitológiai történetek fonala lassan a nyakam köré hurkolódott. Nem bírtam elkezdeni a könyvet. Már azt hittem, föladom, amikor egy késő éjszakai órán, a Duna-parton, megpillantottam az öklömnyi madarat, amint éppen egy testes szobor feje búbján énekelt. Tudomást sem vett az énekléshez egyáltalán nem alkalmas, vaksüket sötétről, türelmesen és szívósan, mondhatni egykedvűen danolt. Akkor egy szempillantás alatt bennem is föltárult a múlt mélységes mély kútja, s megláttam az öregembert, a nemzetség atyját. Jól emlékszem minden vonására, ravaszdi szemére, kopasz fejére, nyakán a forradásra. Még a hangját is hallottam, azt a kicsit már avasodó, öregesen vékony, de azért szívós-erős hangot. Mesélt, mesélt, szálltak a napok, a hetek; eltelt a nyár, az ősz s a tél. Új év jött, s ahogy lassan-lassan gombolyodott a történet – asztalomon egyre gyűltek a töltőtollal teleírt fehér lapok –, előttem is egyre szélesebb ívben tárult föl az öregember nemzette nép sorsa.

Történetük talán akkor kezdődött, amikor a bátor öreg néven nevezte fényes állatot, a medvét, kitől egykoron ő maga is származott. A szó erőt adott, a nemzetség kilépett a névtelenségből. Az idő – miként a vajúdó asszony testének minden izma – egyszer csak összerándult, s kilökte fényes öreg magzatait a térestelen térre. Ott álltak a történelem kapujában, még húzta őket vissza a hűséges folyó, még a régi békés utat járdalták, de napkeleten már készülődtek a vad viharok és az idegen pásztorok... Az események szálai még nem fejthetők széjjel, eleink fejében minden együtt hullámzik: a szagok és

a vizek árja, a fejedelem intése és fényes állat morgása, az idegen pásztorok kurjantásai és a riadt állatok bégetése, a vadlovak dobogása és a szeder őszi íze... A nép még nem tudja, az atya is csak érzi: lebírhatatlan *erők metszéspontjába kerültek. És ők* mégsem *sodródhatnak tehetetlen falevélként a szelekkel. Az atya megkutyulta magát, azt mondta,* rá kell tartani a szélre. *Hát így... Fényes öreg népe – a Medve nemzetség – szép lassan belesodródott a történelembe.*

Azt írom: nemzetség, és azt gondolom: nemzet. A nyelv árulkodik. A nyelv segít. Széchenyi még azt gondolta a nyelvről, hogy magával ragadhatja a nemzetet. Lehet, hogy elfogult volt a „legnagyobb magyar"? Lehet. De az bizonyos, hogy a nyelv – bár oly sok förtelem mállasztotta és rothasztotta – ma is hatalom; mindent eláruló és megvilágító hatalma elől senki sem menekülhet. A nyelv kifejezi a rejtettet, az eltitkoltat, az ösztönöst is.

Míg ezt a könyvet írtam – két év alatt –, sokat viaskodtam az anyaggal, magammal és másokkal. Változtam én is, ők is. Ez a regény számomra olyan volt, mint egy sűrű erdő: jól el lehetett bent rejtőzni. És a fák közé fájdalmaimat is eldughattam. Most, mikor elő kell bújnom, hiszen ezután már csak az olvasóké az erdő, félek, mert nem tudom, mi lesz velem a kegyetlen, hideg napokon. Hiányozni fog ez a könyv. Előbb vagy utóbb bele kell tehát kezdenem a folytatásba.

Budapest, 1980. január

Térestelen téren ballagunk. Nem sietős, de nem is émelyít a lassúság. Megyünk, miként a folyó is megy: nem kérdezi senki, mi végre. Menni jó, mert a lépések könnyedén egymáshoz hurkolhatók. A százezer apró mozdulat erős lánccá sodródik, amely ideköt a földhöz. Sokan vagyunk, egy falka. Lélegzetünk összekeveredik, meleg párába burkoljuk egymást. Az út ismerős: jeles fák, esőmarta csontok, letarolt rét, ribiszkebokrok, zsombikosban vöröslő rókapofa, mohos szakállú kövek, egy villámsújtotta hársfa, szikes gyepűk, égetett téglával bélelt kút. Társaid arcán árnyékok. Letérni, szöszmötölni nem tanácsos, mert a falka észrevétlen tovalebben, s akkor egyedül maradsz. Ha bölcs vagy, nem hánykolod magad, s így lábad fáradtsága lassan elzsongítja fejedet. Telik az idő: egyik reggel olyan, mint a másik, az évszakok egymás sarkára taposnak.

Az őszt felettébb kedveled. Talán azért, mert bár a tavaszhoz hasonlatos, s őrzi annak minden varázslatos pompáját, mégis egészen más; mintha éppen hasonlatosságuk okán, lelkük mélyén ellenségek volnának. A tavasz: friss szél, eső, foszlós föld, bimbózó ágak. Az ősz: zavaros, táguló szelek, zivatarok, hófelleg, dércsípte levelek. Az a különbség kettejük között, hogy az ősz édes nedveiben, fanyar ízeiben, kifürkészhetetlen, sokszínű gazdagságában őrzi a tavasz emlékét, de a tavasz mit sem tud az őszről.

Megéltél már harmincegy tavaszt, s most megint őszbe

fordul. Egy napon a szerencse váratlanul melléd szegődött. A végtelen idők réteges magasából egy fiaholló hullott sebzetten lábad elé. Nem tudod már, miként történt, az ilyesmi szinte észrevétlen lopakodik az ember fejébe: arra gondolsz, a hollót újra szárnyra segíted, s a régi énekek tanítása nyomán elküldöd kémlelni az ég hétrétegű hegyére. A madarat kölessel eteted, sebesült szárnyát csikózsírral kenegeted. S egy szép napon röptetni készülődsz. Még ott lapul a holló markodban, de vergődő nyelve már a magasságot igézi. Ha most összeszorítod a fogad, s egy pillanatra feledni tudod a gyaloglás megszokott ritmusát; mikor az égi vándor még a markod foglya, de csontjaiban már átrendeződött a földi anyag az égi halmazállapotba, ha ekkor öregujjadat a holló kormos feje búbjára teszed, megérthetsz valamit a mindenség kifürkészhetetlen titkaiból.

Aztán fölröpül a járatlan fióka, s az alattomos szelek egyre magasabbra sodorják. Szédülsz. Társaid arcát kutatod, de tekintetük fénytelen, szájuk szögletében csöndes, őszi szomorúság. Az ég tejfölös, vadludak húznak délre. Vigyázatlan hollódat már az űr szele morzsolja. Szúrást érzel májadban, s hull a könnyed. Az ismeretlen üzen, hívogat. Még vonakodsz az erős láncot eltépni, de a hívás erős.

Rejtőzködöl. Meleg ömlik szét csontjaidban, körös-körül vadul izzik a fény, mélyül, vörösödik. Az ég egyre hátrál kutakodó tekinteted elől: csalogat. Hunyorgó csillagok kábítanak. Vége a békés bandukolásnak, izgatottan forgolódsz, fülelsz, megkövült nyomokat szaglászol. A hangok és a szagok visszafelé gomolyognak, magukkal sodorják gondolataidat. Megpördülnek a nyugodt napok, s a tiszta reggelek teremtés előtti, zavaros csönddel telítődnek. Képek rajzanak körül. A fák és a kövek arca kifordul, mint a kesz-

tyűujj; zöld mohos lepedék szivárog elő a réseken. Zsombiki vörös állat sárkányként acsarkodik, s a folyó tükrében hajnalonként régi rontások árnyára lelsz.

Valami történt. A meleg párát szétszaggatta a szél, lábad alatt meghajlik az út, s a látóhatár szélén furcsán fölkunkorodik. Pípesen lépdelsz tovább, mintha mi sem történt volna, de már nem hagyatkozhatsz lábad tudására. Elvétetted a megszokott ritmust, bizonytalanul botorkálsz. Néha előreszaladsz, néha lemaradsz, egyetlen pontra szegezed a tekinteted: arra a láthatatlan csigavonalra, ott, hol az út belesodródik a végtelen égbe. Mert az a jel ismerős: úgy penderedik, mint az indás-leveles díszek őseid nyeregkápáin. Ott van vége az időnek, a te időd nek, s ott támad az új. Ott, az idők csontforgójában formálódnak a szavak is. Az erős, karmos szavak, amelyek egyszerre jelentik a múltat és a jövőt, az *ént* és a *mit*; amelyek elválasztanak és összekötnek – kimetszik a végtelen idő egy darabját.

A szavak játszin egymáshoz kottyannak, hangjuk, akár az ősök kifúrt csontja, régi énekeket idéznek. Tajtékos erő röpít abba a korba, amelyben még nem csúszott szét a kép: a szavak nem kiürült bödönök, s a tárgyak azonosak önmagukkal. Hollód ott jár, hol a kimondott szó még a megnevezettet jelentette, mikor szó és tárgy még egyetlen erős, mindent átvilágító fénysugárrá egyesült; a szó test volt, és hullámzás.

Pöndörödjön, sondorodjon! E sugárzás elől nem menekülhetsz: átvilágít minden sötét zugot, eltitkolt romlást, takaros hazugságot. És a szó átvilágítja az idő hétrétegű magasát. A szavak nyomán pedig újra képek születnek. Férfiak nyomakodnak elő az ősi ködből. Így tréfálkozik a fény: nem tudod, te nemzetted-e őket, vagy ők téged. Te hallgatsz, ők

énekelnek. Dalukkal megnevezhetetlen fényes állatot oktatják. Közelibe lopóznak, szavakkal bosszantják, s amikor a bundás rájuk mordul, mentegetőznek. Bár félik, mégis minduntalan kihívják haragos kedvét. Állat-öreg bölcs és mindentudó, ámde szeszélyes és kiszámíthatatlan; míg vele akaszkodnak, önnön gondolataikat hegyezgetik. Miközben bundás réti-öreg nyomát vizslatják – az asszonyok e jeleket fehér vásznaikra hímzik –, és léptét utánozzák, a kifürkészhetetlen mindenség közelébe férkőznek.

A jeles férfiak álmatag mozdulataikkal egy még régebbi múltat idéznek, mikor fényes állat még Égatya országában kasmatolt; csoszogó táncuk játékos és félelmes, örvendeznek, dünnyögnek és szitkozódnak. Így járdalják körbe az ősöreg férfit, mindenek nemzőjét, kit ha egyszer megpillantasz, képe örökre beléd kövül. Pedig az az ember nem óriási termetű, inkább apró, inas és madárcsontú, aligha emlékeztet öles állatra. Az ember feje kopaszra beretvált, s nyaka úgy mered előre, mintha szálfát dugtak volna át rajta. Ő is aprókat csosszant, s időnként kurjongat, hogy hangját is hallassa. Csalja megnevezhetetlen erdei állatot, orránál fogva vezeti; tántorog és gyöngél. Pedig erős az az öregember, nagyon is erős, csak színleli a gyöngeséget. Ő az, aki annak idején, egy még korábbi időben, nem átallotta hátulról lopva beledugni keményfából való nyársát fényes medvehölgybe. Hiába is akarnád gondolataidat másfelé nyargaltatni, a kép vissza-visszatér: a kopasz öreg sunyin hajlong, nyársa izgatottan előremered, mintha most is éppen húgámat nyomná. Nemzi a jövendőt, s benne téged. Közben vidáman vigyorog, s varázsszavakat kiáltozik. Neked kiált: azok a szavak nem hullanak a köztetek húzódó csöndszakadékba, a mérhetetlen idő nem választ el, inkább összeköt. Azok a

szavak ma is villámként sisteregnek, az idő vasfoga nem ártott nekik. Érzed, az öreg férfi hite ma is oly erős, nincs, ki szavát lebírhatná. Mint amikor állat-öreg orrát méhek csipdesik, és árkon-bokron szökdel, úgy lépked az öregember ólmos lábaival az idő fodrain. Előtűnik az égbolton, de mire fölocsúdsz, tovalebben. Hiába kapkodsz a kép után, nehézkes mondataiddal nem tudod tőrbe csalni a látomást.

Magad vagy már a térestelen téren. Míg hollót eregettél, és révült táltosként szavakkal csörömpöltél, a falka odébbállt. Hessegetnéd már a képeket. Görnyedten inalsz a többiek után, aztán megint a földre lapulsz, s füled hegyezed: langyos hullámokban érkezik a szél. A mindenség hangjai fölerősödnek s összekavarodnak tested megzavarodott neszeivel. Egy szál pusztai furulya szól, ez eléggé tisztán kihallik az örök zenéből. Talán kitelt már az időd, s most neked is el kell menned? Émelyegsz a meghatottságtól. Talán utolsó őszöd közelít, s most szépen belesodródsz a fénybe? Egy bozót tövében guggolsz, de hiába erőlködsz, nem könnyebbülhetsz. Mi ez az ónos bágyadtság a csontjaidban? Már annyi erőd sincs, hogy a falka után loholj. Csak szájalsz itt az enyészettel. Jöjjön el az ősöreg, azt kívánod, jöjjön el újra. Az esztelen vágy befészkeli magát fejed zugába: véres duzzanat. Ott lapul, érzed, szorítja az inakat. Utad végzetesen begörbül, mint egy megszállott kerge birkáé. Jöjjön el az erdei férfi, azt hajtogatod, jöjjön, s mutassa magát. Azt hiszed, ha megérinthetnéd a bagzó öreget, karmos hite beléd szállna. Azt hiszed, ő el bírná úzni a csontjaidba akadt ónos bágyadtságot. Ha ő beléd költözne, akkor fényes állat nyomába szökdelhetnél, keresztül sötétségen, fertelmen, romláson. És akkor talán társaid szeme is újra kifényesedne.

Rejtőzködöl. Így kezdődött utazásod hetedhét országba,

amikor hollód nyomába szegődtél. Az égi sátrak zegibenzugában nem találtad az atyát s a nemzetséget. Hiába fürkészted a nyomokat, a régi regék sokszínű, őszi pompája helyett csak rontott dalokra leltél. Mintha valaki elrekkentette volna az egykori dús folyamot. A keresztutaknál komor, rosszkedvű bikák hóport rugdaltak a szemedbe, hogy sohase láthasd meg azoknak az arcát, akik kövek közé dugták jó hold-öreget, s vérét folyatták, csontját törték megnevezhetetlen fényes állatnak. Nem nézhettél az ostobák szeme közé, akik csúffá tették az agg nemzőt, mikor lenyiszszantották keményfából való, büszke nyársát. Pedig ők ma is ott trónolnak elbizakodottan a világfa tetején, s azt hiszik, fenekükből nőttek ki az ágak. Ott pöffeszkednek, rikácsolnak, összegabalyítják az énekeket, s nem bíznak többé a szavak erejében.

Olykor mégis fölvillanik egy-egy ősi kép: északra szorított eleink üzenete. Csakhogy az ő dalaik is rontott dalok, a zord telek kimosták emlékezetükből a régi regék színpompás, méltósággal teli gazdagságát. Hitmorzsák, torzult hiedelmek: belőlük aligha következtethetsz az egykori teljességre. És akik napnyugatra sodródtak? Az ő emlékezetüket a pusztán dúló vad viharok s a tengernyi nép zavarta össze. Meg ne csaljanak hát a satnyult dalok. Óvatosan érintsd meg a nyomokat, s akkor se csodálkozz, ha érintésedre azonnal szétporladnak.

Nincs más bizonyosság, mint öregujjad tudása. Csak azt ne feledd: hollód kormos feje búbját s benne – vagy ujjadban – azt a különös, vibráló bizsergést, a repülés izgalmát. Valami sötét vágytól sarkallva azóta te is egyre csak a kifürkészhetetlenbe igyekezel. Szökdelsz. A rettentő magasság igéz, de csak békaugrásokra telik erődből. Amikor elrugasz-

kodsz, fenekeden bárgyún meglebbennek az elhullajtott madártollak. Ilyenkor egy pillanatra feltárul alattad a roppant mélység – vagy magasság. Nem félsz, nem panaszkodsz, kétségbeesetten szereted ezt a kerge ugrándozást.

Az ég hétrétegű hegyére igyekszel, bár tudod: a hegy elérhetetlen. Dolgod annál nehezebb, minél kevesebb adatott a bölcs balgaságból, hiszen minél feljebb lopózol, annál inkább le kell mondanod a falka-meleg óvásáról. Szavaiddal megnevezhetetlen fényes állatot bosszantod, birokra hívod, s minél közelebb merészkedsz hozzá, annál nagyobb sebeket kaphatsz. Ezzel nem törődsz, hiszen rosszabb nem történhet, elmész te is. Vállalod a hívást: míg bírod, a jegespofájú mindenséget kajtatod.

Állat-öreg fenn, a messzi északon lakott, ahol a folyó még csak aprócska érként szivárgott elő a sziklák közül. Amikor jött a tél, s hátára, mellére már jó vastag háj gyűlt, hétölnyi friss rozmaringágat vitt a sziklamélyedésbe, feketeribiszkét, zelnicemeggyet, áfonyát és csipkebogyót készített oda a téli álomhoz. A sűrű erdő mélyén naphosszat csöndesen bóbiskolt. Időnként arra riadt, hogy a két örvös bocs szép tobozokkal hajigálja egymást. Megnevezhetetlen fényes hölgy ötkörmű karmos mancsával pofon teremtette őket, majd szendergett tovább.

Tavasszal – még talán a hó sem olvadt el egészen, a völgyekben szikrázó fehérség lapult – erdei állat üldözőbe vett egy harmadfű réntulkot. Mert éhes volt, hát kitartóan üldözte. Híres hármasugrásával rávetette magát, de a réntulok tovarúgtatott. Állat-öreg ekkor elbődült, rettenetes, embert-állatot bálvánnyá dermesztő ordítással. Réntulok csak nem állt meg, erdei öreg tovább üldözte. Egyre nyargaltak így, együtt a folyó mentén.

Szarvas állat okos volt és tapasztalt. Csak a lejtőket kereste. Állat-öreg ezekkel nehezen boldogult: mellső lába túl rövid, a hátsó meg túl hosszú. Ha teljesen nekiengedi magát az iramnak, miként azt a réntulok cselekedte, szégyenszemre bukfencezik.

Így folyt már időtlen idők óta a küzdelem, a távolság nem csökkent, de nem is nőtt közöttük. Mígnem, egyszer csak

csipkebokortüske szaladt fényes nő frissen vedlett talpába. Felnyögött, majd párnás fenekére tottyant, s nyalogatta a sebet. Harmadfű réntulok kecsesen tovanyargalt.

Állat-öreg fenekén hintázva szemlélődött. Szép ribiszkeszemét körülhordozta az ismeretlen tájon. Mindent apróra sorra vett. A folyó itt már nagyobbacskára dagadt, partján ismeretlen bogyós bokrok nőttek. A víz hűs volt, a hársfákon illatos rügyek sarjadtak.

Fényes állat kedvtelve bandukolt a réteken, egy öreg fűzfa gyökerei között bogarakra, lárvákra vadászott. Ment délre s nyugatra, szaporodtak a napok, s egyre gyarapodott a háj a mellén és a hasán. Így jutott egyre távolabb a folyó mentén, billegve, bandukolva, különös, lomha járással. A szép bocsok réges-régen elmaradtak már mellőle. Egy odvas fa odvában új hajlékra lelt.

Most itt rejtőzik éjnek évadján a nagy fa, a jeles fa hasadékában, rozmaringillatú vackán. Amikor a legsötétebb éjszakában meghallotta a madár énekét, először kimászott az odúból, s ide-oda csoszogott a nagy fa körül. A madár egy fehér törzsű, fiatal nyírfán ült, fejét alig mozdította. A torka mélyéről gördültek elő a szaggatott füttyjelek, ahogyan az apró kavicsok gördülnek tova a folyómederben.

A megriadt talpas állat talpát emelgette. A sár cuppogott, s e különös, kuttyogó hangtól – mely a halászok csalifájának neszére hasonlított – még inkább elvesztette bátorságát. Nagy ívben körüljárta a fát, fényes ribiszkeszemét nem vette le a madárról. Valami történt.

Az odú szája a folyóra nézett, így legbelsőbb rejtekébe is eljutott a vízcsobogás zaja. Csak ezt már régen megszokta. Most a különös éjszakai énekes megriasztotta. Soha nem hallotta még a rigót éjnek évadján énekelni. Állat-öreg po-

fája elkerekedett, mint a telihold, ribiszkéje izgett-mozgott. Erős karmú karmos karját a madár felé lendítette.

A szaggatott, rikkanó fütty azonban nem csöndesedett el. Inkább élesedett, s mindjobban fölsebezte az éjszaka csöndjét. A sárga csőrű madár egyre elszántabban neszezett: nem vett tudomást az énekléshez nem illő vaksüket sötétről, a holdfényről meg a karmos állat riadalmáról.

Megnevezhetetlen fényes állat körme alá tüskét böktek. Loncsos, sáros bundáját a fűzfa törzséhez dörzsölgette, fejét ide-oda ingatta. Bántotta a hang, de figyelt. Körbe-körbe forgatta a fejét. A folyó felől meleg, párás szél érkezett. A talpas állat hosszan szaglászott, aztán elindult a holdsütötte rétekre. Így kezdődött az utolsó napja.

Az öregember megélt már nagyon sok tavaszt, de egyetlen hangot sem mulasztott el az életéből. Mindent hallott. Mikor aludt, akkor is eljutottak hozzá a neszek. Lassan szürcsölte őket, miként a vén halak a vizet; nem lephette meg az öreget lopva senki. Ha gyanús hangra bukkant, mindjárt fölriadt. Álmában is hangok vették körül: ezernyi egymásnak felelgető, egymáshoz fűződő és egymást kioltó zaj. Az öregnek romlott a látása, de a hangokat ma is egész testével érezte. Hallott a szeme alatt a fehér, pikkelyes bőrrel, nyakán a régi, szakadozott szélű sebhellyel.

Mindjárt meghallotta a rigót is. Egy ideig nem mozdult. Orrába fölszaladt az éjszakai nyáltól megnedvesedett irha szaga. Várta a fényes állatot. Várt rá, hogy végre fölébredjen, hogy cuppanjon a sárban tányértalpa. Az öreg örült, de még az éj leple alatt sem mert vigyorogni. Nyitott szemmel hallgatta a madár holdragyogású énekét, a kavicsként gör-

dülő hangokat. Örült, hogy előbb ébredt, mint az állat-öreg. Félt az apró ribiszkeszemektől, a lomha, nagy bundás erdei állattól. Tőle, a megnevezhetetlentől, az álmos, karmos állattól, aki mancsának egyetlen lusta mozdulatával leteríti az ökröt, a lovat.

Az öregember most a hátára fordult, s a sátornyíláson át az égre tekintett. Sátor, sátor – egymás felett. Égi sátor. Csúcsán a lukak: átvilággott rajtuk a nagy égi fényesség, felső Égatya országa. A lukak a csillagok. A legnagyobbik, az égi sátor füstnyílása, az erdeiöreg-pofájú korong, a hold. Ő mérte az időt, irányította a folyók járását, a tenger mozgását, megduzzasztotta a vizeket, elindította az asszonyok havi vérzését. A hold ott volt karnyújtásnyira az öregember arca fölött. Az erdei-öreg a fűzfához dörzsölte sáros bundáját. Az ember már vigyorgott.

– Mézevő – mormolta magában. – Mocskos mézevő!

Letörölte a szája sarkából kicsurgó savanyú, éjszakai nyálat, s kiment a sátor elé. A madár még mindig énekelt, a szél egymásba torlódó hullámokban hozta a hangokat. A hold kerek képe feszült, mint a kifeszített dob. Az öregember megoldotta övét, s kacskaringós kis patakot eresztett útnak a folyó felé. Az ólban Soma, az öreg kanca, a vesszőfonadék réseihez nyomta az orrát, beleszimatolt a sötétségbe. Az öreg mindent hallott: a madarat, fényes állatot, a lovat az ólban. Ott találkoztak az éjszaka hangjai az ő tengernagy fülében, melegség ömlött szét a jeles helyen: az öreg szívének tájékán. Vigyorgott. Már nem félt.

Megtörtént. Az öregember megnevezte az erdei-öreget, fényes állatot. Néven nevezte. Kimondta a szót, amit először a folyón hajózó vörös óriásoktól, a prémvadászoktól hallott, de amit már ő is réges-régen formálgatott magában,

miként a fazekas a tenyere között a hűs, töppedt agyagot. Most végre elkészült, s egyszerre odacsapta a szavakat az éjszaka nyirkos csendjéhez, a hold feszes bőréhez, erdei-öreg pofájába.

– Jeles méhek mézének tolvaja, mézevő! Halld: így nevezlek. Én az atya, a névtelen, akitől a nemzetség ered. Megöllek. Megöllek, mert megölted Taját, a legkedvesebb, a legszebb harmadfű csikót, az asszony fényes magzatát. Megöllek, mert amikor találkoztunk a réten, s te eper után koslattál, az én bödönöm még félig üres volt, akkor rám sújtottál ötkörmű karmos kezecskéddel, felsebezted a nyakamat, s a földre tepertél. Megöllek, mert én *akkor* gyenge voltam, és én gyáva voltam, nem bírtam fölemelni a fejszémet. Hát majdhogynem megöltél. Körmös kezeddel fölszakítottad a nyakamat, beletapostál a sárba, kerülgettél, kerülgettél, mígnem gombszemeddel fölém hajoltál, langyos-nedves orrod az arcomon matatott. Megöllek, mert féltem tőled, hogy elrabolod a gyermekeket, a csikókat, a báránykákat. Láttam, ahogy lusta mancsoddal lecsapod az állatokat. Megöllek, mert az apám és az apám apja is félt tőled. Megroppantottad a csontjukat, hogy ne tudjanak megölni, csak féljenek, és hozzád hasonlatosakká akarjanak lenni. Féltem tőled, csak tőled, soha senki mástól. Megöllek, hogy az atya, a gyermekek, az unokák és az állatok ne féljenek.

Az öregember locsogott. A szavak sebesen nyargalásztak a nyelvéről az ajkára, az ajkáról az éjszakába. Betömte a hangokkal a nagy, fekete üreget, a csöndöt. A kimondott szó erőt adott, a szavak egymáshoz hurkolódtak, eltéphetetlen fonadékká sodródtak. Az ének széttépte fejében a titokzatos leplet: a megnevezhetetlen fényes állat nyomában lapuló alattomos hallgatást.

Az öreg a nyakán húzódó mély sebhelyet dörzsölgette. Mereven tartotta vékony nyakát, mint a kukacért nyújtózkodó fiókák, óriási orrát előreszegezte. Énekelt. A mondott szó lassan csörgedezett, az erek egymásba gyűltek, folyóvá terebélyesedtek. A nagy folyó, a csillagfényben fürdő folyó, szelíden locsogott a fűzfák mögött. A hullámok nekivágódtak a homokos partnak, az odvas fa odva nagyokat dobbant.

– Mézevő! – kiabálta az aszott kis öregember, s vékony, sárgás madárnyakát büszkén megfeszítette. – Medve!

– Fiút fogsz nemzeni – mondta hajnalban az öregember Tajának, az elsőszülöttnek, amikor az kivackolódott a sátrából. Ott guggolt az atya dideregve, szemben a kelő nappal, s ravaszul hunyorgott. Taja, az öles férfi, hiába faggatta, mi történt vele, miért nem alszik még, s legfőképpen: ki jövendölte, hogy ő fiút fog nemzeni. Az atya összecsippantotta a szemét, nem válaszolt.

Mi történt, mi történt? Becsapta erdei-öreget, ki most ott trappol a réten álmatlanul, zavarodottan. Állat-öreg nem tudja, hogy meg fogják ölni. Nem fél, trappol. Ostobán viselkedik. Tőrbe csalják. Nem vette észre, hogy veszély fenyegeti.

Az öreg mindig tudta, hogy vigyázni kell az életére, mert az erős állat meg akarja ölni. Félt, s elmenekült. Nem emelte fel a fejszét, lelapult, alattomosan várt, visszatartotta a lélegzetét is. Aztán föltápászkodott a sárból, a folyóhoz vánszorgott, kimosta a sebét, fehércsalánnal, fűzfahánccsal gyógyítgatta.

A medvét becsapták. Nem félt, pedig most félnie kellett

volna, miként emberemlékezet óta féltek az atyák, asszonyaik, gyermekeik, állataik, s miként az öregember is félt. Az erdei fényes állat nem tudta, hogy amikor az ő két lábon járó képmása, ia-fia-származéka, visszafojtott lélegzettel lapult a lába alatt, akkor már ott volt a kezében a vasból készült fejsze, amely erősebb az ő karmos mancsánál, és sokkal erősebb a hatalmas atyák karmos mancsainál. *Az* a fejsze nem mozdult. De most egy *másik* fejszével megcélozták a csontot a szeme között, azt a domborulatot, amely mögött egy kép lakozik a langyos, sós arcú emberről. Ez az ember már öreg, gyenge karú, mohos orrú. Most a kelő nappal szemben guggol, melengeti átfagyott csontjait.

Taja, az elsőszülött, értetlenül és komoran nézte az öregembert. Néhányszor megkérdezte még, mit álmodott, aztán, hogy nem kapott választ, kihozta az ólból a lovat. Fölnyergelte a naphímes nyereggel. Soma apró termetű és inas volt, akár az atya, sok frissen zöldült rét emléke élt már az emlékezetében. Somát Taja nemzette, Taja, az égi csikó. Taja a végtelen égi réteken élt. Akkor költözött oda, amikor a téli álomból ébredő, sovány erdei-öreg egy réges-régi tavaszi estén megölte.

Erdei-öreg alattomban várakozott Tajára, a hársfák mögül leselkedett érett ribiszkéivel. Régóta kiszemelte már a csikót. Ím elérkezett az idő: három híres ugrásával rávetette magát, egyik mancsával rettenetes csapást mért a nyakára, másikkal föltaszította. A csikót a hátára fordította, s miként a táltos, mikor az áldozati állatot darabolja, éles körmű karmos karjával fölszakította a szügyét. Taja hánykolódott, panaszos nyerítése betöltötte a tavaszi éjszakát. Mire az atya fejszéjét lógázva odaért, Tajának elfolyt a vére. Erdei-öreg

kényelmesen eltrappolt, az atya csak billegő, bozontos fenekét láthatta, ahogy eltűnt a fák között.

A fényesemlékű Taja után következett egy másik Taja is, de az ő történetét már elhomályosította az idő. Az egyetlen, az igazi, a legkedvesebb Tajáról tudta az atya a legszebb regét. Ahogy múltak az évek, a történetek egyre szebben zengtek az újra meg újra zsendülő rétek fölött. Éjszaka, a tüzek mellett, a pásztorok az atya poroszka lovát, a végtelen égi mezők csikóját emlegették.

Az atya az elsőszülöttjét is Tajának nevezte. Csikónak, ahogy a türkök mondják: egyetlen csikónak. Egykor ő lészen majd a nemzetség főembere is. De hát addig még sok víz lefolyik a folyón.

Taja mielőtt beletette a zablát a ló szájába, tenyerével megpaskolta az orrát. Soma tüsszögött, kivillant szeme fehérje. Az öregember odaszaladt hozzá, s fölpattant a hátára. Nem indultak el azonnal. Az öregember összeszorította a térdét, ráhajolt a ló nyakára. Erősen tartotta a féket. Soma várt. A hangra várt, amit csak az öreg meg ő ismert. Talán nem is hang volt, csak valami régi jel, meg egy leheletnyi rántás a kötőféken. Az atya odaszorította a mellét a ló sörényéhez, az öreg kanca türelmetlenkedett. A jel késett. Aztán, amikor az atya végre befejezte a szöszmötölést, mikor hetedszerre is megigazította a kengyelszíjat, elindultak, de a nagy reggeli vágta ezúttal elmaradt. Soma szaporán nekieredt a völgynek, a százezer pata taposta ösvényen, de félúton meg kellett állnia. Az atya letért a folyó felé tartó, megszokott útvonalról, körbejárta a sátrakat, s már kanyarodott is vissza.

Taja az atya sátra előtt várakozott. Valami történt, most már bizonyos. Vajon mi? Taja nem tudta azt sem, miért for-

dult vissza az atya ilyen hirtelen. Pedig mennyire szerette reggelenként jól megjáratni Somát. Ilyenkor tanítgatta a lovakat. Azt tartotta – s így mondta a gyermekeknek is –, hogy a ló reggel a legfogékonyabb. Mielőtt Aranyfejedelem meredeken nekivágott az égnek, ő mindig megtanított az éppen sorra kerülő csikónak egy-egy kis mozdulatot, ügyes fordulatot, lépésváltást. Így kezdte a napot, mielőtt elügetett a folyóhoz, hogy ellenőrizze az állatok itatását. Aztán továbblovagolt az erdőbe, hogy megvizsgálja a nyusztfogó hurkokat.

Most azonban hirtelen visszafordult az útról. Amikor az atya lecsúszott a nyeregből, Taja átvette tőle a kötőféket. Az öregember titokzatosan mosolyogva bekacsázott a sátorba. Taja ellovagolt itatni.

A folyó tompán csillogott, hajnali aranyfüst vonta be a parton álló fűzfák koronáját. Az apró, szelíd hullámok egymásba hurkolódtak, aranyszínű gyöngysorrá álltak össze. A szemek lassan gördültek előre, mindegyik arrébb lökte a másikat, s az a következőt. Így ereszkedett le a folyó a nagy folyamig, s onnan is tovább, a végtelen tengerig. Ott aztán belesodródtak a gyöngyszemek a fénybe. Ott már nem állt őrt a parton nád, sás, pókfonadék, nem volt föld, amit a hullámok körbefonhattak volna. Ott már csak a mindent átsugárzó fénynek és levegőnek volt hatalma. Ott kezdődött a végtelen vízi ország.

Taja tudta, ha összetöpped a meggy a fán, s ha reggelenként tejes pára úszik a víz fölött, ők is fölkerekednek a megszámlálhatatlan-sok állattal; a sátrakat, az irhákat, a drága prémeket fölrakják a szekerekre, kifeszítik a faggyúval átita-

tott nemeztakarókat a sok-sok értékes málha fölött, s elindulnak lefelé, a folyó mentén. Ők sem sietnek sokkal jobban, mint a folyó, az ökrök mélázva bandukolnak, az asszonyok és a gyermekek szenderegnek a szekéren, a nemezsátor alatt. Így vonulnak lassan délre, sorra látogatják az atya nemzette iak-fiakat. Összegyűjtik a nyírháncsba csomagolt prémeket, föltöltetik a kosarakat búzával, kölessel, hagymával. Mind e sok élelmet, meg az agyagedényekbe csorgatott mézet, meg a gondos asszonyi kezek csomagolta epret, megygyet, diót fölrakják a szekerekre. Aztán az atya s az elsőszülött búcsút vesz a rokonoktól, s kíséretük élén máris indulnak tovább, hogy ne késsenek; mire meghártyásodik a folyó, a téli táborhelynél kell lenniük.

Taja azt is tudta, hogy bár a táborhely a két folyó találkozásánál épült, ott nincs vége a világnak, az út továbbvezet, még délebbre, tovább a fejedelem folyója mentén, a csöndes nagy víz partján. Ha valaki azon az úton is végigmegy, egyszer csak eljut Égatya országába. Ott lakik a mindenség ura, hét emberével.

Mikor Taja leért a folyóhoz, Aranyfejedelem tarka csípejű lován már az égen lovagolt: a naphímes kantárszárat egyre följebb vonta; hajnalodott. Soma, a vén kanca, csüdig gázolt a vízbe, prüszkölve ivott, elszántan, mintha sohase akarná abbahagyni. Taja nem türelmetlenkedett, a kelekótya madarakat figyelte megrovón, miként hancúroznak a vízparti fák ágai között. Az elsőszülött e hajnali órán komornak látszott, akárha szelek bántanák. Redős homlokának közepén a májbarna szemölcs nyugtalanul mozgolódott.

Taja, kit az atya gyakran folyóközepi öregnek nevezett, Aranyfejedelem aranyfürtös képébe feledkezve, a reggeli jövendölés értelmét kutatta. Taja asszonyának öle hét éve ter-

méketlenül szikkadt, s az elsőszülött hiába idézte föl újra meg újra az atya szavait, nemigen hitte a hírt, inkább elcsüggedt. Világügyelő Aranyfejedelem, Égatya legkisebb embere, pazarlón szórta az égre a sugarakat. Taját nem vidámították az aranyfürtök, ismerte a regét: Égatya asszonyfia fiúcskára – a legkisebb testvérre – bízta a világügyelést, s nem a legidősebbre, a dontövi komor öregre. Mikor Égatya emberei világügyelő versenyre gyűltek, az volt a próba, hogy tenyerük nyomatában ott van-e minden zöld fa, ott van-e minden száraz fa, ott van-e az erdő? Dontövi komor öreg nagyon erőlködött, szemét is lehunyta, de amikor kinyitotta a markát, csak száraz fát találtak benne. Asszonyfia fiúcskának meg oda volt a tenyerébe rajzolva mind a sok zöld fa, mind a sok száraz fa. Így lett belőle világügyelő.

Taja, míg lovát itatta, s az égi dolgokon merengett, lopva megtapogatta az öreg kanca hasát, s vizet fröcskelt a hátára. Soma megborzongott, s abbahagyta az ivást. Néhány madár fölröppent. Taja nem értette a jeleket. Asszonyfia fiúcska egyre följebb hágott, már az ég derekán járdalt, de Taja a régi regével újra a földre igézte.

Égatya őt ím alábocsátotta.
A két ég, a két menny közé odafogta.
Égatya ha felső szelet támaszt:
ezüsthajlatú hajlatos bölcsőjében
az alsó tengerhez ütődik.
Égatya ha alsó szelet támaszt:
ezüsthajlatú hajlatos bölcsőjében
a felső tengerhez ütődik.
Égatya ha szélként fúj:
csontja a szélben erősödik.

Hét nyáron fújta a szél, hét télen fújta a szél:
akkor szállotta meg az erő.
Égatya azután ím lebocsátotta.

Taja asszonya tán fiút szül? Hét év múltán asszonyfia fiúcskát... Taja fejének legrejtettebb zugában valami reményféle támadt, de nem merengett tovább a ködös jövendőn, ráhajolt ő is a hűs vízre, s ivott. Miután kinyújtóztatta öles termetét, feszes bödönyében a húrok jólesőn ellazultak. A folyó tükrében megjelent Taja képe: a hosszú, egyenes törzs s a két rövid csutakkar. Taja, az elsőszülött, nem ütött az atyára, sokkal magasabb volt, s a szeme sűrű, sárga. Ezért is kapta az atyától a Taja nevet: tekintete, mint a vad csikóé, úgy villogott. Éppen úgy, mondogatta álmodozón az atya, akár az első Tajáé, a poroszka lóé.

Asszonyfia fiúcska még ott lengett az idők forgójában, de az atya már jöttét énekelte, talán már a nevét is formálgatta. Mert a gyermekeknek mindig az atya adott nevet, s ezzel kimetszette, megjelölte a végtelen idő egy darabját. Az öregember, ha a gyermek már elég erősnek mutatkozott, hogy letanyázzék, hosszan megvizsgálta, apródonként sorra vette valamennyi testrészét, tudálékosan hunyorgott, mormogott. Aztán egyszer csak kimondta a nevet. Ezt háromszor elismételte, jól egymáshoz illesztette a hangokat. Ily módon egy időre a jeltelenhez tapasztotta a legmegfelelőbb szót, amelynek kimondásakor mindig megjelent a gyermek is. Kép és szó így szétválaszthatatlanul egybe forrt: a csecsemő mindig ugyanazt a hangsort, dallamot hallotta, s később önmaga megnevezésére is ezt használta. Ő maga lett tehát a név, a hangsor, a dallam. Az atya által adományozott név végigkísérte az embert egész életében, sőt halála után is így emle-

gették még egy ideig, az éjszakai tüzek mellett, a szép mesékben – ha méltó volt rá.

Az atya szeme kék volt, átlátszó, mint az ég, de hangja mély zengésű, föld-dobbanású, rontásűző. Mert a szellemeket a névnek és a nevet először kimondó atyának kellett elűzni, vagy tőrbe csalni. Az öreg, hogy becsapja a rontást, gyakran ilyen neveket adott: Nemvagy, Nemvaló. Ezzel azt üzente a szellemeknek: a gyermek nincs, nem is létezik. Vagy azt mondta: Mavagy. Tehát az a gyermek olyan gyenge, hogy a holnapot sem éri meg.

Az atya túljárt az ártó szellemek eszén. Vigyázott, nehogy kilessék gondolatát. Ezért sohasem határozta el előre, milyen nevet ad a gyermeknek. Hirtelen, a szellemekkel együtt alkalmasint magát is félrevezetve, mondta ki a legmegfelelőbb szót.

Taja esetében kivételt tett. Az ő nevét réges-régen kigondolta. E név oly régen zengett már a rétek fölött, oly sok elporladt test kapcsolódott hozzá, hogy azt a gyermeket, amelyik újra ezt a nevet fogja viselni, egyetlen szellem sem irigyelheti meg. Így gondolta az atya, s meg volt győződve, hogy hite ezúttal minden rontó erőnél erősebb lesz. Jól tudta, hogy a szellemekkel időnként birokra kelhet, s le is győzheti őket, csak sohasem szabad elbizakodottá lennie. Nem lehet mohó, tehát nem feledkezhet meg arról, hogy a szellemek is követelik jussukat. Saját magát csapná be akkor, ha nem gondolna a sötétség kifürkészhetetlen országára; arra az útra, amit világügyelő Aranyfejedelem tesz meg éjszaka a föld alatt. Mert a világügyelőnek is pontosan akkora utat kell éjszaka megjárni visszafelé, mint amekkorát nappal tesz meg az égen. Aki erről megfeledkezik, azt elbizakodottságában minduntalan le fogják győzni. Az atya úgy gondolta,

csak kivételes alkalmakkor szabad kipróbálni a mondott szó erejét, az erős, karmos hit erejét.

Taja nem értette az atyát, nem értette szavainak girbegurba útját, titokzatoskodását, egyazon tőről fakadó méltóságát és alázatát, bátorságát és gyávaságát, erejét és gyengeségét. Az atya fölött eljárt az idő. Taja nem tudta megmondani, hány tavaszt ért meg az öreg. Miként a fák törzse évről évre egy gyűrűvel vastagodott, úgy lett az atya is egy-egy frissen zsendült rét emlékével mindig öregebb. Neve nincsen az öregembernek, olyan ő, mint a folyóparton álló odvas fűzfa: talán öröktől fogva létező. Ki adhatott volna nevet neki? A gyermekeket mind ő nemzette, ő a folyó mentén lakó iak-fiak ősöregje. Egyszerűbben: az atya. Egykor hírneves vadász volt, s nagyon gazdag. Boszorkányosan kezelte a nyusztfogó hurkokat-hálókat, s kitűnően ismerte ezeknek a kis kecses ragadozóknak a szokásait. Tudta, mikor indulnak éjszakai vadászatra, merre járnak, hol isznak a folyóból. Ismerte az odvakat, ahol legszívesebben meghúzódtak. A rengeteg bársonyos prémet sátra legmélyén őrizte, gyapjútakarókba göngyölve, nyírfaháncsba csomagolva. A drága prémekért asszonyokat vásárolt. Sok asszony élt a sátrában, nagyon sok asszonnyal hált együtt, s ezek temérdek gyereket szültek. Az asszonyok emlékét elmosta az idő, csak a legkedvesebb asszony, Emese élt tovább a regékben. Az ő méhében fogant Taja, az elsőszülött égi csikó.

Emese szájából varázsszavak patakzottak. Hangja mély volt, mint a föld; mélyebb, mint az atyáé. Nyomában szél támadt, zivatar vagy csöndes eső, égzengés vagy szivárvány. Emese, ha akarta, megfonnyasztotta a vetést, megfojtotta a napot, kövek közé dugta a holdat. Deret hozott, ha úgy akarta, s havat küldött, ha ehhez támadt kedve. Szavára elő-

táncolt fényes állat a rengetegből, a foghíjas fenyőerdőből, s ha újra megcsapta a hang, megszégyenülten visszacammogott. Ha Emese úgy akarta, az állat-öreg szakította mély seb egy szempillantás alatt összeforrt, mintha csoda-áfonya vagy égifűzfa-háncs rántotta volna össze.

Emese nem ravaszkodott, nem titokzatoskodott, nem ugrabugrált, mint az atya, hanem egyszerűen és magától értetődően parancsolt. Szavával varázsolt és repülni is tudott. Apró volt, aranyporos, finom hártyás szárnyú. Mégis a legerősebb szélben is biztosan szállt a rétek fölött. Legyőzhetetlen vitorlázó szélkirálynő volt.

Emese már nincs közöttük. Egyszer, réges-régen, egy őszi – vagy éppen tavaszi – napon fölszállt a felső égbe, s többé nem jött vissza. Ott lakik fent, Égatya odvas fájában, s gyűjtögeti a mézédes hársfamézet.

Taja most fölnéz világügyelő Aranyfejedelemre, s megrántja a szíjvéget. Soma patája megcsúszik a folyóban, a síkos köveken, aprókat lép, óvatosan eloldalaz Taja mellől. Taja már megint kedvetlen, a szíjvéggel megcsapkodja a lovat. Úgy jár ez, mintha gyöngyön lépkedne. Kényeskedik! Bizonyára az atya tanította be Somát erre a furcsa, oldalazó mozgásra. Taja már látja az öregember ravasz vigyorát, s hallja a girbegurba szavakat.

Igen, megváltozott az atya: szemét por lepte be, orra nyálkás. Félvakon tapogatózik a sátorban. Hiába tagadja, nem ismeri fel a gyermekeket. Csupán a hangok vezérlik, s ezekben vakon bízik. Így történhet, hogy gyakran fölcseréli az unokát, az apát és a nagyapát. Hiszen hangjuk egyforma. Vagy talán csak az idő zavarodott össze a fejében?

Gyakran értelmetlen mondatokat mond. Ő azt állítja, hogy ezek még az ősidőkben ragadtak meg az emlékezeté-

ben. Taja azt gondolja, inkább csak értelmetlenül egymáshoz illeszti a szavakat, miként a gyermekek játszadoznak a kavicsokkal. Már nem tudott parancsolni a nyelvének, ha kellett, ha nem, minduntalan kibuktak fogai közül a hangok. Ínyében görcsös rángás feszült, szája állandó, lassú, csámcsogó mozgással őrölte az évek porát.

Taja két ég között hányódik, langyos szél lengeti a férfi bölcsőjét, gyomra fenemód kavarog. Fölkap lovára. Már a tábor felé nyargal, porfelhőt kavar. Az öregembert most szikrázó, hűs fehérségbe képzeli. Éppen útra készülődik. Tajának hoz majd feleséget. A hét nyusztköpönyegre való nyusztprémet, s az egy vég bizánci bársonyt gondosan belegöngyöli egy vastag gyapjúszőnyegbe. Kiválaszt a magáéból egy sötétbarna torkosborz ködmönt. Ezt szánja apósának. Visz magával még vékony ezüstfonadékból sodrott karperecet, borostyánkő-berakású nyakéket, fülönfüggőt. Ezek az ajándékok. Ízléssel összeválogatott portéka valamennyi.

Három nap múltán meghozza Gyöngyöst. Az asszony hószínű lovon érkezik, ezüstös prémmel szegélyezett köntösben. A nyereg is szépmívű: apró aranylapocskákkal díszített. Tavasszal az atya elküldi apósának a vételárat: tíz jerkét, tíz toklyót, három kost. És három harmadfű csikót, a legszebbikből.

Gyöngyös apró termetű volt; hajlékonyan, kecsesen mozgott, mint egy kis ragadozó. Taja szívesen fogadta az ágyába. Gyöngyös hat hónap múltán teherbe esett, s az atya könnyen világra segítette az újszülöttet. A gyermeket később a Csina névvel illették.

Taja asszonya még háromszor esett teherbe, s megszülte Nyusztot, Csomót és Tarcsát. Az atya Taját tekintette utódjának, s ezért együtt vándoroltak a folyó mentén. Ekképpen

sajátította el a fiú a nemzetség vezetésének tudományát. A fiú igyekezett méltónak mutatkozni az atya bizalmára. Taja figyelmezett a külsőségekre is: léptei megfontoltak voltak, tartása méltóságot sugárzott. Asszonyát és gyermekeit szívesen látta pompás ruházatban, köpenyük és köntösük drága, bizánci kelmékből készült, dúsan redőzött. Taja neheztelt az atyára, amiért nemzetségfő létére nem átallotta lépten-nyomon nevetségessé tenni magát. Szégyenszemre állatok járását utánozta, fintorgott, és madárhangokat hallatott. Ahogy vénült, egyre szívesebben járta az erdőt és a réteket, társalkodott az állatokkal. Naphosszat kuporgott a leshelyén, s a hangokat figyelte, ahelyett hogy a nyilát is használta volna. Egyre ritkábban vitt haza friss húst. Vénült az atya, háta meggörbült, karja meghosszabbodott. A legnevetségesebb akkor volt – s ez már több is, mint vidámság, Taja testét hideg veríték lepi –, amikor az atya fényes állatot utánozta. Lustán, alattomosan lépegetett, erős, karmos karján billegett. Morgott és dörmögött. Így sétált fel s alá. A gyermekek visongtak. Taja szégyellte magát, s félt fényes állat bosszújától. Állat-öreg meg fogja ölni az atyát, mert hozzá hasonlatos akar lenni, Taja azt gondolta.

Amikor az atya belépett a sátorba, az asszonyok egyszerre feléje fordultak, valami ütés érte őket, bőrük borzolódott, mint amikor a kancákra vizet frecskelnek. Az öreg fürgén odament a tűzhöz, s megállt Gyöngyös háta megett. Egy nagy agyaglábasban köles főtt a gyermekeknek, az asszony éppen mézzel és tejjel ízesítette az étket. Az atya hosszan szemlélte a menyét, kedvtelve figyelte karcsú, hajlékony derekát, erős karját, mellét. Amikor Gyöngyös bevégezte a dol-

gát, szelíden megfordult, s várakozón az atya szemébe nézett. Ez is tetszett az öregembernek: lám, az asszony nem csalja, nem tesz úgy, mintha észre sem vette volna, hogy az atya ott áll mögötte.

Való igaz, az atya igencsak kedvelte Gyöngyöst. Bár ebben korántsem volt igazságos. Ha egy asszony megtetszett neki, minden tetszett rajta, ha meg nem, hiába igyekezett a szerencsétlen a kedvébe járni, az öreg – igazságosságra hivatkozva – visszautasította az apró figyelmességeket: a kosárka epret, a csupor mézet. Hogyan is fogadhatnám el, kérdezte, s mutatóujját kérdőn fölemelte, még azt hihetnék a többiek, hogy közelebb állsz a szívemhez, mint ők. Ekképpen szólt az atya, s a kedveskedő meny megszégyenülten elódalgott.

Gyöngyös, Taja asszonya, türelmesen várta az atya szavait. Nem hánykolta magát izgalmában, mint a szeleburdi csikók. Az atya megízlelte a kását.

– Igen kiváló – szólt –, örömüket lelik majd benne az apróságok. Az ízét pontosan eltaláltad. Csak figyelmezz, nehogy megégessék nyelvüket. – Az atya szünetet tartott, körülményesen kisimította az öv alatt ráncot vetett köntöst. Így folytatta:

– Kérdeznék valamit.

Gyöngyös nem szaporította a szót. Tudta, az atya egyelőre csak a szép medrét vájja ki mondandójának. Neki nem kell szólnia. Megkeverte a kását, figyelt.

Ez is tetszett az atyának.

– Kitart-e a köles, míg elérünk Keve földjére? – kérdezte.

– Holnap indulunk, s gondolom, mire a hold elfogy, oda is érünk.

– Bizonyára így lesz helyénvaló – válaszolta Gyöngyös. –

A köles fogytán, de vajon miért határozott úgy az atya, hogy már holnap itt hagyjuk a nyári szállást? Van-e valami különös ok, mi erre a gyors elhatározásra indította?

– Ma éjszaka határoztam így.

Ezután Jód asszonya, Sáfely szólt. Inkább ne tette volna.

– Megtudhatnánk mégis, miért kell már holnap útra kelnünk. Tán csak nem a tél közeleg?

Az atya fölemelte a kezét, ezzel jelezte, hogy nem erről kíván beszélni, s több kérdést senki ne tegyen fel.

– Holnap indulunk – mondta nyomatékkal, és Sáfely felé fordult. – Mire a hold elfogy, Keve földjére érünk. – Hangja megélesedett, arcáról eltűnt a vidámság. Szeme gonoszul villogott. – Te akartad, hogy így legyen, ímhol tehát az ok, mi után kutatsz. Halld te is, Sáfely, nem sok örömödet leled benne. – Így gondolkodott az atya, miközben kedvtelve figyelte az egyik menyét és kedvetlenül a másikat.

Sáfely tetszeni akart neki, ezért kileste gyöngéit. Az atyát Sáfely apró figyelmességei önnön fogyatékosságaira emlékeztették, kiváltképp mértéktelen torkosságára, móka- és cicomakedvelésére. A tetszést orozó meny nem átallotta vastagon bekenni szemöldökét az atyától kapott csodakővel, de pórul járt, mert az atya, bár született pompakedvelő volt, ez oktalanság láttán: a mértéktelen mennyiségű, szétmázolt türkizmorzsaléktól haragra gerjedt.

Csak ne fogja őt senki hurokba! Az öreg dohogott. Ismeri ő fényes állat gyöngéjét: ily öles jószág létére az eperért és a mézért rajong. Az atya tudván tudta, az ilyen apró formátlanságok kikezdték erdei-öreg erejét. Csak így történhetett, hogy egy alkalommal, mikor fényes állat megölhette volna, ezt elmulasztotta megtenni, mert az atya nem átallott megalázkodni előtte, s lélegzetét visszafojtva egy örökkéva-

lóságig lapult a sárban. Az ember ravasz volt, eltűrte, hogy állat-öreg langyos orrával az arcát kajtassa. Fényes állat ím meglakol formátlanságáért: mert hiú és következetlen volt, ezért becsapták, s tán meg is ölik. Erre azonban az atya ritkán gondolt, mert mindkettőjüket méltatlannak tartotta arra, hogy szájalással ijesztgessék egymást.

Ekként elmélkedett az atya, de fönnhangon csak ennyit mondott:

– Gyöngyös fiút szül Tajának, ki Medvének neveztetik.

Rejtélyes alakú bárányfelhők vonultak. Szétfolyó, nagy testű felhők, habosak, kövérek; formájukat lustán változtatták. Mintha jeleket rajzolnának az égre.

Jód nem törődött a jelekkel. Letörölte vastag arcáról a verítéket. Jóságosan mosolygott, nem tudni, kire, mert senki sem tartózkodott a közelben. A varsákat rendezte. Erős markával megszorongatta a halak kopókáját, aztán egy vesszőkosárba dobálta őket. Már éppen menni készülődött, amikor meglátta a porfelleget.

– Miért nem az atya lovagolja kedvenc lovát? – kérdezte Jód, s aggódva megállította testvérét. – Csak nem történt valami baja?

Taja nem válaszolt, lehunyta szemét, s a szemölcsöt nyomkodta a homlokán. Jód közelebb húzódott testvéréhez. Hasonlított egymásra a két férfi, testalkatra szinte egyformák, csakhogy Jód nem fekete, hanem kesely, húsa pedig puha, mint állat-öreg téli mellhája. Jód a hetedik gyermeke volt az atyának, s ezért egy ideig Hetednek nevezték. (Persze, ez csak amolyan képes beszéd, az atya, hogy a regékben rendet tartson, ilyen neveket is adott: Ketüd, Hatod, Harmados.

Így lett Taja, Emese fényes magzata, az elsőszülött, s így kapta egy másik gyermek, talán csak az atya játékos kedvéből, a Heted nevet.) Az atya, bár mélységesen hitt a szavak erejében, néha mókázott is velük, hogy értelmüket minél jobban kikutathassa. Bodával, a sötét képű, idegen pásztorral, gyakorta meghányta-vetette a hetes szám jelentőségét. Esténként, a tűz mellett, történeteket meséltek róla. Jód, ki e történeteket sokszor hallotta, nem értette, miért olyan fontos, hogy hold-öreg hét naponként változtatja képét, s hogy négy ilyen *kis* változásból lesz egy *nagy* változás: az újholdból telihold kerekedik. Az atya e változások szerint egy fűzfavesszőre különös jeleket karcolt, s ezekkel mérte az időt, miként Hágár – az agg kereskedő – finoman billegő mérlegével az ezüstöt. Az atya tudni vélte – ezt is az itili árustól hallotta –, hogy réges-régen a legfőbb türk főember hét törzsbe rendezte a nemzetségeket. Hágár szerint ilyképpen – ha a főemberek gyűlésre gyűltek, mert választaniuk kellett – kevésbé tudtak fondorkodni. Hét ember nem fonhatott egykönnyen közös szálú zsinórt egyetlen főember nyaka köré sem. Hét szál, az vagy egybegyűjthető, egyetlen erős fonadékba, vagy szétbomlik, s akkor könnyen eltéphető. No de, ez réges-régen történhetett, talán még azelőtt, hogy állatöreg lecsapta Taját, a legszebb csikót. Vagy már azután?

Jód gyermekkorában elgondolkodott azon, miért is nevezik őt Hetednek, s az atya miért emlegeti oly buzgalommal a nevét. Különös játékot eszelt ki. A réten legelésző birkák egy kisebb csoportját – anélkül hogy előzetesen megszámlálta volna őket – egy számmal illette. Ezt követően, valóban megszámolta az állatokat. Az eredmény meglepő volt: mindig hét állat tartozott ahhoz a csoporthoz, amelyiket még

pontosan meg tudta becsülni. Ennél több állat esetében már gyakorta tévedett.

Így volt Jód a héttel: furcsállotta az atya különös buzgalmát, történetteremtő kedvét, hogy megmagyarázza nevének rendkívüli fontosságát. Igaz, gyermekkorában, a réten, maga is megsejdített valamit, férfiként azonban elfeledkezett erről a tapasztalásról. Jód nem kutatta tovább a számok titkát, ormótlanul forgolódott a jelek között. A számok csupán állatokat jelentettek számára, leölendő állatokat, amelyeket addig etetni, itatni, hágatni, óvni, nyírni, terelgetni kellett. Fehér gyapjas juhok a harsogó zöld réten – Jódnak nem titokzatos, megfejtendő égi jelek többé. Ezért az atya Heted nevét Jódra változtatta. Így történt: egyik napról a másikra. Az atya válságos helyzetekben hasznosabbnak tartotta a kíméletlen őszinteséget, mint a pólyába bugyolált, fölcicomázott szavakat. Mert helyesebb a kelést egyetlen határozott mozdulattal fölmetszeni, mint óvatoskodva patymagolni, s ezzel valóban nagy fájdalmat okozni embernek, állatnak egyaránt.

A néhai Heted, a mai Jód, nem bánkódott, sőt bizonyos értelemben még örült is, hogy a jövőben nem kell a Heted nevet viselnie. Ily módon megszabadult attól a torokszorító feszültségtől, amellyel reggelenként ébredt, és esténként nyugovóra tért, s amelynek forrása: méltónak mutatkozni az égi jel viselésére. Jód ezt fölösleges megpróbáltatásnak érezte. Ezért nem bánta, hogy az atya új névvel illeti.

Jód nem tudta bizonyosan, bár sejtette, hogy az atya a névváltoztatást próbának is szánja. Mutassa magát a férfi, milyen fából faragták! Jód állta a próbát. Ezért az atya – a számtalan gyermek közül – őt választotta segítőtársul. Jód azonban sohasem lehet nemzetségfő. Ha alkalmas lenne

rá, vélte az atya, ha büszke és fenséges, belerokkan a megaláztatásba. Jód örökre behódolt az erősebb előtt, miként a falkába verődött farkasok is elfogadják a kialakult rangsort, nem kell újra meg újra összeakaszkodniuk, hogy erejüket kipróbálják. A vadászatra szövetkezett ordasok összehangolt, pontos és fegyelmezett támadással a legerősebb szarvas állatot is könnyűszerrel legyőzik. Jód elfogadta a szigorú rendet, s ezzel kiérdemelte, hogy az atya kíséretéhez tartozzon. Jód behódolt, s így az atya testőrzője lehetett, de ezzel egyszersmind az öreg titkolt megvetése is a fejére szállt. Hiszen az atya tudta, Taja vagy ő sohasem viselt volna el akkora megaláztatást, mint amekkorát Jód – a névcserével – szinte örömmel vett. Jód, a felhőnagy, jámbor ember, hűségesen védte az atyát, testével takarta, saját húsával fedezte. Az atyának néha már terhes volt ez a nagy féltés. Émelyítette a langyos, meleg pajzs, Jód mellhája, amelybe oly könnyen, szinte észrevétlen csusszant a jó normann penge. Jód szelíd volt és gyanakvó.

Most is, hogy az atya kedvenc lován Taját látta, zavaros gondolatok szállták meg. Jód az atya öccsét, Tarcsát tartotta a legveszedelmesebb ellenségnek. Tarcsa híres vadász volt a nemzetségben, nevezetes nyila mindig célba talált. A rejtélyes férfiút néha napokig nem látták, egyedül kóborolt a bozótos réteken, a sötét erdőkben. Apró termetű s kék szemű volt, mint az atya, de hirtelen mozgású, szögletes arcú, szemében ágas-bogas hinarak úszkáltak. Pettyes fejű galócákat evett, s ilyenkor napokig részegen hevert a sátrában, de ha kellett, falka-öreg farkast puszta kézzel verte agyon. Tetteit regék magasztalták, énekek énekeltek zengő nyiláról. Való igaz, maga is szívesen dalolt önnön dicsőségéről.

Jód ismerte az atya gondolatát: Tarcsa nem lehet a nem-

zetség feje. Merev, mint a száraz ág, nem állja a szél próbáját, recseg, csattog, törik. Taja különb: sodrott izmú, rugalmas, mint az íj idege, hajlékony, mint a fiatal fűzfavessző.

– Az atyát kérded, s Tarcsára gondolsz – mondta rejtélyesen Taja, mikor testvérének húsos arcát már egészen közel érezte magához. Csak most nyitotta ki a szemét, de tekintete elsiklott Jód füle mellett. – Csak nem történt valami baja, azt kérded. Nem történt. Az atya ma éjjel álmot látott.

Jód köszvényes keze a halakkal foglalatoskodott, de egész teste figyelt, igyekezett fölfogni valami gondolatfoszlányt abból a sugárzásból, ami Tajából áradt felé.

– Mondd meg, mi volt az álom jelentése – kérlelte bátyját. – Az atya mostanában olyan különösen viselkedik, aggódom érte.

Taja öccse vállára segítette a kosarat.

– Gazdag a mai fogás – mondta kitérőn –, az atya bizonyára örömét leli majd benne. Siess hát, vidd a halakat, hogy az asszonyok mielőbb megsüthessék.

Taja kedvelte öccsét, becsülte szorgalmát, hűségét. Nem akarta megbántani most sem. Ha eljön az ideje, az atya úgyis közölni fogja az éjszakai látomását, így majd az álom nem az ő önteltségének bizonyítéka lesz, miként most Jód azt gondolhatná, hanem az atya bölcs jövőbe látása.

– Az atya ma különösképpen vidám volt reggel, s bár keveset aludt, mert napkeltekor már a madarak füttyét hallgatta, jó színben mutatkozott. Ne aggódj hát miatta – kiáltotta a vékát cipelő öcs után. Sajnálta s némiképpen irigyelte is a balgatag férfit, aki aligha érthette az atya körül hullámzó indulatokat, vagy ha értette, akkor érintetlen maradt általuk. Jód Taja előtt trappolt szíjsarujában, teste szelíden, megadón hullámzott a nehéz teher alatt.

Tarcsa gyakran a pásztorokkal hált kint a réteken. „Túl balzsamos a levegő az atya sátrában" – mondogatta, s nemcsak az asszonyok balzsamaira és szagos füveire gondolt, hanem az atya kíséretéhez tartozó két testvér: Jód és Taja kenetes viselkedésére is. Ha megsokallta a testvérek szószátyárságát, fölkerekedett, és sorra látogatta a pásztorokat, kik a nemzetség jószágait őrizték. Az atya örült, hogy szemmel tartja az ineket, ezért dicséretesnek tartotta Tarcsa buzgalmát. Ha pedig a híres vadász lőtte vadpecsenyékre gondolt, még inkább várta Tarcsa távozásait. Az atya javíthatatlan volt: a zsenge szarvashúsért mindenről elfeledkezett. Hiába óvta Jód, hiába figyelmeztette: Tarcsa ellene tüzeli a pásztorokat. Az atya kajánul vigyorgott. Tudta, a híres vadász szép lassan saját tőrébe sétál. A réten ugyanis minden pásztor egyként hitte – lett légyen az a nemzetségből való vagy idegen –, hogy a nemzetségfő nemcsak azt tudja, amit a pásztor, hanem ismeri az égi jeleket, a titkokat, a füveket és erdei-öreg szeszélyeit. A nemzetség fője, ha nagyon kell, meghozza az esőt, s birokra kel az enyészettel. Ismeri a réges-régi regéket, s belelát az emberek gondolataiba.

Jód tévedett: Tarcsa nem szutykolta az atyát, s nem bántotta Taját sem. Csak elképesztően hiú volt, mindig mindenkinek tetszeni akart. Hogy elismerést csiholjon, különbnek akart mutatkozni a pásztoroknál. Féktelen kedvében az anyajuhokat hajkurászta, mindenkinél több bort vedelt, s mindenkinél hangosabban horkolt a tűz mellett. A pásztorok mindig egyfélének látták, mintha őket utánozta vagy éppen csúfolta volna. Tarcsa sohasem mutatkozott másnak: nem emelkedett föléjük, és sohasem merült mélyebbre a gondok kútjába. Először örültek Tarcsának, térdüket csapkodva mulattak mutatványain, később unták.

Tarcsa ezen a napon is a réten ébredt. Már ellenőrizte a bárányok súlyát, megbeszélte a pásztorokkal, hogy az elhagyott kicsinyeket bőrtömlőből kell táplálni. Három toklyót szőrféreg támadott meg. Bizonyára vizenyős legelőre tévedtek. El kell őket különíteni, gyapjukat lenyírni, testüket kamillafőzettel lemosni.

Amikor az atya lassan előtűnt egy aprócska porfelhőből, Tarcsa éppen az egyik beteg állat lábát szabadította ki a béklyóból. Már messziről észrevette az atyát, meglepetten sietett elé.

– Testvérem, gyalogosan, ily korán... Mi lelt?

– Mielőbb beszélni akartam veled.

Letelepedtek az elhamvadt éjszakai tűz mellé. Boda, a sötét képű pásztor, kinek névadója – bár nem véréből való – szintén az atya volt, félrehúzódott. Az atya elgondolkozva ingatta a fejét. Kedvtelve figyelte Bodát, a nyájat, az eget. Emlékképek rajzották körül. A rengeteg állatra gondolt; a folyó mentén a sok pásztorra, véreire és a más nemzetségből valókra. Az atya ilyen ünnepélyes pillanatokban valóban úgy hitte, ő nemzette valamennyiüket.

Az öreg kényelmesen elhelyezkedett a tűzhely mellett, megoldotta díszes övét, s egy vékony, faragott pálcával a hamuban kapirgált. Így szólt:

– Úgy vélem, indulnunk kellene. Kiürültek a kosaraink, s nagy eső ígérkezik. Nehéz lesz majd az utunk... – Az atya ügyelt arra, hogy mondatainak a végét meglebegtesse, nehogy az öcs úgy érezze, elhatározása megmásíthatatlan. Inkább tanácsért jött, öccse véleményét tudakolni. Így cselekedett az öreg minden fontosabb döntés előtt. Gondosan kikérdezte testvérét. Inkább vele, mint Tajával fontolgatta a lehe-

tőségeket, hiszen a fiú észjárását pontosan ismerte, öccséét kevésbé.

– Sok még a növendék állat, nem fogják bírni az utat – ellenkezett Tarcsa.

– Igen, igen, tudom – himbálta fejét az atya –, magam is jobbnak tartanám, ha maradhatnánk még. Dúsak még a legelők, kár lenne itt hagyni őket.

– Testvérem is így gondolja? Akkor miért kell indulnunk mégis? – kérdezte gyanútlanul Tarcsa.

– Az éjszaka gondoltam így.

– Kérdezem: miért?

– A csillagok mutatják. Jön az esős évszak, az idén túlontúl is sok esővel. Minél előrébb jutunk, mielőtt végleg beköszönt, annál könnyebb lesz az utunk. Kevesebb baj leselkedik majd ránk. Magad nem így gondolod-e?

Tarcsa beleszaladt az atya tőrébe. Inkább ne kutatta volna az elhatározás okát. Nézi csak a hamuban kapirgáló öregembert. Most mit tegyen? Hazudja azt, hogy neki azt súgják a jelek, hogy az indulással várják meg a következő holdtöltét? Addigra megerősödnek majd a báránykák is? Vagy kérdezze meg, immár ki tudja, hányadjára, hogy mit is mutatnak a csillagok? Ismeri az atyát: rögvest elmagyarázza, talán még ábrákat is karcol a hamuba. És akkor ő, híres férfi, vallja be, hogy semmit nem ért. Nem látja, mikor ér világügyelő férfi azokhoz a csillagjegyekhez, amik azt mutatják, hogy nekik fel kell kerekedniük. Nézi csak néma dühvel az atyát.

Az öregember simára borotvált fejében kusza gondolatok örvénylenek. Az ősök tanítása egymásra rétegződik: összemosódik az éjszakai égbolt képe a hajnali szél szagával, a falevelek színe erdei-öreg csoszogásával, a ribiszke íze Gyön-

gyös mellének ringásával. A tétova jelekből végül csalhatatlan bizonyossággal áll össze a parancs: indulniuk kell.

– Mégis, ha úgy véled, elhalaszthatjuk az indulást – szólt az atya. Már fáradt. Tarcsa nem érti pontosan a szavakat, nem állnak a nyelvére, ezért nem tud védekezni. Ő bizony még temérdek érvet tudna fölsorolni az indulás ellen. Tarcsa azonnal elveszti a fejét. Belerohan az alig-alig leplezett tőrbe. Az atya kedvetlen: e beszélgetéssel sem lett gazdagabb. Tarcsa is csak cseni erejét, tőle várja a parancsot, s nem segít a döntésben.

– Ha akarod, mert jeleid így mutatják, szükség szerint a következő holdtöltét is megvárhatjuk – teszi még hozzá. Ez már kegyetlen vágás, tán méltatlan is az atyához.

Tarcsa úgy érzi, az atya kékséges, kancsali tekintete a veséjébe szúr; ásít egyet.

– Tegyen úgy az atya, ahogyan jónak látja. Magam nem igazodom el a jelek között.

Az atya összeszedi maradék erejét, indul vissza, amerről jött. Kifosztották. Lépteit szigorúan egymáshoz hurkolja, fürgén, feszesen megy. Görbe porcsík kíséri útját.

Taja meghajszolta az öreg kancát. Kilovagolt a Dobogóra, a méneshez. Kiválasztott három csikót, hogy mielőbb nyereg alá törjék őket. Éppen akkor érkezett vissza a rétről, amikor az atya is előkerült. Még ott őrizte izmaiban a nagy vágta emlékét, szétvetett lábbal jött a sátorból, ülepére tajtékos hab ragadt. Felindultan szólt:

– Az asszonyoktól kell megtudnom, hogy holnap útra kelünk? Vajon mit vétettem az atyának, hogy így megaláz?

Vétkezett. Az atya azonnal tudta ezt, mielőtt Taja bármit

is szólt volna. Miért nem közölte reggel a fiával elhatározását, és miért bíbelődött Tarcsával? Érezte, most már nem szabad egyetlen szálat sem beleszőni az éjszakai elhatározás köré tekerődző fonálba. Sőt éppen itt az ideje átvágni a gubót.

Az atya nem szerette a fontos történeteket fölcicomázni, s a kevésbé érdekeseket tompán, szürkén előadni. Úgy vélte, a cicoma a dísztelen, fénytelen hírekhez illik, a fontos történeteket pedig minden fölösleges cifrázás nélkül kell elmondani. Csak ekképpen lesz mindkettő hatásos. Ezúttal a cifrátlanságot választotta: a nemzetség jövőjéről lesz szó.

– Gyöngyös fiút szül neked, Medvének neveztetik. Holnap fölkerekedünk, s a folyó mentén, a szokott úton, a téli szálláshelyre indulunk. Medve változást hoz az életünkbe. Hogy mifélét, nem tudom. Talán végleg délre költözünk. Ott gazdagabbak a legelők. Most ezen az őszön nagyon sok eső hullik, aztán évekig szárazság lesz. Sietnünk kell, hogy mielőbb a téli szállásra érjünk. Találkoznom kell a fejedelemmel. Ha késünk, elmulasztjuk, amikor Levedi délnek húzódik kíséretével. A két folyó találkozásánál kell várnom rá... Ezeket akartam neked elmondani, csak eltévelyedtem. Előbb Tarcsát kerestem meg, hogy kifürkésszem gondolatait, pedig pontosan tudtam, mit gondol, s mit fog mondani, s erre én miként válaszolok. Fondorkodunk, egy helyben forgolódunk, mint a kölest őrlő kövek. Egyhangúan pereg a mag, száll a por, múlik az idő. Magamnak kell megbirkóznom a jelekkel. Senki sem segíthet.

– Találkozott az atya fényes állattal? – kérdezte Taja.

– Te mondád – válaszolt az atya. Konokul hallgatott. Taja is. Mindketten tudták, az veszít, aki előbb töri meg a csendet.

Az atya szólt. Vétke ekképpen nyilvánvalóvá lett.

– Fényes állatot ezentúl medvének hívjuk, miként fiadat, s a Gyöngyös ágyékából fakadó ezüstszínű folyót.

– Az atya nem aludt az éjjel, fáradt. Kérem, pihenjen le, mielőtt az indulást illetően határozunk. Ha így folytatjuk, időnek előtte kátyúba ragadunk.

– Nem kell pihennem, mondta az atya. – Már bánta, hogy az elébb panaszkodott, ezzel is csak nehezítette a dolgát: Jód és Taja mértéktelenül aggódik majd. – Nem kell semmit megbeszélnünk. Holnap rendben felrakjuk a málhát a szekerekre, s az asszonyokat Jód vezérletével útnak indítjuk. Tarcsa a nyájat készíti föl az útra, te a ménest rendezed el. Mire Aranyfejedelem harmadszorra feljő az égre, már mi is úton leszünk. Negyednapra elérjük az asszonyokat és a gyermekeket.

– Az atya takargat még valamit Taja előtt. Miért nem fedi föl a titkot, hogy a fiú mindent láthasson, s megkönnyíthesse az atya dolgát?

– Nincs titok! Holnap...

– Az indulás rendjét jól tudom – vágott közbe Taja. – Bortól ittasan sem téveszteném el. Nem kell tehát elsorolnia az útra kelés további részleteit.

– Akkor miről kívánsz még beszélni?

– A változás okát tudakolom. Az atya idegenként járkál a sátorban, a testvéreket megalázza azzal, hogy nem mondja el nékik álmát. Inkább állatokkal társalkodik, s mi több, fényes állathoz kíván hasonlatossá lenni. Teszi ezt nemcsak a gyermekek mulattatására.

– Erdei-öregről, a kedves állatról kívánsz hát beszélni velem.

– Ha ő okozta a változást, akkor róla.

– Találkoztam vele.

– Mondott-e valamit, mi fontos lehet a jövőben? Hogy fiat nemzek, tőle hallotta-e az atya?

– Hiába faggatsz! Mást nem mondhatok. Éjszaka, a folyó felől meleg levegő jött, fölszállt az orromba. Egy madár énekelt. Az odvas fa odva dobbant. A csillagok, miként a rosta likai, jeleket rajzoltak elém. Ellovagoltam az erdei-öreghez. Szót váltottunk...

Taja jelentőségteljesen hallgatott. Várt. Várta, hogy az atya – miként azt azelőtt mindig tette – pontosan beszámoljon rejtőzködéséről. Ezúttal azonban nem kívánt többet mondani. Csönd telepedett kettőjük közé. Az atya fölemelte a hangját:

– Elég legyen! Nem bírok egyebet mondani az utazásomról.

Taja most valóban megbántódott. Segíteni akart az atyának, megfejteni a jeleket, hogy a szűk résen át bepillanthassanak a jövőbe. Az atya mogorván félrehúzódott, indult volna már a sátrába. Aztán mást gondolt. Újra megszólalt:

– Te állat-öregről faggatsz engem. Mit tesz, mit mond, mit gondol. Én azt mondom neked: hiába kérdezel, ő itt van bennem. Hívatlanul belém költözött. Itt rejtőzködik a nyelvem mögött.

– Magad vagy tehát a fényes állat: Medve! – Taja éles hangon fölnevetett, aztán mintha késsel metszették volna el a torkát, bugyborékolva elhallgatott.

Megtörtént. Kimondta. Taja bizonyos volt benne, hogy elvesztek. Várt. Várta, hogy Égatya letépi az óriási sátrat a fejük fölül, s világügyelő Aranyfejedelem lovastul lezuhan az égről. A fiú szemére köd ült, egyetlen, meleg bizonyosság

hömpölygött a testében: az atya kést ragad, s megöli a fiút. Nem lehet másként. Várta, hogy vérét ontsák.

– Igen, igen – bólogatott talányosan és álmatagon az atya. – Magam is gondoltam már erre. Örülök, hogy a fiú is így mondja. Szívesen hallgatom szavát: nevezzük az atyát ezentúl Medvének. Te mondád: Medve! Nem is hangzik roszszul; ember-öreget is, miként majd a fényes fiút, hívjuk Medvének...

Taja fölriadt kábulatából. Az atya arcátlansága gyorsan kijózanította. Ráparancsolt a dörmögő öregre:

– Kérem az atyát, hallgasson! Nem szabad magunkra haragítani fényes állatot, mert elpusztítja az egész nemzetséget. Kérem az atyát, pihenjen le a sátrában, hogy holnap frissen végezhesse a dolgát. Mi, kikre az egész nemzetség sorsa bízatott, nem ugrabugrálhatunk torkosborzként. Miért nekem kell erre figyelmeztetnem az öreget?

– Nem, nem, a fiú ezúttal nem érti az atyát. – Az öregember a sarkán hintázott. Újra azon a hínárszívós, pókfonadék-hajlékony hangon szólt, mint régen. Az éles, tüskeként bökő hangsúlyok egy szempillantás alatt tovatűntek. – Te mondád: neveztessek Medvének. Legyen. Medvének hívnak. Rendjén levő. Én, a mohos orrú öregember, a gyenge karú öregember nem félek az erdei öregtől. Nem fél a fiú, Taja sem, kinek karja erősebb a fényes állat erős, karmos karjánál. Rendjén levő. Holnaptól neveztessek Medvének, miként a fényes fiút is nevezzük. Holnap vadászni indulok. Kérlek, ügyelj, hogy az asszonyok és gyermekek indulása ne legyen kapkodó. Minden úgy történjen, ahogy azt megszoktuk. Szépen készülődjenek, formásan, ahogy az atya apjának apja indult, miként fényes állat eriszkedett lefelé a folyó mentén. Te úgy gondolod, az atya torkosborzként ugrál. Ne

félj tőle, tanulj meg te is viháncolni. Gazdagabb leszel e tudással, s életed méltósággal telik. Ne feledkezz el Gyöngyösről! Asszonyod kedves nekem. Ha megszületik a gyermek, mondd fölötte háromszor a nevét, pontosan úgy, miként én tenném. Medvét emlékeztesd az atyára!

Tajáť langyos hullámokban érték az öreg szavai, úgy érezte, tollal piszkálják a torkát.

– Az atya nem oly öreg még, hogy halni készülődjön. Miért hát e korai búcsúzkodás?

Az öregember már nem figyelt Tajára: a csikók nyargalászását figyelte az égi réteken. Ott nyüzsgött most körülötte a sok-sok elfelejtett Taja. Pofájukban hersegett a friss fű. Az egyetlen poroszka kis csődör odanyomakodott hozzá. Meleg volt az orra, ismerős, égi meleg.

– Az atyának halat sütöttek az asszonyok, menjen a sátorba és egyék! Az atya... a Medve... – Taja megtorpant. A gondolatok futása lecsendesült, a fiú zihálva állt, testét tajtékos hab verte ki. Odaszorította a fejét az atyához.

Azon az éjszakán Sáfely, Jód asszonya, nyugtalanul aludt. Fehér hollók kavarogtak körülötte, abroncsként forgott az ég, megduzzadtak a felhők. Tán csak nem jég-öreg készülődik, Sáfely azt kérdezte. Nem, nem, hiszen ahhoz még korai az idő, még alig múlt el a nyár.

Nem is jég-öreg készülődött. Ólmos lábú, talpas állat jött el. Nem sietett. Nagy, feketc fejét álmatagon himbálta. Sáfely hanyatt fordult, s széttárta combját; mellét görcsös ujjakkal markolta a félelem. Ólmos lábú állat nyársát előreszegezve jött, öles lépte belenyomódott a vattás csöndbe, mintha már hó borította volna a rétet. Sáfely szeme előtt

fehér és fekete nyomok vibráltak, állat-öreg nyoma, fehér a feketében, feketében fehér. Úgy rendeződtek át a hímzett jelek, ahogy az asszony szempillája repdesett. Hiába akart felébredni, nem bírt. Sáfely akkor azt mondta: ez nem lehet jég-öreg, hiszen a ludak még nem mentek el. Belekapaszkodott az ég sátrába, s mint könnyű selymet széthasította. Fölébredt. Még éjszaka volt: a fullasztó, fekete sátor fölött egy másik fekete sátor feszült, de a hangok már megelevenedtek. Jód, a férfi, hasmánt szunnyadt, orrlukán szinte nesztelen járt ki s be a lélek. Sáfely irigykedve nézte: a nagy húsú embernek szokatlanul könnyű álma volt.

Naptámadatkor eltűntek az árnyak. Sáfely majdhogynem frissen ébredt, még énekelt is. Fölélesztette a tüzet, a köleskása szaga betöltötte a sátrat. Aranyfejedelem tarka csípejű kedves lován egyre följebb hágott az égen: az asszony azt hitte, csöndes, nyár végi nap jövöget. És akkor egyszer csak bejött az atya a sátorba, s azt mondta:

– Gyöngyös fiút szül Tajának, ki Medvének neveztetik.

Az atya szájából nyál frecskelt. Nagy hegyesen beszélt, mintha bizony maga nemzette volna a gyermeket. És annak a másik asszonynak az arca: akár a sárló kancáé. Sáfely friss-sütetű reggeli boldogsága gyorsan összedűlt. Újra ott érezte a sarkában az öles éjszakai árnyat.

Egyszer régen a megáradt folyón kellett átúsznia. Örvények húzták a mélybe, a jeges víz elnyelte testvéreit. A folyó fölött vadludak repültek – Sáfely megölt rokonai –, kik időnek előtte az északi ég szövevényes sötétségébe költöztek. A folyó túlsó partján idegen férfiak várakoztak, térdig vízben, csizmájukon jó vastagon állt a csikózsír. A férfiak megragadták Sáfelyt, kezét összekötözték, és sok asszonnyal és sok gyermekkel együtt messzi földre hurcolták. Évek teltek

el, vagy napok? Csak az atyára emlékezik, jött felé, már messziről mosolygott, kedves volt, apró léptű és madárcsontú. Dudoros koponyájából meleg sugarak áradtak.

Az atya fia – Jód – tette magáévá. Jód teste szelíden hullámzott, múltak az éjszakák, de az asszony öle terméketlen maradt. Sáfely a nagy testű, balgatag férfin lovagolt, de az atya keményfából való nyársát kívánta. Jód kezes volt, s áttetsző, mint a partszéli víz, Sáfely minden rezdülését ismerte. Az atya, akár a sebes sodrú, szeszélyes folyóközép, mindig másnak mutatkozott, néha vadul tombolt, máskor derűsen fénylett. Ki tudhatná, milyen gondolatok hullámzottak az öreg feszes bőrű koponyájában. Kedve kifürkészhetetlen. Sokszor a legkisebb kedvességet sem fogadta el, napokig nem evett mást, mint egy marék kölest. Máskor mértéktelenül torkos volt.

Sáfely, ha megérintették az atyából áradó sugarak, úgy érezte, örvények húzzák a mélybe. Hogy el ne merüljön, önnön mozdulataiba fogódzott. Most is, hogy megcsapták az atya szavai, kisietett a hűvös hombárba, ahol a búza, a köles és a gyümölcs állt nagy vesszőkosarakban. A cserépbögre fölé egy darab vásznat feszített, s átnyomkodta rajta az érett, kimagozott szemeket. A zavaros, bíborszínű levet tejjel eresztette föl. Ez volt az atya legkedvesebb itala, ettől mindig fölvidult.

Sáfely várta az atyát. Amikor hozta a zelnicét, látta, valami fontos dologról tanácskozott Tajával. Sáfely évek óta várta az atyát. Félt, mégis nagyon kívánta ezt a találkozást. Apró figyelmességekkel halmozta el az öreget, így akarta rávenni, hogy egyszer meglátogassa éjszaka, s akkor vad játékukkal fölkavarják a part menti csöndes állóvizet.

Amikor az atya belépett a sátorba, tántorgott. Szeme előtt

összemosódtak a fények. Bizonytalanul tapogatózott a sátorfáig. Itt megpihent. Nem, nem akarta, hogy még egyszer ilyennek kelljen látnia Taját, az elsőszülöttet, a jövendő nemzetségfőt. Mint a ma született, gyönge lábú csikó, úgy botladozott ott körülötte a gondok zsombikján. Úgy szorította oda kétségbeesett orrát az ő orrához, hogy összekeveredett a lélegzetük. Nem akarta többé látni Taját, s nem akarta, hogy őt lássák. Nem akarta, hogy gondolatai, mint egy marék kavics, szétguruljanak. Mielőbb el kell mennie. Elfödte az arcát, úgy hitte, így ő is láthatatlan. Nemhiába mondogatta Taja: az atya már csak a gyermekek között érzi jól magát. Ha erdei-öreget utánozza, ők elhiszik, hogy maga az erdei-öreg. Nincs okuk kételkedni. Miért is ne lehetne az atya a medve is, a nemzetségfő is, a torkosborz is. Amit gondol az ember, az levő, az létezik. A gyermekek nem félnek a fintoroktól, hisznek bennük, mégsem cserélik össze az atyát a torkosborzzal, a torkosborzot a medvével, a medvét meg a nemzetségfővel.

Az öregember a sátor közepén állt, köntöse gyűrötten lógott ki az öve alól. Nyelve megállás nélkül rángatózott. El kell jutnia az ágyig. Elengedte a sátorfát. Kis híján eldőlt. Nincs semmi baj, nincs! A büszke bő legyőzi fényes állatot. Lámcsak, ímhol van!...

Az atyán most nem segítettek a szavak. Ha összeomlott a világ, nem szabad úgy tenni, mintha mereven állna a sátorfa. Szédült, gyomra egyre jobban hullámzott.

Sáfely kiköpte a zelnicemagot, amit eddig a szájában forgatott, s apró, vinnyogó hang tört ki belőle. Dobálta a fejét és a karját. Fölhúzta a vászoninget a hasáról. Nem bírta az atyát látni. A gyermekek ordítottak, mintha nyúznák őket.

Gyöngyös odament az atyához. Átölelte, leültette az irhá-

ra. Az öregember ültében is görcsösen markolta a sátorcöveket. Hátát a nyírfatörzsnek szorította. Az asszony lehúzta róla az inget, megtapogatta fonnyadt hasát. Az öreg lehunyta a szemét, de Gyöngyös kifeszítette a szemhéjat. Belenézett.

Sáfely elborzadva látta, hogy a másik asszony a földön guggol, ölébe veszi az atya tar koponyáját, s a torkában nyúlkál. Erre előtört az öregemberből a vihar, a gyermekek elhallgattak. Gyöngyös erősen tartotta a hánykolódó fejet. Aztán friss vízzel lemosta az atya állára tapadt mocskot. Gyöngyös megoldotta vászoningjét, s az elkínzott, összetöpörödött fejet forró melléhez szorította.

Később az atya megitta kedvenc italát, a zelnicemeggyes tejet. Kérte Gyöngyöst és Sáfelyt, segítsenek előkészíteni a vadászkészségeket. Sietett. Legfőképpen Taját akarta elkerülni.

Soma, a vén kanca sírt, amikor az öreg elővezette. Az atya tudta, a lovak előtt nincsen titok, s gyakran meghatódnak az emberek érzelmein. Ha erősen fölindulnak, nedvesség szalad a szemhéjuk alá. Megértően vigyorgott, míg rossz szokása szerint, körülményesen igazgatta a ló hasa alatt a nyereghevedert.

– Megríkattam az öreget – mondta, s megszorította térdével a ló lapockáját. – Ősöreg Soma! Mióta nyargalászol már velem a réteken? Ne félj, az égi mezőkre is magammal viszlek.

Végre fölhangzott az a bizonyos cikkanó jel. Vagy talán még nem is hangzott föl, csak félúton volt, amikor Soma már nekilendült. Az öreg ily ünnepélyes, elérzékenyült pillanatokban megbocsátotta a lónak ezt a kisebb pontatlanságot, bár nem volt híve – még ilyenkor sem – a túlzott engedékenységnek.

Taja és Jód a halakkal foglalatoskodott. Kisebb kosarakba osztották szét az aznapi fogást: külön a pontyokat, külön a keszegeket. Már régen elvégezték a dolgukat, de még egyiküknek sem akaródzott fölmenni a melegbe. Mélán üldögéltek két farönkön. Hüssöltek. Taja egy öklömnyi jégdarabot forgatott a tenyerében. Nagy téli száguldások jutottak eszébe: hótalpak, sercenő hó, gőzölgő lovak, farkasok tutulása, repülés a rétek fölött. Újra érezte az egymáshoz búvó állatok félelmét, látta a farkas állat elszánt tekintetét, izmaiban ott lüktetett a lovak rémült nyargalása. Tudta, hogy nem szabad lemaradni: elég egy rossz lépés, egy apró botlás, és a ménes tovalibben, a lemaradó csüdje mögött fölhangzik az ordas csattogása. Az inaszakadtáig tartó küzdelem belefagyott a folyó jegébe, most itt vannak a régi emlékek összetöredezve. Még a télen idegyűjtötték az idegen inek a verembe a folyó megkövült darabkáit, hogy nyáron az atya és kísérete friss ételt és hűs italt ízlelhessen.

Jód saruját igazgatta, s szorosabbra húzta övét. Már fázott, de nem akarta megzavarni az áhítatos pillanatokat. Amikor végre elindultak a sátorba, hogy megtudakolják, jobban érzi-e már magát az atya, az öreg hetedhét országon is túl járt. Gyöngyös az összemocskolt irhát tisztogatta a sátor előtt, Taja és Jód rémülten látták a jeleket.

– Hol az atya? – kérdezte Jód megrovón.

– Elindult az erdőbe – válaszolta Gyöngyös.

– Miért engedted el az atyát? Nem gondolod-e, hogy baja eshet? Hiszen egész nap oly gyenge volt...

– El kellett mennie.

– Dehogyis kellett elmennie. Inkább pihennie kellett volna. Sült hallal etetni... Ki törődik itt az atyával?

– Elég legyen, Jód! – mondta Gyöngyös. – Induljatok a

dolgotokra: készítsétek elő a málhákat, miként az atya parancsolta, s ne siránkozzatok itt, akár a gyermekek. Hallhattátok: az atya elment az erdőbe. Így kellett tennie.

Taja tudta, az asszony igazat szól. Tudta, hogy Gyöngyös Emeséhez, az aranyszárnyú szélkirálynőhöz hasonlatos. Ő pedig, a leendő bő, ma egyebet sem tett, mint hibát hibára halmozott. Megigazította az övét, s késlekedés nélkül indult, hogy az atya utasítása szerint előkészítse az utazást. Jód vele tartott.

Asszonyfia fiúcska már lefelé ereszkedett az égen, már nem ontotta oly bőszült hévvel a meleget. Az atya szaporán ügetett a folyó felé. A nagy folyó istene, a hínárszakállú, rönkfejű dontövi öreg összecsippantott szemmel várta.

Amikor az atya a homokos partra ért, lecsöndesítette Somát, s megállt a rászegeződő aranyszempár előtt. Soma tisztelettudóan ácsorgott, csupán a patáját emelintette meg időnként. Az atya korántsem volt ilyen tisztelettudó: csih, csih, csidi! E szavakat kiabálta. A csikókat szokás így hívogatni. A lóról nem szállt le, onnan szólongatta a folyó fenséges istenét.

Aranyszemű folyóisten Medvének nevezte az öreget. Először az utódlásról tanácskoztak. Az atya mindenekelőtt tanújelét adta, hogy megingott a hite Taja rátermettségében. Aranyszemű erősnek, ám mégis hajlékonynak, bölcsnek, belátónak és méltósággal telinek mondotta az elsőszülöttet. Csakhogy túl komoly, nem érti a fintorokat és a tréfát, vetett ellent az atya. Vitatkoztak. Egy ízben az öreg olyannyira elvesztette a fejét, hogy azt mondta: szívesebben látná utódjául a menyét, Gyöngyöst, mint elsőszülöttjét, Taját.

Erős, határozott, mozgékony és vidám, mint az atyja vagy atyjának atyja. Torkosborz. Karcsú, kedves, ravasz kis ragadozó. Elbánik a legfürgébb nyúllal, s az óvatos rigóval. Folyóisten nem lepődött meg oly nagyon a javaslaton, miként az öreg várta. Gyöngyöst hajnalasszonyhoz, hold-öreg lányához hasonlította, s amondó volt, hogy a meny valóban első asszony, *katun*. Mégis azt javasolta, az atya ne másítsa meg elhatározását, így nem támad majd vihar a nemzetségben.

Másodjára az öreg előhozakodott Taja és Gyöngyös születendő gyermekével, kit Medvének akart nevezni. Dontövi öreg megborzongott – talán szél legyintette meg a folyó tükrét. Sokáig nem szólt. Az atya már türelmetlenkedett, újra csih-csiholt. Azt hitte, a folyóisten faképnél hagyta. De nem! Végül megszólalt, bár ne tette volna. Azt mondta az öregnek, hogy a gyermeket hétéves korában hagymáz szállja meg. Az atya, az igazat megvallva, nem emlékezett egészen pontosan a szó jelentésére. Talán: ördög fogja elragadni a kis Medvét. Egy pillanatra megszédült. Soma rémülten kapta föl a fejét, elővillantotta sárga lapátfogait.

Az öreg tombolt: nem engedem, nem engedem! Ordítozott. Hánykolta magát a nyeregben. Aztán újra belepillantott a mozdulatlan aranyszem-bogárba, elszégyellte magát. Cselhez folyamodott.

– Égatya fia, aranyszemű folyóisten! – így hangzott a pontos megszólítás. Az öreg sohasem tévesztette volna el. – Figyelj a szavamra! Te bizonyára azt hiszed, hogy nemződ Égatya. Csöndes, vízcsobogású méltóságod erre vall. Pedig te nem Égatya fia vagy, hanem az nemzett, akit testvérednek hittél: a világügyelő férfi. Meglepődtél? Igen, titokban, az éj leple alatt, meghágta hold-öreg leányát, hajnalasszonyt.

Aranyos színedet tőle, a világügyelő férfitól kaptad. Igaz, ahogy mondom. Égatya becsapott tehát, de felejtsd el a csalást. Én is megcsaltam a fiút. Megvallom: Medvét nem Taja nemzette, hanem magam. Ezért aggódom hát ilyen mértéktelenül a sorsáért. Tudom, atyád kedvel engem, s magad sem gondolsz rám haraggal. Kérlek tehát, úgy tekintsetek a magzatra, hogy az enyém.

Az öreg belehunyorgott az aranyfénybe, s vakmerően magasztalta a maga és Gyöngyös kiválóságait. Folyóisten azonnal átlátott az öreg fondorkodásán, mégis megenyhült a szava.

– Olyan vagy, mint a lukat lakó, rivesz-ravasz vörös állat.

– Úgy, úgy – bólogatott az atya. – Magam sem gondolom másként.

– Oktalan öreg! Bizonyára nem tudod, mit jelent a szó: hagymáz.

– Meglehet – válaszolta alázatosan az atya.

– Halld hát! Hagymáz szállja meg, annyit jelent: ördögi betegség jön rá. A fiú kiválasztott: táltos ember lesz. Ne aggódj miatta. Nemzetséged pedig, jól mondod, szintén kedves a szívemnek. Folyóként terebélyesedik, fatörzsként erősödik majd.

– Nem szeretném, ha a fiúból táltos lenne – mondta az atya őszinte aggodalommal.

– Úgy teszel, oktondi öreg, mintha valaki is azt kérdezte volna tőled, adod-e az unokádat táltosnak. Így lesz, s nem másként. Elbizakodottságod mértéktelen.

– Úgy, úgy. Megérdemlem a feddést. Kérlek, bocsáss meg, de túl sok gond nyomaszt. Légy belátó, Égatya gyermeke, vagyis hogy világügyelő fia... Dontövi öreg! Féltem a gyermeket a reá váró szenvedéstől. Ha kérhetném: sújts inkább

reám, méltatlan öregemberre, de ne az eljövendő gyermekre. Úgy veszem ki a szavaidból, táltosnak kéred. Nem adom!

Az öreg egy kis szünetet tartott, majd így folytatta:

– De hogy szavamat össze ne zavarjam... Kérdezném tőled: öreg karom elég erős-e megölni erdei-öreg erős, karmos állatot? Isten, tudni akarom az igazat! Az éjjel megkeresem ősöreg medvehölgy húgámat, s visszaküldöm oda, ahonnan jött, Égatyához. Mert én oktalan öreg, emlékszem, amikor állat-öreg föltörte Égatya házát, s réntulok-cserkészni indult. Medvehölgy húgám üldözte a harmadfű réntulkot. Tavasz volt, a réten még nem termett zelnice. Medvehölgy húgám kitartóan szökdécselt. Mígnem egyszer csak tenyeres-talpas bocskora beleragadt a zsombikos hínárba. Nem is beleragadt, inkább belesüppedt. És süppedt, süppedt egyre. Hát az átszakadt kárpiton letekintett. Szép állatnak, fényes erdei vadnak jó rét, hűs folyó kínálkozik ott. Könyörgött, lemenni engedjék. Égatya óvta: nem lesz majd ennivaló, miből télre háthájat, mellhájat növeszthetne. Égatya fényes leánya, medvehölgy, csak ment volna, nem figyelt az atyára. Csuszszant volna lefelé az égi ágon. Hát én azt mondtam, csak jöjjön. Láttam a nagy ülepét, amint jövögetett lefelé, megölni az atyát, megölni Taját, megölni a csikókat. Azt mondtam, csak eriszkedjél, jövögessél! Majd megmérkőzünk egymással. Most eljött az ideje. Elhoztam a fejszémet, jó vasfejszémet, erdeiöreg-ölő készségemet. Ma este fölkeresem Égatya fényes leánykáját...

Az atya egészen tűzbe jött. Egyik szavát a másikba öltötte, ömlött a szó, múlt az idő. Már csak a szája kérdezett, ő maga bizonyos volt, hogy az éjjel legyőzi a lomha, torkos állatot. Világügyelő Aranyfejedelem régen lebukott már a dombok mögött. Eltűnt az aranyszemű folyóisten is.

– Miért hallgatsz? – kérdezte az atya öntelten. – Mert tőrbe csaltalak? Kétszeresen becsaptalak. Akkor is túljártam az eszeden, amikor azt hitted, átlátsz rajtam. Most már elárulhatom: csak azért találtam ki a történetet, hogy sajnálhass. Megalázkodtam, hogy korholhass. Hízelkedtem, s te azt hitted, őszinte vagyok. Sajnáltál, pedig te vagy a sajnálatra méltó. Rivesz-ravasz vörös állatnak neveztél. Úgy, úgy! Azt hitted, jószívű vadászként futni engedtél. Pedig én voltam az, aki kicsúszott a kezed közül. Én, ki a szép Gyöngyöst elhoztam Tajának, a karcsú torkosborz. Hagytam, hogy tanácsokat adjál, aztán, amikor megszorítottál, kibújtam a hurokból. Hazug locsogásommal bogot hornyoltam köréd. Erős bársonyszálból fontam a gubót, mint a hernyó. Hallgatsz? Hallgass csak! Faképnél hagysz? Nem. Én hagylak faképnél...

Az öreg dohogva megrántotta a kötőféket, Soma lecsapta a fülét, elügettek. Még sokáig perlekedett magában az atya, mígnem a kellemes, hűs, esti levegő végre lecsendesítette.

A mondat, ami nagy fölindultságában akadt a nyelvére, kedvére való volt. Most, hogy az alkonyi órán békésen poroszkált a folyó mentén, újra és újra fölidézte önnön szavait. Igen, ő az, a csalárd atya, ki hernyó módján bogos gubót hornyol. Hágár, a messzi utakon bóklászó, agg kereskedő mondta, hogy a legfinomabb bársonyt a hernyó gubójából készítik. Hágár jól ismerte a fűszereket, balzsamokat, prémeket, kelméket. Egyik fülében aranykarikát viselt.

Az atya még sohasem látott selyemgubót, mégis pontosan tudta, milyen. Egy madártojásnyi tokba falánk hernyók ezernyi bogos, íjideg-erős, pillekönnyű szálat hornyolnak. Ebből gombolyítják a bársonyfonalat. Igen, igen, bólogatott az atya, ami a világon van, az minden tudható.

Fölszabadultan, majdhogynem vidáman nyargalt, testét átjárta a hűvös szél. Som ma kicsit oldalazva rakta a patáját, pimaszul ficánkolt. Az öreg ezúttal nem intette rendre.

A ló hirtelen megtorpant. Valaki állt a folyóparton. Az öreg, mintha vajjal kenegették volna karjának csontforgóit, oly puhán és hajlékonyan, szinte egykedvűen mozdult: kivette finom bőrbéléses tokjából az íjat, a tegezből a vesszőt, célzott s lőtt.

– Az apád rothadt vérit! – kiáltotta éppen abban a szempillantásban, amikor a vessző elrugaszkodott az idegtől, s beleszisszent a sötétbe. – Jó, hogy Taja nincsen itt. Most bizonyára megszidna, hogy újfent képzelődtem.

Az atya hallotta, amikor a vessző belecsapódott a fakéregbe. Leereszkedett a vízhez. Soma a parti nyomokat szaglászta. A nagy, kerek pocséták még langyosak voltak. A ribiszkeszemű tányértalpas nemrégen ihatott, talán már nyugovóra is tért. A fatörzsön ott száradt a mocskos bundájáról odakenődött sár. Az atya lehajolt, és ivott a fényes állat nyomából, hogy elcsenje erejét. Kirángatta a kemény szilfából a nyílvesszőt.

Elindult a csapáson. Zajtalanul haladtak, Soma úgy emelgette a patáját, mintha jégen járna. A talaj csúszott, az öreg szorosan fogta a kantárszárat. Egyetlen legördülő kavics is elárulhatta volna őket. Somát az öreg egy nagy fa tövénél a földre parancsolta. Ő maga tett még néhány lépést, hallgatózott, aztán fölkúszott a fára. Innen szemmel tarthatta erdei-öreg odvas fáját.

Az atya szólongatta erős karmos állatot. Pontosan tudta utánozni a zelnicével, áfonyával, bogyókkal szöszmötölő dirmegését-dörmögését, de a támadó kedvű, hatalmas hangú

ordítását is. Most csak csöndesen morgorászott, de állat-öreg nem bújt elő.

– Jön már – mondta hangtalanul az atya, és Somára villant a szeme. – Hallom, amint talpa a zsombikhoz csosszan. Csisszen-csosszan.

Az atya teli szájjal, hangosan vihogott. Látta önmagát a fa tetején kuksolni, amint éppen azt mondja, hogy jön már. Csak azért tesz így, mert abban bízik, ha kimondja, hogy jön, úgy is lesz. Pedig tudta már, pontosan tudta, hogy állat-öreg nincsen az odújában. Fürgén lecsúszott hát a fáról, s a cikkanó jellel magához parancsolta Somát. Egészen az óriási fűzfáig merészkedtek. Az atya bele is szimatolt a hasadékba, bár erre aligha volt szükség. Soma – kötőfékre fogva – egykedvűen ácsorgott mellette.

Fényes állat ez idő szerint másutt tartózkodik, jelentette ki az atya méltósággal. Felült a nyeregbe, s a friss nyomokat követve elindultak. Újra a folyó mentén haladtak, csak most az árral szemben, amerre sűrűsödött az erdő.

Állat-öreg ott baktatott előttük. Nem gyorsabban s nem lassabban, mint az atya és lova. Éppen úgy. Fényes állat tudta, hogy üldözik. Ha ugyan üldözésnek lehetett nevezni azt a lassú, poroszka járást, ahogy Soma, a vén kanca követte. Így lépegettek jócskán, egyszerre. Nem nőtt és nem csökkent közöttük a távolság. Még fürkészték egymást, kóstolgatták az utat, amely csak egyfelé volt járható. Még nem tudni, melyikük csordítja majd ki szeles tettével az ének szelíd folyását.

Állat-öreg – ki tudja, hány tavaszt megért már – soha ilyet nem tett: éjjeli órán egyedül baktatni... Mi végre? Az odvas fa odva egyre távolodott mögötte. Lomhán, egykedvűen rakosgatta tányértalpát. Mennie kellett. Amióta az az

álmatlan, holdkóros rigó szétreccsentette körülötte az éjszakát, a rozmaringillatú nyugalmat, a folyócsobogást, azóta nem leli helyét. Mennie kellett.

Fényes állat egész nap békétlenül bolyongott. Zsombikos, sásfüves lápba merészkedett. Útját fölforgatott fák jelezték. Bogarak után vizslatott. Hiába. A vékony nyírfák törzsét egyszerűen lehajlongatta a földig, hogy elérje a zsengébb leveleket. Nem ízlett az sem. Miként kiköpte a zelnicét és az epret is. Betért a kedves tölgyfaligetbe, körmével mohát kaparászott. Befalta. Ez mindig segített kitisztítani a beleit. Ezúttal hiába kuporgott a földön. Feltúrt egy hangyabolyt, az a savanykás íz mindig csodát tett. Most nem segített.

– Mi lelt, erdei-öreg, fényes állat? Feketeribiszkéd könynyezik. Tán utolsó nyarad érkezett el?

A folyóban hét szarvasbika áll, térdig vízben. Lábuk kapál, kapar, a hét bika lágy moszatra éhes. Fényes állat, ősöreg medvehölgy ólálkodik, vastag fa mögé rejtőzik. Három híres ugrásával előront, támadó nagy ordítást hallat. A hét szarvas megdermed, látják, hogy állat-öreg jön. Csakhogy nem csap rájuk, áll lomhán, az égre feledkezik. Égatya arcát kutatja, jeleket keres. A hét szarvasbika közben eliramodik, friss füvön tovanyargal. Vesd utána magad!

– Mi lelt, jó erdei-öreg, fényes állat? Futni hagyod a szarvas állatot?

Fényes állat nem törődik a hét szarvasbikával. Az égen hét daru száll. Állat-öreg most tőlük kér jósló jelet:

Ha tudod, hogy tovább élek,
darufalka fordulj délnek.
De ha ez az utolsó nyár,
ha több nyarat nem érek már:

hét daru, fiókdaru,
fejes darufejedet
észak felé forditsad!

E nyáron kelt, gyönge húsú darufiak fejes darufejüket északnak fordítják, nem pedig délnek.

– Apád rothadt vére, kerülj csak a kezembe! – Égatya lánya, ősöreg medvehölgy tombol. Két lábra áll, feketeribiszkéi villámlanak. Erős karmú karmos karját Égatyához nyújtogatja. Menne föl már vissza a felső égbe. Hétágú magas fára mászna, ötkörmű karmos karjával kapaszkodna.

Így telik fényes állat utolsó napja, békétlenül, zavarodottan. Nem ízlik napnyugtakor a folyóvíz sem. Kedvetlenül kaptat az odúhoz, de nem térhet nyugovóra. Mennie kell.

Most ott baktat az atya előtt, ki jó normann pengéjét már megfente a marhahátbőrön. Éjszakának évadján fényes állat ott bandukol. El, el az odútól, a nyugtalanító hangoktól, a kellemetlen szagoktól! El a csikózsírszagú bödönöktől, a bőrszagú csizmáktól, a lóürülékszagú öregtől. A puha mellhájba csusszanó éles késtől, a nyakat levágó, fejet levágó fejes fejszétől elfelé! Föl északra, Égatyához, magos fenyőerdőkbe, hószagú csöndbe, hol békésen lehet heverészni. El a csikódobogású, meleg rétekről a nyakörvös két bocsfiacskához, a tobozzal hajigáló gyermekekhez. Föl, föl!

Az atya unta már a lassú poroszkálást, a gondolatait, a történetet, az ősök intését. Somát lassú vágtára biztatta, s ezzel tudtán kívül vagy éppenhogy tudtával – új fordulatot vett az ének.

Fényes állat fülében dob dobbant, fényes orrába ezernyi szag záporozott. Lomhán futásnak eredt, kelletlenül dobálta

lábait. Fenekéből keményre száradt bélsárgolyók potyogtak. Sokat vagy keveset futott.

Állat-öreg letért a csapásról, tízkörmű karmos mancsával megragadott egy fát. Mászott. Kapkodva, lihegve mászott. Igyekezett az óriási fára, a hétágú, ágas fára. Igyekezett a felső égbe, Égatyához, létrafokról létrafokra.

– Én, fényes állat, ha fölérek, soha többé nem jövök e tájra! – fohászkodott ősöreg medvehölgy. Mászott. Málnapiros, öregujj-nagy nyelve előleffent. Mászott.

– Ha még egyszer megláthatom elhagyott két nyakörvös bocsfiacskám, odébb állok. Mászok: hölgymenyét húgom módjára kúszom az égig érő fán.

Hét tavasz óta nem mászott már fára. Elnehezült a teste, körmei is kicsorbultak. Most inaszakadtáig kapaszkodott, de tízujjas keze megcsúszott. Ág hegyére esett, nagy zuhanással. Erős szügyét egy hegyes ág fölnyársalta.

Az atya aprókat zöttyent a nyeregben. Föl-fölriadt, motyorászó nyelvét fölsebezte. Észak felől zord szél támadt, megzizzentette az erdő leveleit.

Fönn, magosan az ágak közül akkor elővillant fényes állat fényes bundája. Valaki fölnyársalta. Az északi szél meglobogtatta a nagy testet. A fonnyadt ribiszkeszemek fénytelenül kuporogtak az orr két oldalán. Olyan volt a fényes állat pofája, mintha vékony marhabőrből vágták volna ki.

Az atya továbblovagolt. Lovagolt északnak, lovagolt délnek. Miként a megtébolyult folyó, hol erre, hol arra folyt. Sokat vagy keveset haladt. Mígnem egyszer csak lecsendesült szájában a vad görcs, s a szél űzte, fehér csipkés felhők között eltűnt az ágvégre akadt, lomha, nagy ősöreg medvehölgy.

A pásztortűz pattogását hallotta meg először. Megállította

a lovát, óvatosan széthajtotta az ágakat. Kikémlelt. A réten elszórtan hevert a nyáj. Boda, a pásztor, ott ült az irhán, hátát nekivetette a langyos tűzhelykőnek. Bóbiskolt. Az atya lecsusszant a lováról, s rátámadt a vén pásztorra. Vad harci kiáltás harsant. Boda rémülten kapott a fejszéje után, görnyedten szaladt, mintha éppen ürítés közben zavarták volna meg. Vaksin az atyára sújtott.

– Úgy, úgy! Csapd agyon az atyát! – nevetett az öreg. – Immáron úgyis megérett a pusztulásra. Gyerünk, hasítsd csak ketté ostoba fejét!

Boda, az ismerős hangot hallván megtorpant, támadó fejszéje lesuttyant. A két agg megölelte egymást.

– Vén a vénséget ugratja... Mi dolog ez? – szólt Boda, s erős karjával megropogtatta az atya lapockáját. Letelepedtek a tűz mellé. Az éj megzavarta nyelvüket, hosszan szedelőzködtek, keresgélték a szavakat.

A pásztor emlékezett az atya elhatározására, hogy mire a hold másodjára feljő, a testvérek útra kelnek. Nem értette a sietség okát, s miként Tarcsa, ő sem helyeselte a sürgős indulást. Féltette a báránykákat. Egyelőre azonban nem szólt erről, inkább azt kifogásolta, hogy az atya miért nem szunyad még ily késő éjszakán. Vajon s miért? A pásztor arra gondolt, hogy alkalmasint éppen ez okból jár arra a nemzetség főembere. Csakhogy a bővel erről szót váltani még túlontúl korainak látszott. Hasonlóképpen az atya is elkerülendőnek gondolta, hogy időnek előtte, netán kapkodva eriszkedjenek a bajok kútjába. Gyöngülő látására, puffadt gyomrára, rángatózó nyelvére panaszkodott, s más efféle apró bajokra, hogy a nagyobbakat egyelőre elkerülhessék. A pásztor válaszul a báránykák étvágytalanságát említette. Megállapodtak, hogy e bajra a vidrafű főzete a legalkalmasabb

gyógyír. Az atya elmélázva bólogatott, Boda durván nyesett, borostás, fekete arcát vizslatta. Az idegen pásztor tudott valamit, amit az atya nem: a rét valamennyi füvét ismerte. Sátrában százféle, szénafonattal összekötözött fűcsomó lógott. Fűzfavesszőből font kosárkákban erős szagú, mérges és jótékony magokat és gyökereket őrzött. Az atya szívesen vendégeskedett az agyafúrt pásztornál. Most is, midőn az elébb kikémlelt a fák ágai közül, s meglátta a tűz mellett bóbiskoló Bodát, testéből mindjárt fölszívódott a nyirkos, tébolyult félelem. Végre elfeledte a fa tetején himbálódzó ősöreg medvehölgyet. A pásztor egy marék gombát hozott ki a sátorból, s a tűzbe szórta. Bódító, kékes füst csapott az arcukba.

Boda nem az atya véréből való. Idegen. Réges-régen kiterjesztett szárnyú sasmadarak csaptak a nyájra. Elsötétült az égbolt, s az erős, karmos madarak elragadták a bárányokat. Boda emlékezik a szörnyű szárnysuhogásra, az ocsmány madarak sárga szemére, pengeéles csőrére, görbe karmos, pikkelyes lábára. Emlékezik a báránykák kétségbeesett bégetésére, a rengeteg állat riadalmára, atyja és testvérei kiáltozására, a megáradt folyó sziszegő örvényeire. Boda, ki ekkor éretlen gyermek volt, Csimbók nevű lovát lovagolta. A nyáj mind egy szálig elpusztult, s testvérei is megfogyatkoztak. Ő maga félholtan lógott a kengyelben, mire lova átúszta a folyót. Ősz volt, borús, hideg napok jöttek, közeledett a tél. A nemzetség élelem nélkül maradt. Boda atyja gyűlésre hívta a népet, sietve határoztak, mielőtt újabb támadás zúdult volna a nyakukba. A nagyobbacska gyermekeket eladják, a nemzetség pedig továbbvándorol napnyugatnak. Az atya Bodáért egy vemhes kancát és három anyajuhot adott. Nem ért annyit a vézna fiúcska, de az atya nem

volt szűkkeblű. A gyermek sokáig siránkozott a szülei és testvérei után, s jó lovát, Csimbókot ácsingózta. Mindhiába. Nem mehetett velük. A fiúcska bizonyára elpusztult volna a hosszú úton, így meg a csapás sújtotta nemzetség néhány állattal gyarapodott. A szerencsétlenek sietve fölkerekedtek s elvonultak. Nem jött felőlük hír azóta sem. Így történt, nagyon régen, amikor a vén Boda még gyermek volt, s az atya is fiatalabb valamicskét.

A sötét képű pásztor nyakában vékony bőrszíjon egy titokzatos kis csontocska fityegett, s ha meglibbent bárányból köntöse, erős, mérges szagok terjengtek körülötte. Boda a beteg állatokat istápolta, a végüket járókat is meggyógyította. A lépfenét tarsókával riasztotta, a kergekóros jószágoknak meglékelte a fejét, s kimetszette a daganatot. A rábízott nyáj egyre gyarapodott, de ő nem tett magának félre prémet, bársonyt, ezüstpénzt. Visszautasította az atya ajándékait is. Emberemlékezet óta nem élt asszony a sátrában. Nem is koslatott más asszonya után. Napkeltétől napnyugtáig az állatok között ügyelt a rendre. Éjszakára is csak ritkán húzódott a sátrába. Inkább ott ült a tűznél, emelgette a borostömlőt a legényekkel, énekelt, s amikor a többiek elszunnyadtak, ő őrködött tovább, míg a nap föl nem kelt. Akkor aztán ő is aludt egy keveset.

Boda részeges volt. Szájából fonákul tekeredtek a történetek. Nem a folyóról, a poroszka csikóról, a tejfelhőnyi csodakancáról, a harsogó rétről vagy éppen az erdei öreg viselt dolgairól mesélt, miként az atya. Boda történeteiről nem lehetett tudni, mi végre mennek, merre térülnek-fordulnak. Szeszélyesen kanyarodtak, mint fönn, északon a hegyi folyók. Mindig tusakodtak, huzakodtak bennük, táltos em-

berek és táltos lovak mérkőztek, bikák öklelték egymást, sasmadarak komiszkodtak. A táltos emberek esőért hadakoztak, égzengést csitítottak, vihart csillapítottak. Ha villámláskor fölhasadt az ég kárpitja, sebre való tölgyfafőzettel összeforrasztották. Boda szintúgy cselekedett, miként az énekek hősei. Nem is lehetett pontosan tudni, vajon ő maga-e a táltos, vagy csak a mások tetteit mesélő énekes.

Az idegen pásztor boszorkányosan bánt a számokkal is. Mindig pontosan tudta, hány kos, anyajuh, jerke, toklyó és bárányka van az óriási nyájban. Azt sem tévesztette el: egy-egy anya hány bárányt ellett. Megfigyelte, hogy huszonöt anyára kell számítani egy kost, s minden hetedik ikerbárányt ellik. Így különítette el a nyájat kisebb csoportokra. Agyafúrt okoskodását az atya nem mindig tudta követni. Boda elfödte a titkot: büszkén, rejtélyes arccal hallgatott. Az atya ezért a nemzetségbe fogadta.

A pásztor csak a kiszámíthatatlan röptű, sárga szemű, fránya sastól félt. Hányszor elragadta már a ma született báránykákat. Boda ímmel-ámmal használta az íjat, gyakran hibázott. Az atya, ki pontosan ismerte a sasmadár repülését, hirtelen ejtőzéseit, kiterjesztett szárnyú lebegését s az óriási tollpáncél sebezhető pontjait, sohasem vétette el a lövést. Az éles acél széttépte az inakat, a szárnyak puhán összecsapódtak, s a büszke madár szánalmas tollcsomóként zuhant lefelé. A földön még csapott hármat, aztán örökre szürke hártya záródott bárányt bénító, pásztort babonázó, gyilkos szemére. Az atya egy alkalommal elvitte Bodának a sasmadár levágott fél szárnyát. A pásztor azóta ott viseli a kifúrt csontocskát – a felhőnagy csont-bőr-toll-sárkány apró darabkáját – egy bőrszíjon, a nyakában.

– Tarcsától tudom, hogy holnap útra kel az apróság – szó-

lalt meg végre Boda, amikor úgy ítélte, az atya jól elhelyezkedett már az irhán.

– Jól tudod – dörrent az atya a sötétben. Az arca nem látszott, de izgő-mozgó kezére fényt vetett a hold.

– Miért oly harapós a kedved, mint téli éjszakán az ordas állaté? – A vén pásztor igen hegyesre faragta a szót, de az atya nem bántódott meg miatta.

– Oktalan kerékkötők vagytok mindahányan.

– Ha Tarcsára gondolsz, néki igaza volt az elébb. Nem bölcs dolog töméntelen báránykával hosszú útra kelni.

– Tudom, tudom – mordult az atya. – Te is egy tüzet fújsz velük. Ennyi meg ennyi állat, ennyi meg ennyi bárányka, toklyó. Maholnap háromszor, mi több, hétszer annyian lesznek. Tengernyi nyáj. Mással se törődtök, csak hogy a kosok derekas munkát végezzenek, s egyetlen juhocskát se kerüljenek el. Kapzsin tapogatjátok az anyák emlőit... És mindig új tavasz zsendül, s a báránykák egyre csak szaporodnak, a jerkéket felűzetitek, s ezek jövőre újabb báránykákat ellenek... Fújjátok ezeket a kerge számokat, keringtek, mint a beteg birkák, s közben elfeledkeztek a jelekről.

– Mit mutatnak a jelek?

– Nagy szárazság jő. Csak elébb esős ősz, nehéz tél. Indulnunk kell.

– Legalább ne vigyétek magatokkal a szopós állatokat. Mire jövőre visszatértek, szépen megerősödik mind.

– Oktalan beszéd. Meglehet, hogy mi már nem térünk ide vissza többé. Így hát neked is velünk kell tartanod, és a bojtárfiúknak szintúgy.

– Az lehetetlen. Ha mi veletek megyünk, ki vigyáz akkor a táborra, az ólakra, ki tölti meg télen a vermet a folyó jegével?

– Jégről, ólakról, báránykákról beszélsz. Ne feledd: ha kiapad az ég csatornája, nem öntözi majd langyos eső a rétet, kiég a fű, az állatnak fölsebesedik a szája. Szomjúhozik. Én esőről, folyóról, rétről beszélek. Ha szárazság sújt bennünket, akkor kiapad a folyó, nem lesz rét, és éhen pusztulnak az állatok. Hiába számolgatod akkor már a napokat és a napon fehérlő csontokat.

– Én akkor is maradnék. Talán hazudnak a jelek, vagy ha nem, akkor is jobb nekem itt. Ehhez vagyok szokva. Vén vagyok, s a báránykák még oly zsengék.

– Vén, vén! Hát az atya talán nem vén? Sokkal vénebb Bodánál, vénebb a vén hársfánál. Mégsem sopánkodik. A pásztornak az a dolga, hogy megóvja a növendék állatokat. A pásztor, ha úgy hozza a szükség, táplálja tömlőből a bárányokat! A pásztor készüljön az útra!

– Ügyesen szövögeted a szót, egészen belegabalyodik az eszem. Pedig megmondtam: nem megyek! Bizonyos, hogy jövőre újra eljöttök, s addigra már toklyóvá cseperednek a bárányok.

– Együgyű! Ne félj az utazástól. Lásd, a menyem, Gyöngyös is viselős. Velünk tart. Te sem maradhatsz itt.

– Pedig mégiscsak így lészen...

– És ha sasmadarak jönnek? Ha a szárazságtól és az éhségtől elvadult dögök rád támadnak?

– Sasok? – Boda ferdén vigyorgott. – Azt mondod? Hát csak jöjjenek. De vigyázz, nehogy elébb ti találkozzatok sasmadarakkal, ott lent, délebbre. Jelek után kutatsz? Ráérősen társalkodol állat-öreggel? Itt fent, a kedves ligetekben megteheted. Csak figyelmezz, nehogy ott lentebb, akaratod ellenére elrendezzék a nemzetséget. Hágár emlegette, hogy a türkök újfent ilyesmire készülődnek. Hát te csak ne erisz-

kedjél lefelé. Tavasszal, ha elolvad a jég, inkább indulj vissza, a régi úton. Mindig is ekként cselekedtél, mióta az eszemet tudom. Most miért tennél másképp?

– Felelőtlen beszéd! Amit mondtam, nem határozat, csupán gondolat. Elébb gyűlést kell összehívni, s tanácskozni a főemberekkel. Azután találkozom Levedivel. Ha időben indulunk, nem mulasztjuk el, mikor Sarkel felé húzódik kíséretével.

– Tégy belátásod szerint – mondta a pásztor, s belevizelt a parázsba. A bódító füst szétfoszlott. – Térj nyugovóra fényes állat kedveltje! Nekem még őrködnöm kell.

– Miért kellene neked mindig őrködnöd? Ki érti ezt? Miért kínáljátok föl az olcsó győzelmet, amikor magam is vesztésre állok?

– Megmondtam: tégy belátásod szerint! Én nem akarok győzni, csak féltelek.

– Oktondi öreg! – Az atya szeméből könny szivárgott, hasztalan törölgette. Átölelte Boda nyakát. Rettentő büdös csapott az arcába. – Azt tudod-e, hogy Gyöngyös fia táltos lesz?

– Táltos? No, nézd csak! Te meg miket eszelsz ki, hogy elgyöngítsd a lábomat? Táltos, azt mondod? Bizonyára hozzám küldöd majd inasnak... Ravasz öregember! Ne kívánd azt a sorsot senkinek.

Az atya föltápászkodott, körülményesen igazgatta az övét:

– Mennék!

Tollászkodik, mint az okos bagoly, gondolta Boda, s ujjával megérintette a nyakában lógó, kifúrt csontocskát.

Nyusztlegény elbűvölten bámulta az éjszakában nyargalászó, kerge vadászt. A folyóparton, egy hársfán tanyázott. Végigheveredett az ágon, s mókusra fájt a foga. Vagy éppen mézre. Rossz szokása szerint – ha valami különöset látott, mindig ekként cselekedett –, széthányta kurta lábait, s mintha odakötözték volna az ághoz, nem mozdult. Nem bírta levenni élénk tekintetét az éjszakai látogatóról. Hiába: nyusztlegény torkos volt és kíváncsi.

Az atya a hurokhoz igyekezett. Még csak azt kell elrendezni, s akkor számára is véget ér a nap. Régóta leste már a bársonyos bundájú, falánk kis ragadozó útját. Úgy tapasztalta, hogy szívesen időzik a folyóparton, annál a kidőlt fűzfánál, amelyiknek ágai jócskán ráhajolnak a vízre. Az atya – mértéktelen ravaszságában – éppen oda állította fel a tőrt. S mily agyafúrt módon!

Nyusztlegény minderről mit sem sejtett. Derűsen bámlászott a fáról. Aztán, hogy a temérdek gondolatától megszomjazott, óvatosan leereszkedett. Kényeskedve, peckesen lépdelt, cippegett-cuppogott apró tányértalpa. Talán még dörmörészett is magában. Egyenesen belesétált a hurokba. A lószőr megszorult a nyakán, az élére állított kő lezuhant, s szépen magával rántotta nyusztlegényt a folyóba.

Az atya a csobbanást hallván, öntelten bólogatott. Úgy, úgy, takaros. Ily módon nem bírja elragadni illetéktelen pimasz az atyát illető állatkát. Fürgén a folyóhoz lépdelt, s kihúzta nyusztlegényt a vízből. Örömét lelte benne: bundája tömött volt, bársonyos tapintású. Drága portéka. Hágár is zavartan huzigálhatja majd a fülbevalóját.

Nyusztlegény még meleg. Kecses, karcsú. Erős. Ha kedve szottyan, még a fiatal őzzel is elbánik. Viháncolva űzi a mókust. Nem oly lomha nagy, mint a fa tetején himbálódzó,

fölnyársalt fényes állat. Nem oly magatehetetlen. Ügyes, inas kis vadász. Csak gyanútlan. Nem tudta: ha egy fűzfa úgy hajol a folyóra, hogy arra szépen rá lehet sétálni, akkor azt az utat el kell kerülni. Mert alkalmasint annak az útnak a végére egy agyafúrt öregember ügyes kis hurkot készített.

Az atya gyorsan kimetszette nyusztlegény tömött herezacskóját, s tarsolyába tette. Indult haza. Éppen ideje volt. Hosszú nap állott mögötte. Az atya mégis frissen nyargalt. Vitte menyének, Gyöngyösnek nyusztlegény heréjét. Bodától tanulta: gyógyír az anyaméhbántalmakra és táltosgörcsre egyaránt.

Ahol a folyó egy nagyot kanyarodik délnek, s kikukkant az erdőből, ott volt a nemzetségfő nyári táborhelye. A minap még temérdek sátor állt elszórtan, középütt a legdíszesebb: az ezüst- és bőrveretes nemezpalota, az atya nyugvóhelye. Az öreg sátrát belülről puha bőrök bélelték, hűvös éjszakákon úgy tanyázhatott benne, mint valami meleg fészekben. Körben vesszőből font, sárral tapasztott ólak sorakoztak: a szelíd állatok szállásai. A tábor szélén pedig mély árok húzódott, amely a hívatlan látogatóktól védte a bőt és kíséretét.

Nagyon magasan az égen, éppen ott, ahol Égatya sátorfája átszúrja a mennyboltot, egy sasmadár függeszkedett mozdulatlan méltósággal, mintha odakötözték volna. Szellő se lebbent, még forró volt a rét, mozdulatlan a nyár. De a folyó, kihez föntebb egy másik kanyarodott, s az a másik még följebb vezetett, fényes állat, erdei-öreg egykori lakhelyéhez, oda, ahová ősöreg medvehölgy már soha többé nem térhet vissza.

A folyók elhozták onnan a fenyő fanyar szagát, a szép bocsok és tobozok illatát. A folyókon már lopva leereszkedett a tél követe, s hűvös lehelete belevegyült a mozdulatlan, még perzselő nyár fülledtségébe.

A temérdek sátor helyét már csak a lekushadt fű őrzi. A minap elporzottak a nagy, tölgyfa dongás, nemezborítású szekerek. Vitték a nőket és a gyermekeket, a töméntelen mál-

hát, bőröket, bársonyokat, fűszereket és füveket. A sok-sok holmira fegyveres őrök vigyáztak.

A sasmadár a hétfokú ágas fa hétágú magasából éles szemmel, öklömnyi fejében kifürkészhetetlen sugallatokkal, mozdulatlanul figyelte a kietlen táborhelyet. Összecsippantott, sárga bogaras tekintete hosszan elidőzött azon a néhány sátoron, ami még föllelhető volt a domboldalon.

Taja, az első férfi, a ménest rendezte. Éppen a pásztorokkal tanácskozott. A leendő nemzetségfő karja, mely erős volt ugyan, de a kívánatosnál kurtább, s ráadásul apró kézfejben végződött, rövid, erélyes mozdulatokkal mutatta a terelés helyes irányát, szava eligazított az útra kelés tennivalóiban. Pimasz legyek dönögték körül a férfiakat, sűrű, mézillatú virágpor szitált. Taja, rangjához méltatlanul, aprókat trüszszögött. Mintha aranyló, ragacsos tengerbe csöppentek volna. A pásztorok álomkórral hadakoztak, a ménes békésen, majdhogynem bénultan várakozott.

Egyszer csak az időtlen-nagy csöndbe belerobajlott a rettentő dobogás. Csak nem táltos lovak zúdultak alá az égből? A hársfák fölé portölcsér lebbent, a dombhajlat mögül elővillant a fergeteg. A vezérmén, akár a viharfelhő: vasszínű volt, lobogó fekete sörénye elhomályosította a napot. Kancák temérdek sokasága követte. A fiatal csődörök kétoldalt nyargaltak, sövényként védelmezték a csapatot.

Taja nyeregbe kapott, a pásztorok követték. Az atya kedves lovai félrecsapták fülüket, testüket remegés bordázta. Még nem mozdultak. A pásztorok az áradattal szemben vágtattak, igyekeztek beljebb terelni az elszórtan legelésző, szelíd kancákat. Ostoraikkal megzendítették az eget.

Taja Moka nevű lovát lovagolta. Moka fiatal volt és tapasztalatlan, a nagy vágtától s talán az ijedségtől is, pata-

kokban csorgott róla a habos veríték. Hirtelen megtorpant, oldalt kilépett, hányta magát ménkűmód. Taja szorította, gyöngéd szavakat suttogott a fülébe. Az ifjú kanca mégis megfordult, s a vad csődörök után igyekezett. Sárgás, forró lapátfogai között szinte szétolvadt a vas, testét átjárta a gyilkos íz; Taja térde rettenetes erővel szorította, mellébe szorult a lélegzet. Az ifjú kanca lába akkor megroggyant, ina megereszkedett. Taja óvatosan, puhán meghúzta a kantárt. Elzúdult mellettük a tüzes folyam.

Taja későn érkezett: a ménes jobb szárnya leszakadt, s a vad csődörök egy szempillantás alatt magukkal ragadták a szelíd ménes legszebb kancáit. A fekete felleg gyorsan tovanyargalt, s a nap újra ragyogott, csupán az égen függeszkedő sasmadár lebegtette zavartan óriási szárnyát. A pásztorok csitítgatták az állatokat, döbbenten bólogattak: tarpán, tarpán. Így nevezték az apró termetű, fakószürke, szíjalt hátú vadlovakat.

A tarpán a nagy, szikkadt pusztákat kedvelte, a folyó partján vándorolt, legelőről legelőre. Mindig széllel szemközt, hogy az idegen szagokat idejében megérezze. Taja tudta, a lovaknak a futás a fegyverük: nyargalva védekeznek, nyargalva támadnak. Nincs gyorsabb, kitartóbb futó náluk. Erdei-öreg is csak cselvetéssel, híres hármasugrásával próbálkozhat. Ha ezt elvéti, a lovak már hét határon is túl járnak, nem érheti utol többé őket. Ha a tarpánnak nincs más választása, elszántan, együtt nyargalva támad. A vezérmén lobogó, fekete sörényzászlóját követve rárontanak a vicsorgó ordasfalkára, s mellső patáikkal küldik őket a másvilágra.

A vezérmén a legbölcsebb a csapatban. Néki föltétel nélkül engedelmeskednek. Nem tűr semmiféle rendetlenséget, hatalmas rúgásával hamarost jobb belátásra téríti a rendet-

lenkedőket. A vezérménnek nincs könnyű dolga, Taja legalábbis ekként vélekedett. A pusztán, ha kivirágzik a szikső, nyugtalanság költözik a lovak szívébe. Inaikban már ott rejtőzködik az őrült vágta igézete. Taját riasztotta a zabolázatlan ménes tébolyult futása, de egyszersmind irigyelte is az önfeledt nyargalást. Mindenekelőtt azonban mélységesen megértette a szelíd kancák sóvárgását. Miként a vezérménnek kellett rendbe szedni a nekivadult lovakat, futás közben elkerülni a veszélyt, fölfigyelni a lesben álló fényes állatra, akként Taja feladata, kegyetlenül pontosan, biztos kézzel béklyót vetni a féktelen vadlovak nagy hatalmú vezérének, hogy büszke vágtája megtörjön, fölbukjon, s magatehetetlen, összetört véres húscsomóként hengeredjen Taja, a pásztorkirály lába elé. Így azután a vad ménes vezér nélkül marad, szerteszét széled, s nem csábítja többé tömör, szép vágtájával Taja szelíden sóvárgó kancáit.

Harminccal csappant a nemzetség ménese. Taja nem gyűlölködött, szívében nem élt bosszúvágy: higgadtan tudomásul vette a kárt. Sőt bizonyos tisztelettel vegyes elragadtatással emlékezett a tarpáncsődörök ügyes, bekebelező hadmozdulataira. Taja szégyellte lassúságát. Tudta: csupán magát okolhatja a csapásért. A szél irányát fürkészte, hogy pontosan emlékezetébe véshesse a vadlovak útját. Fölkészült: ha megfordul a szél, újra találkozhatnak. Akkor bizonyosan nem fog késlekedni.

Az alkony hirtelen jött, nagy, hűvös palástban szinte lopva borult rájuk. A nehéz, fedett szekerek egykedvűen nyikorogtak, az ökrök lassan, lépésről lépésre falták az utat, lomha méltósággal őrölték az időt. A fegyveres kísérők a szekerek

mellett poroszkáltak, egyikük-másikuk békésen bóbiskolt a nyeregben. A nemezsátor alatt gyermekek sivalkodtak, asszonyok szorgoskodtak. Langyos tejszag párállott, később szenderítő énekszó tekeredett elő a ponyvák alól. A nők altatót danoltak, csucsujgatták-bubujgatták a kisdedeket. A férfiak is elzsongultak Gyöngyös erős, telt hangját hallván. El is kelt a mély dongású vigasztaló: még az út legelején tartottak. Emberek és állatok vonakodva kóstolgatták a vándoréletet. Utóbb már kevesebbet rítt az apróság, szaporábban forogtak a kerekek, s az ökröket sem kellett oly gyakran megcsipkodni az ostorral. Rátaláltak a régi ritmusra. Vándoroltak a szokott úton, a folyó mentén, miként emberemlékezet óta tették, ha meghosszabbodtak az éjszakák.

Távol, az ég alatt, sorra lobbantak az őrtüzek. Szélnél sebesebben szaladt a hír a vidéken. Az atya nemzette iak-fiak a tüzek mellett guggoltak, pufók arccal élesztették a lángokat. Szájrul szájra adták: az atya elindult.

Tarcsa, ki Taja távollétében a csapatot vezette, pihenőt rendelt el. A szunyókáló fegyveresek fölriadtak, az ökröket vezető inek harsányan hóháztak, hogy megállásra bírják a járomnak feszülő, tán álmukban lépegető, súlyos testű állatokat. Lassan egymás mögé torlódtak a szekerek.

A főemberek gyűlésre gyűltek. Jöttek szaporán, jöttek billegve-boccanva, esetlenül, miként a fáradt fényes állat vagy a megriasztott vadlúd; hiszen az egész napos lovaglás, a hullámzó kengyel után most éreztek először biztos földet a talpuk alatt.

Az atya nem ment a gyűlésre. Csontjába nagy hidegség akadt, mire fölállították a sátrát, egészen meggémberedett. Bár meleg este volt, testét bőrökbe burkolták. Nyitott szemmel feküdt, szakadatlan áradt belőle a szó. Csak Jód értette,

mit mond. A csupor tej, mit Sáfely nyújtott neki, kezének nagy remegésétől kilötyögött. Akárha a tóba követ dobnak, s a nyugodt tükör körkörös hullámokat vet, úgy terjedt az atya körül a félelem.

Jód azt mondta a gyűlésen:

– Az atya kérését tolmácsolom. Midőn holnap a nagy karaványút közelébe érkezünk, különös gonddal kémleljünk, nehogy sasok zavarják meg az utunkat.

A gyűlésező férfiak elgondolkozva bólogattak: régmúlt nagy csetepatékon merengtek. Csak Tarcsa ült merev derékkal, szigorúan: vajon miért nincs közöttük az atya? Az öcs messzire nézett.

– Kérdem: híven tolmácsolod-e az atya szavait? Sasmadarakról beszélt vagy tán másról? Aztán: vajon miért gondolja testvérem, hogy utunkat megzavarják? Nem Boda mondott-e neki effélét?

– Éppen hogy ő – válaszolt Jód. – Hiszen vele találkozott utoljára. Tudd meg hát, ha annyira fontoskodol: az atya hív szava leselkedőktől óvott bennünket. Azért mondottam, hogy a sasokra figyelmezzünk, mert az atya bizonyosan e rusnya, alattomos madarakra gondolt, kik elragadták Boda testvéreit és a nemzetség állatait.

– Azt mondod, másodjára is, hogy sasok... Hát legyen szavad szerint. Megígérem, figyelmezünk rájuk. Csakhogy, Jód, ne feledd, ezeknek a sasmadaraknak a csőre élesebb a kifent kardnál, karmos lába erősebb a nyikkanó nyílnál, kifeszített szárnya acélosabb az acélnál.

Ekként szólott Tarcsa, a híres vadász, eléggé rejtélyesen. A tűz körül ülők már kornyadoztak, tértek volna nyugovóra mielőbb. Dehogyis gondoltak a késői alkonyatban arra, hogy Boda atyjának állatait nem sasmadarak ragadták el, miként

az a szép énekekben vagyon, hanem besenyő férfiak, kik réges-régen átkeltek a folyón, s az ott élő népekre rontottak. Rég volt, a múlt emlékei összemosódtak. Az egykori szilaj hadakozás emlékét formásra csiszolták a szavaikat egymásba öltő énekesek, a tarajos küzdelem ekképpen képes beszéddé szelídült, de a tapasztalatot híven őrzi az emlékezet: a nemzetség a folyó jobb partjára települt, mert a besék balról fenyegetnek.

A gyűlésen utóbb megállapodtak, miként kell kisebb csoportokra osztani az atya kíséretében szolgáló száz fegyverest. Ötvenen, Tarcsa vezetésével, előőrsként haladnak majd a menet élén, húszan-húszan a jobb- és a baloldalt védik, tízen pedig az utóvédet adják.

A gyűlés után a fáradt férfiak lepihentek. A szekértábor éjszakai nyugalmát erős őrség vigyázta. Csak Tarcsa nem dűlt le, együtt virrasztott az őrökkel. Sok bort megivott a tűz mellett, de az álom elkerülte. Hiába akaszkodott az őrök arcába, szemük néma és merev volt, mint állat-öreg megkövült könnycseppje.

Tarcsa egyedül maradt: bensejét jeges szél járta át. Egyre közelebb húzódott a tűzhöz, de nem könnyebbült, mert neki is csontjába akadt a hideg nyavalya. A jó Bodát szólongatta. A mérges füvek szagát árasztó, táltosokkal viaskodó, sasok riasztotta pásztort idézte. A tudós Bodát hívogatta, hogy űzné el az éjszaka árnyait.

Tarcsa őgyelegni indult. Az ég alatt apró tüzek lobbantak, valahol fönt, északon, agyafúrt nyusztlegények kerülgették *azt* az ágat, melynek végére az atya tőrt állított. A pusztán búskomor lovak vonszolták a béklyót. Boda ilyenkor indult tájfelnéző útjára. Kasmatolni. Mi végre? Ki tudná az efféle vén pásztorok gondolatát?

Tarcsa árvultan ballagott, néha lecövekelt, hallgatózott. Nyelve vasdarabként hevert a szájában. Meglehet, a híres vadász örökre megnémul ezen az idegen zajokkal viselős éjszakán. Hol van most Boda, a fekete képű látóember? Miért nem jön, miért nem nyomakodik által ezen a fekete némaságon? Láthatja: hold-öreg fogyóban.

Tarcsa akkorát kiáltott, majdhogynem kiszakadt a tüdeje.

– Miért nem jössz már segíteni, miért kell ordítozzak?

A hangtól, saját ráspolyos kiáltásától megkönnyebbült. Miként a széllel együtt nyargaló vadlovak szőrét-sörényét, különös fölismerés berzengette. Nem kellemes állapot, fordult volna már újfent széllel szemközt, mint szokás, hogy lesimuljon az égnek meredő farokszőr, a fölborzolt sörény. Mégis várt, ízlelgette az új gondolatot. Agyafúrt Boda, agyafúrt öregember! Mit ki nem eszelt? Bizonyára észrevette, hogy valaki figyeli őket. Nem Égatya, nem Aranyfejedelem, nem folyóisten. Valaki más. Ő, ki fölnyársalta a réges-régi otthonába igyekvő kedves, öreg medvehölgyet, ki hurkot vetett a nemzetségnek. Ha nem lesznek elég szemfülesek, hát szépen belesétálnak a tőrbe. Öreg Boda! Hát ezért kémlelted indulás előtt a réti beséket, ezért intetted az atyát különös óvatosságra.

Tarcsa mielőtt nyugovóra tért, még egyszer ellenőrizte az őrszemeket.

A nedves, forró orrcimpák a hűvös földhöz lapultak. A tarpánméne szilaj vágtája lecsendesült. A vadlovak mohón nyalogatták a puszta sóvirágait. Hosszú út állott mögöttük. Álló napja nyargaltak, vagy tán már három napja? Vágtattak csak egyenest, amerről a sószagú szél jött, hol a rét egyre

szárazabb, s a paták mind keményebben vágódnak a földhöz. Mit sem törődtek a nemzetségek féltve őrzött határaival.

A vezérmén most az éles holdfényben egymaga legelészett, távol a többiektől. Néha megállott, bóbiskolt egy keveset, aztán szürcsölte tovább a szagokat. Néha aprócskát horkant, hogy éberségét jelezze.

A csapat fiatal csődörei izgatottan kerülgették az idegen kancákat. Egyikük-másikuk megiramodott, elnyargalt a folyóhoz inni. Csidi, Taja kedves lova, térdig vízben ácsorgott. Egy tarpáncsődör viháncolt körülötte. Így szerelmeskedtek, minden elővigyázatosságról megfeledkezve.

A máskor oly éber lovak most nem vették észre, hogy már régóta figyelik őket. Igaz, az idegen férfiak nagy ravaszul a szélárnyékos oldalról érkeztek. A vezérmén gyanútlanul bóbiskolt. A férfiak – bár megtehették volna – nem törtek rájuk. Ott lapultak a bokrok mögött, s a vadlovak közé vegyült szelíd kancákat számlálták. A főember sokatmondón bólogatott. Ismerte már ezeket a sodrott izmú, jó poroszka lovakat. Magyari törzsbéliek, suttogta. Társai örvendeztek.

Dolguk végeztén a kémkedők újra átúsztattak a folyón, aztán nyomuk veszett a sötétben.

Taja körül hullámzott a reggeli rét. A harmatos legelőn a nemzetség tenger ménese és nyája szárítkozott. Jobbra, míg a szem ellátott, kisebb csoportokba verődve lovak legelésztek, mellettük, egészen közel a folyóparthoz, a juhoknak sokasága. Féléve is elmúlt már, hogy Taja így együtt láthatta e temérdek állatot. Mikor tavasszal megérkeztek a nyári szállásra, akkor szemlélte meg utoljára a gyarapodást. Ta-

nakodtak Bodával, tervezgették a jövendőt. Pontosan kiszámították, évenként hány csikó és bárányka ellik. Hamarost kevés lesz a legelő, jósolta az örökké aggályoskodó Boda. Taja tudta, a vén pásztor egyelőre árnyakat kerget, hiszen a folyó jobb partján, a nemzetség ősi földjén akad még fű bőven. Fönt, az erdő és a rét találkozásánál, a nyári szálláshelyen sem szűkölködnek. Csupán a téli pihenőhely nem alkalmatos. A két folyó találkozásánál, a kora tavaszi áradásoktól ment dombokon három nemzetség torlódik össze. Ott, való igaz, egyre nehezebb ennyi állattal elférni. Ráadásul a nagy tülekedésben a legelőhatárok is elmosódtak, s ezért mindennaposak az apróbb-nagyobb torzsalkodások. Ha a nemzetségfő nem elég előrelátó, ravasz és szemfüles, emberre és állatra könnyen éhkopp jő. Taja egy idő óta azon tanakodik, hol találhatnának tágasabb téli szálláshelyet. Többször is sorra vette már a legelők rendjét, latolgatta, hol lehetne jobb helyet kihasítani maguknak, anélkül hogy áthágnák az ősi határokat. Azon kapta magát, hogy gondolatban egyre délebbre kalandozik; hogy éjszakánként, álmában, egyre lejjebb sodródik. Lépeget csak lefelé, a csendes, nagy folyam mentén, a végtelen tengerhez, bele az óriási, csikódobogású pusztaságba.

Szívesen beszélt volna erről az atyának, de az öreg – mióta Taja egy alkalommal gyengének mutatkozott – elkerülte. Az első fiúnak egyáltalán nem volt ínyére, hogy míg ő a komor gondokkal birkózik, az atya vidáman szaglássza a nők szépítőszereit, gondtalanul tréfálkozik, felelőtlenül fintorog. Taja kedvetlenül látta önnön ábrázatát, mely gyakran olyan volt, mintha éretlen áfonyába harapott volna. Igen, ő is szívesebben bóklászna naphosszat a réten, s tömné magába a zelnicét, az epret és a mézet. És ha elfáradna, gondtalanul

heverészne a sátorban. Csakhogy: míg az atya a pásztorokkal, a gyermekekkel, a nőkkel és az állatokkal locsog, neki a legelők rendjén kell töprenkednie.

Most is: míg Taja, az első férfi, arra várt, hogy az atya végre beavassa a jövendő dolgaiba, az öreg vidáman motyorászott egy ifjú csődörnek. A lovat hosszú szíjon körbe-körbe járatta, s szaporán gajdolt hozzá. A csikó mellső lábaira kötelet kötött, ezekkel – ha így kívánta a figura – gyors megtorpanásra kényszeríthette. Taja elfordította a fejét, nem bírta látni az öregember szüntelen csámcsogó száját, ki-kivillanó csorba fogait, grimaszkodó arcát. Bosszantotta az is, hogy az ifjú csődör szemmel láthatóan pontosan értette a szabálytalan, girbegurba utasításokat, az öregember zavaros és értelmetlen mondatait, indulatos fölkiáltásait. A lovacska önfeledten s vidáman ügetett körbe-körbe.

Taja ezúttal is, mint mostanában oly gyakran, legyűrte sértődöttségét, s odatérült az öreghez. Az atya a fiúra hunyorított: láthatod, miként szaporázza, hogyan igyekezik... Engedelmes kiscsődör! Valami efféle villogott a bűbájos ravaszdi arcán, de szólni nem szólt, csak figurázott szakadatlan.

– Mily megkapó kép! Körös-körül, míg a szemünk sugara látni enged, barmoknak sokasága. A nemzetség e tenger állata az atya bölcsességét dicséri. Szaporodjatok, sokasodjatok! – Taja ékesen beszélt, egyik kezét övére szorította, másikkal széles köröket írt le a levegőben. A finoman leomló köntös dúsan redőzött a hóna alatt.

Az atya egykedvűen csettegett a nyargalászó lovacskának. A fiú törleszkedő, míves mondatait válasz nélkül hagyta. Nem is fordult felé: aligha volt kíváncsi, mi a mondandója. Az utóbbi időben fárasztotta Taja cifrálkodó beszéde. Az

agg tudta: a néki kimért mértéktelenül sok idő egyre fogy, mint a drága só a bőrtömlőből. Könnyedén megcsapkodta a lovacskát. Az öregember mozdulatai türelmetlenek voltak, már-már mohók. Nincs már oly végtelen sok év a tarsolyában, mint amikor nagy büszkén, ezernyi álommal a fejében kipottyant az anyaméhből. Nem oly ráérős. Be akar még fejezni egyet s mást. Taja is láthatja: dolga van, de mondja csak, ha akar valamit. Ha meg nem akar, akkor eridjen innen.

– Az atya nem is figyelmez rám. Tán megzavartam?

– Ó, nem, nem, nem – az atya énekelt – korántsem. Sőt éppen hogy jókor érkeztél. Nagyon is jókor! – Ez már olyan nyilvánvaló hazugság, hogy nem lehet félreérteni. Taja most mégis elvétette a hangsúlyt, elmélázott.

– Végre, végre! Váltsunk hát szót komolyan, miként az főemberekhez illő. – Tán nem is az atyával, inkább magával akart beszélgetni. Oly sürgősen, szinte kapkodón, hogy nem figyelt a szavak fonákjára, nem figyelt az öregre. Ezért észrevétlenül egyre mélyebbre süllyedt az érdektelenség lápjába.

– Nevezd meg, mi nyomja a lelked! – Az atya ásított, letette az ostort, egy kis pihenőt adott a lovacskának. Taja még mindig nem nézett az atyára, a végtelen rétnek fordította az arcát. Szeretett ilyen féloldalas állásban mutatkozni. Meg volt győződve, hogy az öreg egyfolytában csámcsog. Bár elég messze állt, hallani vélte a cuppogást. Elhatározta, ledönti az öreget a lábáról. Így szólott:

– Taja gondolkozott az induláson. – Taja mindig is megnevezte magát, ha fontos dolgokról beszélt. Ő volt az, s nem más, ki az említettet cselekedte. – Taja már csodálja az atya bölcsességét, hogy oly nagyon sürgette az indulást. Már tudja: ha nem érkezünk időben a téli szálláshelyre, leszorulunk

a dombról. Jaj, ha megárad a folyó, jaj, ha két víz fojtogat majdan bennünket!

Mi tagadás, Taja okosan szólott. Az atya most mégis vívódik. Taja az ő magja, bölcsen lát, bölcsen ítél. Miért akkor mégis, szegény agg szájában, e fránya görcs? Háhá: sajnálkozunk magunkon? Az atya vigyorog... Taja előrelátó, kiváló főember. Csakhogy az atya tudja róla, hogy az, ő nevelte azzá. Az atya tudja, pontosan tudja, mikor fog megszólalni, mit fog mondani, s miért. Most éppen azért szónokol oly hévvel, hogy őt, a bozontos öreget ledöntse a lábáról. Igen, így megyen ez, mióta az eszét tudja. Miért kell neki, oktalan öregembernek mindent előrébb látnia, mint szükséges? Miért kell mindent, mi a világon történik, neki eltéphetetlenül egymáshoz láncolnia? Miért kell? Ő az ok okát is kutatja. Ha nem akarja, akkor is. Ősöreg férfi! Mire jó mindig a rontással akaszkodni?

Ott áll az atya a fiú előtt, magatehetetlenül, akár egy csecsszopó gyermek. Görnyedne bele a földbe, fejét is lehajtja, hosszú karja a törzse mellett lóg. Hallgat. Még szerencse, hogy Taja most nem néz rá, különben a zord fiút bizonyosan újfent megnevezhetetlen fényes állatra emlékeztetné.

– Az atya hallgat, s ezzel némán vádaskodik. Mi végre?

– Megvárakoztatom e kedves kis lovacskát. Látom, szaladna már...

Az öreg orcátlansága égbekiáltó. Taja, az első férfi, a nemzetség jövőjéről kíván szót váltani, az atya lovacskájára hivatkozik. Vagy leszakad az ég, vagy nem. Nem szakadt le. A fiú föllélegzett. Tudja, a vén ravaszdi ennél mélyebbre már nem merészkedik az ő megalázásában. Taja nevet. Méltósággal, gyöngyözőn. Egészséges fogai villognak. Megfogja a szíjvéget, futásra serkenti a lovacskát. Parancsol. Ostor nél-

kül, ütleg nélkül. Szisszen, kiált. A ló inai megfeszülnek, orrcimpája kitágul. Megtorpan. Hangtalanul a földre kushad. Az atya önfeledten tapsol, topog. Taja a kezébe nyomja az egyik szíjvéget, hogy ne hangoskodjék, inkább segítsen. Ő odalép a lovacskához, lehajol, átöleli a nyakát, kúszni oktatja. Az öregember egyfolytában kiáltozik:

– Cselt vetünk, cselt vetünk, cselt vetünk!...

Amikor lazul a szíj, a lovacska fürgén fölugrik, s nyargal tovább, körbe-körbe.

Fönséges pillanatok. Taja is vidám, bár tudja, már ott ólálkodik körülöttük az elhessenthetetlen, pimasz szomorúság. Amikor lepihennek, még egyszer, utoljára megszólítja az öreget:

– Tekintsen gondolatomra az atya! A vadlovak vágtájára emlékezem. Szép, kecses, föltartóztathatatlan futásukra. A minap, miként arról már szólottam, elragadtak harminc kancát, köztük az egyik legkedvesebbet, Csidit, a bűbájost. Nem bánkódom miatta. Csidi s a többiek bizonyosan csábítón hívogatják a tarpáncsődöröket. Tán még a vezért is meghódítják egyszer. Ám legyen. Szívemben nincsen harag. A tarpánménes példájára figyelmezek. Nem szabad, hogy télen, a folyóközben, összetorlódjék ember s állat. Mert hullámokból és sugarakból szőtt törékeny buborék ölel körül bennünket, s ha a kelleténél közelebb szorulunk egymáshoz, elpattanik a buborék, kivillanik meztelenségünk, s békétlenség támad. Ha a szilaj ménest összetereljük, megzavarodnak a lovak, lecövekelnek, harapnak és rúgnak. Ha a nemzetség szorul össze, a gyermekek egymás hangjától részegülten mértéktelen sivalkodásba fognak, a nők hajba kapnak, kelletik magukat, s elvetélnek. A férfiak nem hisznek a régi énekekben, újra és újra ki akarják próbálni erejüket, üldözik egy-

más asszonyait, összeakaszkodnak, vinnyognak és hemperegnek, elfeledkeznek a méltóságról. Lám csak, itt van ez az engedelmes lovacska. Ha elegendő hosszúságú a szíj, szépen, egyenletesen fut, akár egy csupor vizet is a hátára tehetnénk, nem lötykölné ki. De ha megszorítják, megerőltetik, örökre elhagyja könnyed futását, poroszka járását. Merev s görcsös lesz.

Taja kis szünetet tart, végre az atyára veti pillantását. Lehajol, az öreg arcát kutatja. Visszaretten. Az atya tekintete még sohasem volt ily vaksi, fénytelen. Tán elaludt ültő helyében?

Az atya nem aludt. Csak már alig lát, és egyre kevésbé hall. Arca kifejezéstelen – akár a bundájától megfosztott, meztelen menyét – pőre és sebezhető. Csupán a tárgyak szivárványszegélyű körvonalait látja, homályos árnyakat, melyek nagyon is hasonlítanak ősöreg, fölnyársalt medvehölgyre.

Volt idő, mikor az atya a hangokba fogódzott: akkor a képek átalakultak hangokká, zenévé, ütemmé. Talán a tenger mérhetetlen mélységében érezni hasonlót: zavaros, zöldes fény dereng, de a hangok kifejezőek, pontosak és élesek.

Mostanság már a hangok is csalnak. Egyre tompábban, szürkébben szól az ének, a világ hangjai nagy csomó darutollba süllyednek. Az atyát finom ezüstszállal szövik körül a hernyók, szemére s fülére nagy, bársonyos csönd borul. Lassan elszunnyad a gondolat is, s az idő, miként a boszorkányos szövőszék orsója, előre s hátra pörög. Szagok ölelik körül; Emese szaga, Gyöngyös, Nyuszt, Viola szaga, kancák, nők, lányok, ángyok és menyek szaga, a tavasz, a föld, a hó s a tenger szaga, méz-, tej- és eperszag párállik, gomo-

lyog az öreg szívének rejtett zugaiban. Az atya mohón, jeleket orozva tapad a mirigyekhez. Most is bénultan, majdhogynem részegen szürcsöli Taja hullámzó indulatait, s e fanyar illat elvezeti őt az ősök honába, s meglehet, tán a jövőbe is.

Taja a folyóhoz lovagolt. Körülkémlelt, mezítlenre vetkőzött, s megmártózott. Testét gyorsan körbefonta a fekete folyó. Elnyúlt a vízben, s az eget fürkészte. Feje fölött, az éghez erősen odacövekelve, nagy fénnyel világított az örök éjszaka karója, észak hirdetője: vastuskó.

A férfi most, a hűs habokban terpeszkedve, Nagy Táltost kereste. Döncöl táltos története, mit annak idején Bodától hallott, azóta ott motoszkál a fejében, hogy bizonyossá lett: Gyöngyös méhében gyermek fogant. Már másodjára jövögetett jó hold-öreg hiába, Gyöngyös fehér gyolcs alsóneműje a szokásos időben makulátlan maradt. Taja türelmetlenül várakozott a fiúra, várta, miként a jövendő üzenetét. Várta hét holdtöltének elmúlását, várta a jelek megvilágosodását.

A táltostörténet, amelyet most Taja az égre feledkezve fölidézett, egy Döncöl nevű férfiról szólt. A hatalmas erejű, döngő léptű Döncöl értett a madarak nyelvén, állatokkal társalkodott, és ismerte a csillagok titkát. Ő hajlított eső után szivárványívet ég és föld közé, hogy a megduzzadt folyókból fölszippanthassa a fölösleges vizet. Döncöl mesterségére nézvést kovács volt. Jókedvében gyönyörű ívű, színes szalagokat kalapált. Ha búsult, tétlenül ténfergett: vasfelleg borította az eget. A megátalkodott óriás nem félt az enyészettől. Naphosszat verte csak üllőjét, döngött-böngött, s huzigálta a szivárványokat, mint a pajkos gyerekek a kutya

farkát. Döncöl nem halt meg. Nem csorbultak ki a fogai, nem lett mohos az orra, nem motyorászott a nyelve. Amikor karját-lábát gyöngülni érezte, kalapált egy kunkori kampót, világnagy szivárványt, s szépen föllépkedett rajta az égbe. Soha többé nem jött vissza. Azóta minden éjszaka ott szekerezik nehéz szekerén, vastuskó alatt.

A foltos arcú hold-öreg dús fénypatakot löttyintett a folyóra. Taja ott püffeszkedett pőrén az ezüstszalagban. Távolról úgy látszott, inas testét is színezüstből faragták. Hirtelen, miként a megriasztott vadlúd, belecsobbantotta fejét a vízbe: a fénytükör darabokra törött. Taja bizonyos volt benne, hogy figyelik. A víz alatt azon törte a fejét, most miként kell cselekednie. Várja meg itt a folyó jótékony védelmében a virradatot? Vagy rivesz-ravasz, lukat lakó állatként kússzon kifelé, s elhagyván lovát és ruházatát, meneküljön vissza a táborba? Nem, Taja nem fél. Taja nem görnyed űzött vadként a bokrok alá, nem szalad bőrétől fosztott torkosborzként a réten. Tajával, a leendő nemzetségfővel, nem eshet meg ily csúfság.

Boltozatos fejét fölvetette, teste kibukkant a folyóból. Jött kifelé, árnya egyre nagyobbra nőtt, kiváló célpontul szolgált a sötétben leselkedőknek. Csakhogy Taja nem gondolt a nyílvesszőre. Nyugodtan, majdhogynem kényelmesen lépdelt. Már alig volt hátra két öl a partig.

– Csucsuj, bubuj, csucsuj, bubuj, bubuj, bubuj... – Így csucsurászott-dudorászott, míg jövögetett kifelé. Gyöngyös űzte ekként zümmögő, méhkirálynő-mély hangján a kisgyermekek álmából a rontó szellemeket.

Taja a parton fölöltötte ruházatát, s a jó öreg Soma hátán visszalovagolt a táborba. Gyöngyös teste vadul bimbózott, akárha Aranyfejedelem tavaszi ujja érintette volna.

Karcsú lába ráfonódott Taja törzsére. A férfi hátán még nem száradt föl a jeges veríték. Az asszony foga a férfi haját fésülte, forró tenyere alatt szelíd párává változott az éjszaka rémülete. Megmozdult alattuk a rét, az érett, zöld burkú diók egymáshoz ütődtek. Gyöngyöst – a feje búbjától a bokájáig – lassan erősödő, mindent elsöprő, iszonyú remegés rázta. Mindjobban föltárult a világnagy üreg, hogy azután egy szempillantás alatt magába zárja Taját félelmeivel és méltóságával együtt.

Óriástücskök ciripeltek, kotnyeles békák hangoskodtak. Zúgott a puszta, mint a megbolydult méhkas. Az atya ott téblábolt a szekértábor körül. Mézédes méz csurgott végig az állán. Összeragadtak a gondolatai. Csúszott egyre beljebb, egyre mélyebbre. Bele a félelemszagba, a súlyos, ólomszürke hófellegbe, az összetorlódott nemzetség indulataiba, az öldöklő énekekbe.

Az atya karját lógázva menetelt föl s alá. Hitte: imigyen egyszer csak maga mögött hagyhatja ezen makacs éjszakát, szépen belegyalogolhat a reggelbe. Mily egyszerű lenne! Csakhogy: az éjszaka végtelen, az atya már egy örökkévalóság óta üget. Egyedül, reménytelenül, nyomorultul. Inal önnön halála elől. Honnan indult, s hová érkezik? Egyre táguló vagy szűkülő körökben nyargal, mint a szívégre fogott csikó. A tábor horkol, az őrök némák. A kínoknak nincsen tanúja.

Az atya húrját napok óta szél feszítette. Most lekuporodik a földre, egy kökénybokor alá, s rágicsálja a hamvas gyümölcsöt. Nem könnyebbül. Föltápászkodik, még jobban igyekszik. Mintha, míg a földön guggolt, lemaradt volna.

Szalad, guggol, vigyorog. Végre. Kicsusszanik belőle a tarajos gonosz. Csak nem pihen, inal tovább. Most már bizonyos, hogy a folyó felé igyekszik. A folyó hűséges. A folyó mindig velük van. A folyó mindig segít. Leül a homokos partra, nézi a vizet, várakozik.

Hajnalban az atya elköti a csónakot. Evez, nyugodtan, ráérősen. Evez, szépen, tempósan, miként Iki, a bicebóca ükapa. Most a folyó aranyló hátán reá emlékezik. Iki medvével viaskodott, s legyőzetett. Állat-öreg megroppantotta a csontját. Míg élt, bottal járt, és soha többé nem vette kezébe medveölő fejszéjét. Erre *csak most* szabad gondolni, mondja az atya, mert az atya *már* nem fél. Az éjszaka szelíd árnyakkal teli. A fák kézenállnak, rezgetik magukat, mint a vándorénekesek csutakkarú törpéi. Az evező alig csobban. Megriasztott békák vetik bele magukat a vízbe. Egy eltévedt kölyökróka a bokrok között csudálkozva fintorgatja vöröslő pofáját.

Az atya énekel. A nagy futás, az inaszakadtáig tartó küzdelem számára véget ért. A csónakban végre megpihenhet. Leteszi az evezőt. Szunyókál. A folyó hátán ringatózik a hajó, az atya álmodik. Nyalogatja a sót. Hófehér, kristályos szemcsék sercennek patái alatt. Álló nap vágtattak. Vagy tán hét esztendeje? Mindegyre csak délre és nyugatra, mindegyre csak beljebb a pusztába, hol igazi honuk. Most pihen a csapat. A vezérmént szelíd, szerelemszagú és tejszagú kancák nyargalásszák körül. Fogaikkal fésülik ritkuló sörényét. Oh, mily szenderítő! Kedvességük feledteti az ifjú csődörök pimaszságát. Melegen párálló régi szerelmük még elfedi a távolban jegecesedő taréjt. Mert az ifjú, erős lábú csődörök már ott állnak körbe-körbe. Élő falként jövögetnek. Az öreg mén a sötétben még nem látja őket, de érzi erős szagukat.

Az atya fölriad. Evezés közben aligha lehet aludni, mert a csónak partnak sodródik. Újra húzza a lapátot, testét átjárja a folyó lehelete. Most fölfelé evez, a sodrás ellenére. Szörnyű nagy csobbanás riasztja. Nagy hal, harcsa. A folyóközi fűzfagyökérhez igyekezik. Az atya húzza az evezőt, fehér vászoningje gyűrődötten, csapzottan lóg. Fárad a keze. Rég nem evezett már. Előkeresi a zsineget, a horgot, a kutyogtatót. A horogra békát húz, bedobja. A talpas fát – a kuttyogtatót – a víz színéhez ütögeti. A kuttyogtató hamisan szól. Az atya megfaragja a nyakát, hangolja. Már elégedett, elbizakodottan lesi a vizet. Ott van a harcsa a fűzfa gyökerei között. Lapul. Hallották már egymás hírét: a hal még rejtőzködik, az öreg – a talpas fával – hívogatja.

Jön már a nagy hal, kerülgeti a békát. A férfi Égatyához fohászkodik. A csónak orrát elkapja a sodrás. Folyó-nagy-harcsája máris a horgon leledzik, bár erről még sem az atya, sem a hal nem tud. Csak midőn folyó-nagy-harcsája odébb állna, akkor érzi, hogy vége van. Vas akadt a szájába. Az atya nem örül, nem is vigyorog. Bénultan ücsörög a csónakjában. Várakozik. Folyó-nagy-harcsája nekilendül, menne vissza a fenékre. Csakhogy a zsinór húzza, nem engedi. Aztán mégis. Hánykolja magát, farka lapátolja a vizet. Az atya már ész nélkül engedi a zsinórt. Csak el ne merüljön a csónak. Menjen, menjen! A hal menekül. El kell vágni a zsinórt: hadd eriggyen.

Mitől félsz, öreg? Hát hova rejtőzhetnél maradék irhádal? Az atya gőgösen szellent egyet, s óvatosan, araszonként visszafelé húzza a kötelet. Harciasan kiabál. Folyó-nagy-harcsája nem szarik be a nagyhangú vénembertől, akkorákat dob magán, hogy fele is elég lenne fölborítani a fatörzs-

ből vájt, könnyű csónakot. A kötél belevág az öreg húsába, a seb vérzik.

– Az apád rothadt vérit! – Az atya káromkodik, nyalogatja sebét. – Kerülj csak a kezembe! – Ráncigálja a kötelet, lábára tekeri, köpköd.

Folyó-nagy-harcsája elterül a vízen. Lám csak, megadta magát. Az öreg gyanútlanul húzza a laza zsinórt, a hal mármár odasimul a csónakhoz.

Az ütés hátulról éri az atyát. Azonnal elterül, mint a béka. A kötél kiszalad a markából.

A harc zaja elcsendesült, a csónak szelíden csordogált lefelé. Hajnalodott.

Az atya föltápászkodik. Újra a kezére csavarja a kötélvéget. Kémleli: folyó-nagy-harcsája pihen-e még? Még pihen. Csakhogy az atya már talpon van, s újra húzza a zsinórt. Húzza, azután engedi. Mindig többet húz, kevesebbet ereszt.

– Így megyen ez – vigyorog az atya –, s közben szépen belegyalogolunk a reggelbe.

Megint a csónak oldalához húzza folyó-nagy-urát, büszkén nézegeti. Aztán egyszer csak kiemeli a vízből a kőszürke fejet. Akár egy borjúnak, akkora feje van folyó-nagy-harcsájának. És éppoly szelíd...

Az atya – ölében folyó-nagy-harcsájának borjúnagy, szelíd feje – rőérősen Égatyával társalkodik:

– Igédre termett vízi haladat, folyó-nagy-harcsáját, minő halállal öljem meg, minő módon kerítsem kézre? Erre nézvést jövök ím tehozzád, erre nézvést jövögetek. Miképpen rendeled haladnak halálát? Válaszolj!

Égatya hallgat. Az atya fölékesített szavai a csöndbe fúlnak. Zavarodottan piszkálja a zsinór végét. A másik kezével

a halat fogja: kitapintja szemét, kopoltyúját. Folyó-nagy-harcsája fuldoklik. Szeme ráng, kifordul. A folyóért küzd, de legyőzetik, mert kopókáján háromszor körbecsavarodott a kötél. Vajh ki tette? Az atya irtózattal rázza a fejét. Nem, nem, nem, nem, nem, nem! Nem szabad, hogy a hal megfúljon, hogy *így* fúljon meg. Hogy a kötél háromszor rácsavarodjon a nyakára... Fullad már az atya is.

Akkor olyat tett, amit nem kellett volna. Mert az a süketnagy, fullasztó csönd elvette az eszit. Letekerintette a hal nyakáról a kötelet. Folyó-nagy-harcsája valami *köszönöm*-félét rebegett – legalábbis így mesélte később az agg, hogy dühét mókába bugyolálja –, aztán csapott három hatalmasat – mitől a csónak egy szempillantás alatt megtelt vízzel –, s odébbállt. Nem látta többé senki.

Így történt vagy másként? Nincsen, ki megmondja. Az atya kis híján a folyóba fúlt. Midőn reggel lett, a parton szárítkozott. Hosszú karjával didergőn a hátát csapdosta.

Peregnek a szapora szavak. Miként a szövőszék orsója, magukra gombolyítják az öregember életének csomósodó fonalát. Egyre sebesebben forog az orsó, s a fonál egyre kevesebb. Fogy a rönkfejű folyóisten hínárszakálla, fakul a tengeri fény. A hús megfeketült, kiszikkadt, mint az üszkös puszta. A testről lecsonkult minden, mi fölösleges. Kihullt a haj, lekopott a fog, s a bőr pikkelyesre száradt. Nem őrzi már más a férfit, csak a tetem, s a szívből támadt ének. Megfeketült a vér is, lassú, iszapos, földszagú lett. Úgy csordul előre az elmeszesült erekben, mint a folyó: vissza már nincsen útja, csak előre, az idők végezetéig vagy végtelenjéig.

Mindenek nemzője, odvasfa-öreg atya szabadulna már a

puszta forró börtönéből, menne vissza a végtelen, sóragyogású tengeri fénybe. Lépne fényes állat, folyó-nagy-ura nyomába, hogy teste újra hűs vízzé és földdé lehessen. Csak a lélek, a tükröt elhomályosító meleg pára vergődik-vackolódik még a csontbőr-sátor valamelyik rejtett zugában.

Ott inal az agg didergőn a falu határában, fia, Keve földjén. Az első ember, ki hajnal hasadtán reá köszön, Gerencsér mester.

Mi dolog az, öreg, hajnali fényben szaladni pőrén, ázott rókaként, vöröslőn? Gerencsér mester föláll a korong mellől, háromszor összecsapja lapátnagy kezét. Akkorákat puffanik lapátnagy keze, mint a maggal telt súlyos véka, ha sáros földre ejtik. Apró ember a Gerencsér, csak a válla meg a karja széles, mint a harmincéves tölgyfák törzse. Alsóteste rövid s vézna. Mezítláb ácsorog ott a nedves agyag mellett, feje, hogy az atyát vizslatja, félrebillen, tekintete ezernyi ráncból és fintorból szövődött. Ki tudna eligazodni egy ilyen mélységes mély árkú arcon? Vidám-e vagy éppen bánkódik? Békés vagy békétlen? Ki a megmondhatója? Csupáncsak Égatya, ki éppoly mélységes mély gondokkal birkózik, mint a fazekas, csupáncsak ő lehetne Gerencsér szószólója. De Égatya most nem szól, az égi felhőket tapicskolja, a hajnalt hasasztja. Így hát az égi helyett csupáncsak a földi férfi téblábol ott mezítláb az atya előtt. Az istenekkel rokon külhoni mester, Gerencsér, ki az alaktalan földből s vízből – agyagból – formát s rendet teremt. Ő, ki a kancsókat, csuprokat, lábosokat, sütőket formázza, ki lapátnagy kezével öröktől fogva a sarat püföli; ő az, ki hajnalban végre az atyára szól:

– Tán parázson pirítanak, hogy így pirulsz? Vén ravaszdi, már megint miben settenkedel? – Látható, Gerencsér nemigen válogatta a szavát. – Térj be, öreg, ha kedved tartja!

– Ímhol vagyok – szólt az atya, s megállt a mester előtt. Végigmutatott magán, még tán meg is hajolt. – Lám, sáros és csapzott vagyok. Ráadásul halszagú, miként őseim. Fintorogj hát! Az indulatos nagy folyó bemocskolta ingem...

– Kivel akaszkodol – kérdi Gerencsér –, csak nem a rontással?

– Folyó-nagy-harcsája jött rám. El akart veszejteni.

– El-e? – Gerencsér újfent megcsapkodta tenyerét. Az arcán a ráncok s a fintorok most egy szempillantásra egyetlen gunyoros vonásba rendeződtek.

– Hát el. Bár mentem volna vele, le a folyó fenekére, a világnagy vízi országba, honnan a fejedelmek jőnek, s hova a fejedelmek térnek. Inkább, minthogy itt véled veszkölődjek...

– Mi lelt, nemzetség atyja, bölcs öreg? Futni hagytad folyó-nagy-harcsáját?

Az atya nem válaszolt. Elröppent a tekintete a fazekas feje fölött. Nagyon messzi járt, Égatya zegiben-zugában. Látogatóban Emesénél, csodatévő, rontásűző asszonyánál. Emese szájából varázsének patakzik.

Föld szülte fát
fa szülte bimbaját
bimbaja virágját
virág űzze nyavalyát
parancsold a nyavalyát
meg ne akadhasson se húsába
se csontyába
se bontyába
semmiféle tetemibe
parancsolok tenéked

ahogy a kő nem gyökerezik
és nem levelezik
te itt a férfin ne gyökerezhessél
és nem öröködhessél...

Fölriad az öreg, rábámul a fazekasra, legyint.

– Legyen hát akként, mint mondod. Futni hagytam folyónagy-harcsáját... Igen! Ímhol vagyok, ni! Mászok. Emese szól: „te itt a férfin ne gyökerezhessél..." – A hang messzi zöngedez. – Mászok. Világnagy világfa virága, én, fényes férfi, parancsolok.

Az öregember karjával a levegőt hasogatja. Lova melegére vágyik. Fakult, savószínű szeméből patakzik a könny.

– Lovamat! – azt kiáltja.

Gerencsér megszeppen, hallgat. Igencsak szánja már hegyességét. De hát ki gondolta, hogy az atya ily beteg? Nyomja valami a lelkét. Gerencsér csak mókázott. Szereti ő az öreget, nagyon is, csak sokallja az atya körül törleszkedők hadát. Talán ezért sikerült egy kicsit élesebbre a hangja.

– Te is csak azért szólsz, hogy csönd ne legyen. Te, Gerencsér, úgy beszélsz velem, miként Aranyfejedelem gőgös fia, rönkfejű folyóisten. Faképnél hagynál? Mindnyájan elhagytok, viaskodjak egyedül az enyészettel. Megyek, megyek már...

Gerencsér tanácstalanul pislog, meg-meglöki a korongot. Nézi a kancsót, buzgón igazít valamicskét a fülön, csak hogy megkapaszkodhasson önnön mozdulatában meg a vékony agyagszalagban.

– Ezt nézd meg, öreg!

Az atya megtapogatja öregujjával a kancsó díszítését.

– Háhá! Medvenyomok, ismerem. Fényes állat nyoma.

Ittam belőle, erőm lassan mégis elhagy. Jól adod, agyafúrt ember, itt lépteted körbe lomha nagy erdei-öreget törékeny kancsód peremén. Könnyű neked. Csak az agyaggal van dolgod. Hűs vízzel s földdel, melyet éppen olyanra formálsz, amilyenre előre elgondoltad. Velem a rontás akaszkodik... Ezt próbáld egyszer, akkor nem leszel ily elbizakodott. Akkor nem gondolod majd, hogy minden oly könnyen elrendezhető.

– Dehogyis gondolom! Éppen hogy tudom, mennyi gondod van. Tudván tudom. Dehogyis irigyellek! Nemzetség bölcs atyja...

– Ne hízelkedj, kurafi! Az előbb még döngöltél vón bele a földbe. Most meg nyájaskodol... Lovamat!

– Lovad nélkül jöttél, öreg. A jó Soma szekered mellett pihen. Hiába ácsingózol hát utána.

Az atya lesunyja fejét, töpreng. Aztán akkorát kiált, mint fényes állat lovat bénító híres hármas kiáltása.

– Lovamat! – Az atya fejébe vér tolul, szája oldalra csökik.

Gerencsér már fejvesztetten tüsténtkedne, de hát honnan hozzon lovat? Nincsen őnéki lova, csak a két lába. Minek egy fazekasmesternek lovon pipeskedni?

– Lovamat! – Az atya szája habzik. – Lovamat!

– Ne ordíts! – Gerencsér leporolja a tenyerére száradt agyagot. – Ló híján viszlek magam. – Fölveszi hátára az öregembert, lassan lépeget a falunagy háza felé. Terhe könnyű: az atya vékonyka karjával alig érinti Gerencsér tölgyfanyakát. Viszi a fazekas a nemzetség első emberét, akár egy öl száraz falevelet.

Még szunnyad a falu, hisz alig pirkad. Gerencsér igyek-

szik egymaga az úton. Ma különösen korán kelt, nehéz volt az éjszakája. Szaggatott a karja, alig találta a helyét az ágyban. Csak akkor könnyebbült meg, mikor végre fölkelt, s aznap először markába fogta az agyagot, s az lágyan, hűvösen az ujja közé töppeszkedett. Már éppen fölhúzta a korongon a kancsót, mikor meglátta az atyát. Inkább ne kelt volna hajnalok hajnalán, vagy ne nézett volna föl a korongról. Akkor nem zavarodna most össze a napja, nem nyögdécselne itt a hátán az öreg bő, feje nem himbálódzna ernyedten a vállán. Átkozódott. Hogyan lehet úgy munkálkodni, szép korsókat kanyarítani, ha elébb még az enyészet lehelt a fülibe? Hogyan tudná feledni az agg elfúló pihegését? Hadakozni a halállal? Sebesülten ki teremthet rendet? A hal is csak csöndes, tiszta vízben ívik; ott a langyos, napsütötte folyóparton, a gyökerek védte öbölben, hol az indulatos folyónak már nincsen hatalma, ott vackolódik a lélek. Gerencsér tudja, hogy a ziháló idő szétkergeti a gondolatot, s akkor az ujja ügyetlenül mozdul, elfittyen a karja, elfonnyad a szíve. Akkor a frissen fölrakott kancsó füle lekonyul, s a gondosan mintázott medvenyomok kifordulnak, miként a pöffeszkedő ember szája. Ha összezavarodik a fazekas fejében a világ, milyen kancsók tekerednek majd a keze alatt? Hoznak-e ezek enyhülést a szomjúhozóknak?

Porcsík támad, gyorsan növekedik. Gyöngyös jő, sietve nyargal. Lován csengnek-bongnak az ezüstdíszek. Gerencsér száját tátja, kitér az útból. Gyöngyös alatt toporzékol a vasderes, a fazekas fölnyújtja az öreget – tehetetlen tollcsomó –, nyeklik keze-lába.

– Elbágyadt – mondja Gerencsér bölcsen, hogy hangját hallassa ebben az ezüstcsengésű, hajnali némaságban. Sűrűn pislog hozzá.

– Lovamat! – nyöszörgi az atya. Ott trónol már Gyöngyös előtt a cifra nyeregben.

Te itt a férfin ne gyökerezhessél
és ne öröködhessél...

Gyöngyös szájából réges-régi varázsszavak patakzanak, meleg felhőbe burkolják az öreget. Az atya lelke éledezik, támad. Ott kuporog már önnön háta megett, Gyöngyös feszes hasában.

– Indulhatunk – szól az atya, s mit sem törődik a kupori léttel: a büszke bő egy asszony öle előtt hintázva érkezzék a táborba... Akárha nyársat nyelt volna, oly egyenesen s büszkén lovagol.

Gerencsér már hazaért, végre teheti a dolgát. Pörög a korong, meztelen talpával rúgja, ujjához sajdul az agyag. A kancsó fala egyre vékonyodik. Gerencsér, miközben az ujja a régi módon mozdul, arról álmodik, hogy egy tojáshéjvékony edényt tekerít.

Már véknyul is az agyag, új módon tekeredik. Tán ha a fény felé tartaná, át is világolna rajta a nap. Milyen kancsó lesz ez, te Gerencsér? Fentes álmodban ilyesmit eszelsz! Véknyul csak a fal, véknyul. Már éppen olyan, mint a koponyát fedő finom bőr. Nagyon is áttetsző már az újmódi kancsó húsa, Gerencsér. Nyomja valami iszonyúan befelé. Bent egymáshoz feszül a gondolat, kocorodik, csak hogy össze ne roppanjon a karcsú kancsó.

Jaj, mit cselekszel agyafúrt ember? Bizonyosan elment az eszed. Egy vesszővel medvenyomokat karcol az újmódi kan-

csó véknya húsába. Hiszen már így is csak a gondolat hurkolja. Tán elég, ha egy mélyet sóhajtasz, s elpattanik a buborék, az álomkancsó. Szétfeslenek a takaros medvejelek.

De hát nem pukkad el, de sőt pöffeszkedik, formáskodik. Mintha bizony tölgyfa dongák pántolnák kívül-belül. Csak Gerencsér tudja, hogy nem így vagyon: kívül is, belül is levegő a dongás.

Az atya kínja ez, vagyis hogy a népé. Gerencsér tudja álmodó agya szegletében, érzi agyagot gyömöszkölő ujjbegyében, hogy a nemzetség sorsa vackolódik itt a kancsóban bévül, s az idő ott kívül. A mindenség egyetlen tar koponyába zárva, a mindenség egyetlen tar koponyába gyúrva. Gerencsér az, ki mindegyre csak gyúrja, gyömöszöli az agyagot. Dehogyis akarta ő bántani az atyát, mégis így elformátlanodott a találkozásuk, így kifordult a szó. Vajh miért? Gerencsér amondó volt: fene lapul a közelben.

Az atya nagy hadakozása nyomán harmat verte a hajnali réteket. Hajnalasszony könnyezett: megkedvelte az énekbeli hőst, s most szánta, hogy immár menni készülődik. Tán még korai ember-öreg siratása, de hát az égiek azt hiszik, mindent előre tudnak.

Ha Sáfelyre tekintünk, azt is hihetnők, az asszony az istenekkel tréfálkozik. Az égi példa nyomán éppen a már elsiratott öreg bájolására készül. Sáfely úgy értesült a regékből, hogy hajnalasszony nem hamvával, inkább érett, őszi pompájával kábította el Égatyát, s e kései ölelkezésben fogant az asszonyfia-fiúcska: világügyelő Aranyfejedelem. Jód asszonya nem vett tudomást az atya fogyó erejéről, sőt bájoló itallal akarta éjszakára az ágyába édesgetni.

Sáfely harmatot gyűjt a réten. Azt mondja: viszek is, hagyok is, viszek is, hagyok is... Így is gondolja: mert a *mérték* nagyon fontos, ki mohó, annak nem segítenek az istenek. Sáfely a kis kancsóba csavargatja a fehér vásznat, lassan gyűlik az égi víz, csöppről csöppre.

A szelíd Jód nem neheztelt az asszonyra, hogy nem szült neki gyereket. Úgy is volt rendjén: ha a nő nem esett teherbe, a férfinak ne legyen szava, amiért asszonya más ágyakon lovagolt. Jód, miként a névcserét, e megpróbáltatást is zokszó nélkül tűrte. Jód inkább szánta az asszonyt – kinek egész rokonságát a réti besék ragadták el –, mintsem hogy akaszkodott volna vele. Csak utóbb, hogy Sáfelyt egyre jobban sürgette az idő, s ezért egyre elszántabban édesgette az atyát, csak eztán dörmögött egy keveset, de akkor sem haragvón, csak úgy tessék-lássék, mint mikor fényes állat téli álmából riad, s a másik oldalára fordul. Jód nem kutatta az álombéli jeleket – nem tudni: nem is álmodott vagy csak nem emlékezett rá –, mégis egy alkalommal, mikor Sáfely éjszakának évadján fölköltötte, szokatlan világossággal emlékezett az álombéli képekre.

Havazott. Jód, a kedves fiú – szava még érdes volt, még nem nőtt mellhája – kecsesen szökdelt, mint a csikók. Nénjét kérdezte:

– Nénémasszony! Tudsz-e nekem valami nekem való nőt e vidéken?

– Öcsike! Én itt öregkorra termettem, én sehol semmiféle nőt nem tudok.

Jól van. Jód ügetett egyet a réten, nyomában hópor verődött. Alig ült el a kavargás, a kiscsődör megint ágaskodott:

– Nénémasszony! Tudsz-e nekem valami nekem való nőt e vidéken?

– Öcsike! Én itt öregkorra termettem, én sehol semmiféle nőt nem tudok.

Nohát. Jód kiabált:

– Te csak ne mondd azt: én itt öregkorra termettem! Te nagyon is nekem való nő vagy.

– Nem szabad!

Jód hegyes kis nyársát előreszegezve nénémasszony után futott. Nénémasszony feneke mint fényes állaté hívogatón hullámzott. Sokat vagy keveset, így futkostak. Nénémasszonynak egyszer csak nyoma veszett. Jód az odvas fa odvához ért. Azt mondta:

– Ejha, én ide betérek!

Fölmászott a fára, benézett a lukon. Hát az atya és nénémasszony feküdtek ott. Ő felülről havat hányt rájuk.

– Huh, ím havazik!

Az öreg széjjelnézett.

– Öreg atya, ni, én vagyok. Öcsike, te a tetőnyíláson miért kukkantasz be? Gyere inkább befele!

Jód leszállott, bement. Öreg atya és nénémasszony ott heverdegélt. Az atya szólott:

– Öcsike, hát a te nénédasszonyodat ugyan hová akartad vinni?

Jód nem tudott szólni, mert hosszú, téli álmot küldtek rá. Útja hosszában – vagy tán körbe-körbe? – visszafelé mendegélt, mígnem újra odvas fa odvához jutott. Már nem tévesztette el: a hóban ott virítottak a lappancs nyomok, állatöreg jelei. Jód összeszedte a nyomokat, és tarsolyába tette.

Így volt rendjén: állat-öreget nem szabad háborgatni, de ha valaki egyszer a nyomára bukkant, akkor nem tágíthatott mögüle. Jód is vitte már a fejszét, fényes állat hiába rejtőzködött.

Jód asszonya harmatot gyűjt. A fehér leplet újra meg újra végigvonja a réten, bogár riad, egér menekül. A vászonba belefogja mind a sok csillagport, lepkehamvat, lábnyomot – régi és friss jelet. Gyűlnek az emlékek, miként a halak a hálóba, mígnem egyszer csak összeáll a regebeli kép. És a kép erőt ad: Sáfely míg gyűjtöget, harmatot visz és harmatot hagy; igéivel oly hévvel igézi az atyát, oly erősen vágyakozik rá, hogy megszépül bele.

Sáfely a harmatot egy csupor tejbe keveri. Ott áll az asszony a sátor előtt, még alig pirkad, tréfálkozik az égiekkel. Hite oly erős, hogy meghajlik tőle a fűszál. Szólítja Jódot. Együtt baktatnak az úton, Sáfely kezében a csupor, Jódéban a fejsze. Jód megy elöl, fürgén, a saru talpa szinte nesztelen éri a földet. Mintha vadászni mennének. Sáfelynek ismerős a kép, csak azt nem tudja, Jód a vadász lesz-e, vagy a vad, netán mindkettő? A vastag hát vakon s szelíden hullámzik előtte.

Keve – az atya vére, már maga is bölcs öreg – számtalan gyermekével s állatával ott élt a folyó menti aprócska falvak egyikében. Midőn az atya s kísérete megérkezett, Keve népe a díszes sátor köré gyűlt. Látni akarták mindenek nemzőjét s tudóját: az atyát. Követelték jussukat, hogy üljék végre meg a lakomát, miként az mindig is szokás volt, ha a nem-

zetségfő ősz tájékán ellátogatott hozzájuk. Jód a sátor előtt őrködött, igyekezett elrendezni a sokadalmat.

– Menjetek a dolgotokra, atyafiak! Menjetek! A bő pihen. Holnap lesz lakoma...

Taja farkasszemet nézett a férfiakkal, kik egyre közelebb nyomultak hozzá. Torka kiszáradt. Érezte lapuló dühüket, sötéten gomolygó indulatukat. Mint szapora nyílvesszők, záporoztak felé a kiáltások.

– Jöjjön az atya, s mutassa magát!

Szüga, Tarcsa asszonya, került arra. Három napja járta a rétet. Bekukkantott minden bokor alá, nem ott horkol-e – bortól s pettyes fejű galócától részegülten – Tarcsa, a férfi. A híres vadász nem került elő. Szüga ezért az atyához készülődött tanácsot fogni. Előbb nem akarták a sátorba ereszteni, utóbb mégis bemehetett.

Ott feküdt az atya díszes sátrának rejtett zugában, sovány, lapos teste derékban úgy begörbült, mintha szalmával lett volna kitömve a bőre. Szüga csöndben ácsorgott egy darabig, nagyon figyelt, hogy jól emlékezetébe véshesse az arcot. Aztán, hogy az öreg is megmoccant, még közelebb húzódott hozzá. Amikor meglátta az összeaszott, májfoltos nyakon a régi sebhelyet, már tudta, az atya nemsokára elmegy.

– Félek – mondta Szüga –, gondolataim összezavarodnak.

Az atya megértően bólogatott, egyik szemét lehunyta, miként Hágár, mikor az ezüstöt méri.

– Tarcsa nem talál társat az atya körül törleszkedők között. Nyáj szélére szakadt, féreg rágta, öreg kos... – Szüga tekintete laposan az atyára villant. – Tán az atya is gyengél?

Az öreg bűnbánóan hallgatott.

– Hát véle fonnyad Tarcsa is! – Ezt már élesen mondta

az asszony, majdhogynem haragosan. – Talán bizony a két testvér lehelete össze van bogozva. A híres vadász híres ereje egyre apad, mint a hold, teste, akár az esős időben megereszkedett íj idege, nem peneg, csak szottyan... A férfi így nem kell! A férfin nyavalya gyökerezik. Csak az atya tudja, miféle. Mondja! És segítsen!

– Miféle, miféle?... Hát tudom én? – Az atya zavartan huzigálta a fülét. – Nem tudom...

– Végre, hogy megszólalt – kiáltotta Jód. Aggódó arca egy kissé meglazult. Gyorsan odanyújtotta a kancsó tejet az öregnek. – Ezt, kérem, igya meg...

Szügát kivezették a sátorból.

A nép elcsitult, a főemberek a gázlóhoz lovagoltak. Keve, a falunagy, friss nyomokra bukkant. Ott, hol az út a folyónak fordul, ott térdelt Keve, orra majdhogynem hozzátapadt a földhöz.

Félkaréjban emberek és állatok jelei sorakoztak. Nagyon régi, ősi nyomok, megjegecesedett üzenetek. Aztán újabbak. Madarak apró pálcikalábnyoma, vadlovak patajele, tevék talpának lenyomata, szarvasok páros ujjú lappancsa. Emberi nyomok: apró léptű, bugyogós asszonyok, fürge gyermekek, súlyos férfiak, vánszorgó öregek, bicebóca táltosok nyoma. Madártávlatból út: egyfelé igyekvők emléke. Közelről: áttekinthetetlen, holt sártenger...

Keve ujjával böngész, a főemberek lesik a szavát. De Keve nem szól, csak csúszik-mászik, kajtat. Aztán egyszer csak olyan hangot ad, mint a megriasztott vadlúd: sziszog. Taja gondolatai zátonyra futnak, sápad, mintha vérét folyatnák. Már tudja. Keve azoknak a nyomára bukkant, kik megles-

ték az éjszaka. Hátát újra hideg veríték lepi. Fölhajtja köntösét, maga is letérdel. Tíz idegen fegyveresről árulkodnak a nyomok. Főemberük sovány, apró termetű. Jobb lábát húzza kicsinykét. Bizonyosan valami régi sérülés. Keve öregujja a lábnyomok peremén kalandozik. Bólogat. Igen, a jelek álságot jeleznek. Az idegenek lovaikat nemezpapucsba bújtatták, hogy ne üssenek zajt. A csapat nem együtt, hanem ravaszul, szétszóródva érkezett a folyóhoz. Átkelés előtt tanácskoztak. Lovaikat ez időre a földre parancsolták. Ott egy fához támasztott tegez lenyomata. Benne számos nyílvesszősző...

Taját lassan hatalmába keríti a rémület. Most, hogy ott térdel a nyomokat szaglászó Keve mellett, nagyon fél. Félelme visszagomolyog a múltkori éjszakába, amikor mezítlenül s oly nagy büszkén lépegetett kifelé a folyóból. Fél a tompán pattanó ijidegtől, a nyeles nyílvesszőtől. Már tudja: a test törékeny. Ha belefúródik a nyílvessző, hamarost eliramlik a lélek, megtörik a szem fénye. A gondolatok bűzös gázokká fonnyadnak, s a büszke testből nem marad más, csupán egy kerek lyuk a mellen.

Az égen darufalka húz szaporán, fejes darufejüket délnek fordítják. Taja siratja az atyát. Föláll, gonddal igazgatja gyűrődött köntösét. Nézi mereven a túlsó parton villogó sátrat, hol az atya pihen. Égatya arca elborul. Telhetetlen, makacs por kering a pusztán, beborítja az emberek szemét, száját, a lovak orrlyukát. A tengernagy nyomtükör fölé ólmos viharfelleg ereszkedik.

Égatya őt ím alábocsátotta.
A két ég, a két menny közé odafogta.
Égatya ha felső szelet támaszt:

ezüsthajlatú hajlatos bölcsőjében
az alsó tengerhez ütődik.
Égatya ha alsó szelet támaszt:
ezüsthajlatú hajlatos bölcsőjében
a felső tengerhez ütődik.

Taja, a regebeli hős, ismeri az égi és a földi kínokat. Egy szál kötélen lengeni a két ég között, örökké a szelekkel hánykolódni.

Mindig fent és mindig lent: sohasem könnyebbülni. A kedves rét, a szelíd, mocsaras zsombik, ím, elérhetetlen. Fönt mindig csak a komor ég, s lent a mélységes tenger.

Taja nem vádaskodik, nem könyörög Égatyának, dugja meleg sátorba. Bőre az esőben vastagodik, csontja a szélben erősödik.

Egyszer eljön Emese. Leszáll a tengerre. A méhkirálynő aranyos potroha, miként a fény, a víz fölé kunkorodik: a puha tojások belepotyognak a tengerbe. Taja tudja, az életével babrál: meglesi anyját, ki a földet költi, sőt megszólítja:

– Hé! – Emese megrebben, óriási, szemcsés szeme a fiú felé fordul. Emese teste könnyű, mint a szél. Int Tajának, hogy ne merészkedjen tovább, forduljon vissza. Taja elbűvölten bámulja. Hé-hé-hé! Emese a tenger fölött, a végtelen víz és ég nem morzsolja össze. Emese a csupaszem bogárálarc mögött mosolyog. Taja szólna, de száját vasdonga pántolja. Emese szemérmetlenül illegeti magát, megrezgeti szitaszárnyát.

Taja emlékezik: mikor egyszer fájt a hasa, a szekér zörgött, s a sátor temérdek résén, a szitalukakon, a csillagos égre látott. Feküdt hanyatt: halódó gyermek. Emese énekelt, a fájdalom elröppent. Taja máris feledte az ősöreg, sánta

Ikit, ki akkora volt, mint egy aszalt alma, s aznap nem kelt fel, arcát letakarták egy vászondarabbal: tehetetlen, fehér csonthalmaz. Emese énekelt, a szekér zörgött, Iki bűze kilebbent az égi sátorlukakon.

Emese megy már. Nem ravaszkodik, nem ugrabugrál, repül és parancsol. Eljött, s már megint nincsen közöttük. A végtelen víz kihalt, mozdulatlan. Taja a varázsszavú nő testét keresi, de immár eltűnt örökre. Körben tenger, tenger, tenger. Égi vagy vízi rétek, ki tudná szétválasztani a kettőt?

A férfi a tűzhely mellett guggol, s két száraz ágat dörzsölget egymáshoz. A hamutenger hűvös, lágyan hozzásimul mezítlen talpához. A régi tüzet kioltotta az égi harmat, újat kell életeni. A titkos helyet nyárfák állják körül, rejtik a bálványt. Amott a hűséges folyó, idehallik alkonyi neszezése. A falu felé száz láb tapodta út óvatoskodik, nagy ravaszul kanyarog, rejtélyes kitérőket tesz, hogy félrevezesse az ártó szellemeket. A férfi, ki most a tüzet éleszti, mezítláb érkezett, ott a nyoma a sok csizmatappancs között. Az apró, sebezhető jelek az odvas hársfánál megszakadnak. Mintha bizony a mezítlábas nem folytatta volna útját, hanem egy másik mezítlábassal, éppen a titkos helyről érkezővel, találkozna össze. No, aztán hogy a homály még sűrűbbre szövődjék, az utolsó száz lépést csak egyetlen láb nyoma jelzi, a párja elmaradt mellőle.

Mikor a szárított mohába belekap egy kicsinyke lángnyelv, a mezítlábas abbahagyja a gyomoszkolást, s pufók arccal a tüzet igyekszik élesztgetni. Háttal áll a girbegurba útnak, koszlott köntösén elhullajtott sastollak, csontok, csöngők, vasdarabok. Kampó – mert így hívják az elesett, vézna

férfit, ki gyermekként mindig fák odvában bujdokolt, s gyakran vérzett az orra – a tarka köntös alatt mezítlen didereg. Bőre pikkelyes, ahogy ereje maradékával hallgatózik, hátán fölmerednek az öregujjköröm-nagy szarulemezek, s a réseken becsusszannak a hangok a testébe.

Gyülekezik már Keve népe, lassan szállingóznak az atya vérei, mint a tétova hópelyhek. Jönnek az úton, s miként az agyafúrt mezítlábas, az odvas fa odvánál megfordulnak, s feneküket a ligetnek fordítva lépegetnek hátrafelé. Girbegurbán tekeregnek, jönnek csimpolyogva, rontást csalva, neszeznek, s a felhőket kémlelik. Jövögetnek dülöngélve, iparkodva, fejüket rázva – sok-sok limhe-lomha fényes állat. Lesik az eget, sandán, laposan; vizslatják Égatya arcát, találgatják kedvét, mikor simul végre helyére a fityegő égi kárpit, mit Égatya engedetlen leánya, medvehölgy húgám átalszakított. Mikor csillapul az ide-oda csavarodó sátorcövek?

Jövöget a nép szégyenkezve, elfojtott haraggal fölajzva: napok óta érzik már a vihar leheletét. A hosszú szálú őszi eső Égatya szakállába tekeredett, függeszkedik, ember s állat nem könnyebbülhet. Arra a viharra várnak, kinek arcát Taja pillantotta meg először a gázlónál.

A nép most idevonszolja a titkos ligetbe gyöngeségét, haragját, bosszúját; Kampó vékony, sebhelyes háta dobként dobban. A nyiszlett ember fújja a tüzet, szemébe füst csap. Szeme könnyes, lesunyja fejét, már csak a hangokat issza. Kapzsin fülel, kapdos a foszlányok után, akárha ősöreg atyát, mindenek nemzőjét látnánk. A hangok kínozzák, nyomják, döngölik bele a földbe. Hétrét hajlik az éledező tűz fölött, az isteni melegség égeti az arcát. Nagyon fél, menekülne. Csak el innen, el a gennyedző sebektől, a freccsenő vértől s fekete füsttől. Valahogy el kéne kerülni ezt az éjszakát.

Inalna vissza a hűs forráshoz, a dús forráshoz, anyjának méhébe; tapadna langyos, tejszagú testre. Így képzeleg Kampó, a szerencsétlen, pőre mezítlábas, háttal a sokadalomnak. Tarkóján érzi a nép leheletét, orrában szagukat. Táltoskészségeibe fogódzik, nem menekülhet, medvenyelvnagy öregujjával az elhullajtott sastollakat biberészi.

Végre lángra lobban az új tűz, a hamutengerből az égre tekeredik a füst. A fák térdig tompa párában ácsorognak. Már megjött az egyszarvú hold is. Keve, a nép feje, ki Kampó mellett ül, arccal a sokadalomnak, nem emeli föl a tekintetét.

– Nem vón szabad, míg hold-öreg fogyóban, nem vón szabad – azt mondja. – Várnunk kéne, hogy kiteljék, várnunk, hogy segítsen – azt mondja. – Óóó! Hold-öreg! Segíts, segíts, segíts!

Keve feje fényes, akár az atyáé, csak fejének nyeléről, az aszott nyakról hiányzik a jel, erdei-öreg körmének nyoma. Ahogy kitátja a száját, a sötét, fogatlan lukból fölháborodva törnek elő a szavak. Keve, a falunagy, a köpcös elöljáró, ki amúgy kedveli a mókát, most komor s kiabál. Hét napja, mikor a vad ménes rájuk tört, meghurcolták a bálványt, meghempergették a porban, leköpdösték. Kampó akkor a mellét tépte. A nép most emlékezik s fél. Keve kicsit előredűtött vállal ül, ha megtörtént, hát megtörtént, nincs miért bánkódni miatta. Szeme fehérje villog, mint a lúdtojás. Szájal Tajával, szájal a bálvánnyal. A nép, hogy a falunagy hangját hallja, fölmordul:

– Segíts!

Taja a rönkfejű bálvány mellett cövekel, szokásos, karót nyelt tartásban. Nem villan Kevére, miért ordítoz. Kampót bámulja, fáradt, szinte egykedvű. A mezítlábas orrából kes-

keny vércsík szivárog. A tűz föl-fölcsap, kékes lánggal ég, Kampó szúrós szagú füvekkel szítja.

Most érkezik Tarcsa, a híres vadász. Bódító füst csap felé. Tarcsa megérinti Kampó köntösén az elárvultan remegő varázskészségeket. A dobon ott a jel: állat-öreg nyoma. Kampó hunyt szemmel is érzi, Tarcsa keres valakit. Rácsap a dobra, köntöse szétnyílik. Aszott heréje úgy himbálódzik, mint a dércsípte szőlőfürt. Tarcsa odébb lép, hűs hold-öregre pillant.

– Ki fölnyársalta ősöreg medvehölgyet, ki hurkot vetett a nemzetségnek – azt mondja.

Kampó újra a dobra csap, döm-döm-döm, kegyetlenül lassú ütemben veri, fényes állat soha nem léptetett még ilyen lomhán. Tarcsa dereka puhán behajlik, elvonul Kampó előtt, lustán, émelyítőn, álmatagon. Híres vadász még egyszer utoljára összecsippantja a szemét, izma megfeszül, miként az íj idege, megcélozza azt a pontot, ott, a lebernyeges torok alatt, de nem mozdul, csupán a torkából tör elő valami panaszos vinnyogás:

– Megyen már a jó bátya, megyen már!

Jód fülel, döm-döm-döm, aztán csak összerándul, mintha hideg vizet frecskeltek volna a gerincére. Nyelve villan. No, tán csettinteni készülődik? Csakhogy hangot nem ad. Csupán testvére, Taja sejdíti meg a fojtott nyekkenést: akárha nagyon messzi folyó-nagy-harcsája lappantott volna véres kopókájával. Jód megemeli a fejszét, de nem sújt le, karja mint a jégcsap megdermed a levegőben.

Gyöngyös hasára kulcsolja a kezét. Szélesen vigyorog, elöl kivillanik elálló foga. Arca sima, mint a kavics.

– Azt mondta az öreg, Medvének nevezzük.

Taja nem mozdul. Rönkfejű folyóisten gyökérhajába sár-

csomók száradtak, Taja most ezt nézi. Égatya legkedvesebb fiát nézi, kit Keve népe hét napja meghurcolt.

Az atya, szalmakötéllel a derekán, az énekeseknek dicsekszik. Azt meséli éppen, álla közben le-lenyeklik, mikor folyónagy-harcsája akkorát lappantott, hogy a csónak megtelt vízzel, de ő nem ijedt meg, dehogy, hármat ordított, híres hármat. Folyó-nagy-harcsája akkor bénultan odasimult a kezéhez. Nyalogatta a kezét, mint egy kutya vagy borjú. Folyó-nagy-harcsájának éppoly széles és meleg a feje, mint egy borjúnak. Az atya megszánta: kopókáját hurkolta körül a kötél. Menj hát, szólt az agg, s folyó-nagy-harcsája szabadulván a vastól, feledve a szorítást, fölfútta hólyagját, s ment. Csak előbb még valami *köszönöm*félét rebegett.

Így dicsekedik az agg, szerénytelenül fecserészik. Az énekesek faarccal hallgatnak, ők már látják a gőgös fiúkat, kik most arra jövögetnek.

Hozzák az atyát. Kampó nagyokat ugrik, tán el is éri a fityegő égi kárpitot. Égatyának kiáltozik, amikor visszahuppan a földre, a sastollak meglebbennek.

Hozzák már az atyát! A nép összébb szorul, tompán morajlik. Taja most odalép az atyához, megszólítja. Hangja száraz, parancsoló.

– Ne feszítsd meg a nyakad, akkor könnyebb lesz! – Tömzsi ujjával átfogja az öregember torkát. – Ne végy levegőt, akkor könnyebb lesz! – Csutakkarjával majdhogynem gyöngéden öleli. Arcuk összeér. Az atya látja, Taja szeme nedves.

– Nahát, így nehéz lesz – azt mondja. Az atya szinte vidám, biztatóan int. Kampó hatalmasakat vág a dobra, köntöse tárva-nyitva, vesszeje most izgatottan előremered. Gyöngyös tenyerét a hasára szorítja, belényilallik valami, tán megint vizelnie kell.

Taja elgyöngül, Kampó fényes állat lépteit utánzó dobütéseitől fölkeveredik a gyomra. Az atya összehúzza magát, szeme riadt, teste, akár egy köteg száraz falevél. Taja, ahogy öleli, talán meg is emelinti egy csöppet. A fiú rimánkodik:

– Meglátja, jó lesz! Eriggyen hát, kérem, eriggyen! – Az atya szemére, mert a rövidke kar még mindig öleli, ráborul a finom, hószínű köntös ujja. – Hiszen maholnap már a téli szállásra érkezünk...

Az atya végre nem bír megszólalni, befödi az örök éjszaka. Az ifjú, erős lábú csődörök már ott állnak körbe-körbe. Élő falként jövögetnek, orrában érzi erős szagukat. Az atya nem vergődik, karja oldalt, hosszan, engedelmesen csüng. Taja szorítja a lebernyeges nyakat, erdei-öreg málnapiros nyelve előleffen. Kampó békén hagyja a dobot, tollait igazgatja.

Tarcsa jön előre a tűz fénykörébe. A híres vadász kecsesen emelgeti a térdét. Nyargal körbe, mint valami engedelmes kiscsődör. Cifrázza. Kampó is lovagol. Égatyához igyekezik.

Taja ott áll egymagában, körülötte a végeláthatatlan, sötét puszta és a girbegurba út, mi a folyóhoz visz. Ott jön megint a mezítlen fiú, hold-öreg foltos arcán érthetetlen vigyor, jön kifelé a vízből újra, de nem fél. Már soha többé nem fog félni...

A tűz az égre csap, a füst fölviszi az áldozatot az égbe. Kampó követségbe utazik, ég és föld között lovagol. A koszlott kis ember Égatyával társalkodik. Az atya már megérkezett, Égatya azt mondja. Kampó összezárt szájából Égatya szava szól. A nép néma. Olyan sűrű a csönd, ha most elkiáltaná magát egy álmatlan rigó, mindenki szörnyethalna.

Hajnalodik. Kampó élettelenül hever a tűz mellett. Sze-

derjes szájára rászáradt Égatya szava. A nép moccan, nem átall csimpolyogni.

– Ne sírjatok már, ne sírjatok már! – Taja azt mondja. – Fölment az égbe, Emese nyomába, ne sírjatok már!

Kampó, a táltos, nem tért vissza utolsó útjáról. Taja borzong. A nemzetség atyja, mindenek nemzője, ősöreg férfi a világfán tüsténtkedik. A felhők alatt mászik, Taja látja sovány ülepét. Most meghajtják az égi ménest. Az egyetlen poroszka csikó, kit Égatya engedetlen leánya azon a tavaszon lecsapott, az atyához törleszkedik. Földi Taja szélütötten áll, csutakkarja ernyedten lóg, féltékenység marja a szívét. Az égi Taja szája lila habos, orrát hajnali szél csiklandja.

– Az atya nem rothad meg, gondolata nem lesz bűzös léggé. Ne sírjatok már, ne sírjatok már!

Keve jő, nyeles fejét büszkén fölveti.

– Fölment az égbe, szivárványszekéren. Ne sírjatok!

A nép, Keve népe, tompán mordul:

– Nem, nem sírunk már! – Feneküket riszálva föltápászkodnak. Hideg a hajnal, a fenéknagy foltok párállanak. – Nem, nem sírunk már.

Taja hangja most magasra lebben, mellét a fogyó hold pengéje hasogatja.

– Elment, elment, elment. Előzi nyavalyánk, előzi halálunk, ne sírjatok hát!

– Szeretett arca ragyog majd az újholdon, ne sírjatok hát! – Gyöngyös azt mondja. – Ne sírjatok hát!

– Nem, nem sírunk már...

Így ment el az öreg, a nép átsegítette a másik világba. A tűz elhamvadt, és a parázs kiszárította a tenger egy darabját. A végtelen ég és a végtelen víz közé szárazföld ékelő-

dött, s a sima hamufövenyen ott maradt az atya legkedvesebb asszonyának, Emesének a nyoma: két hegy és a bozontos völgy. Nem voltak e nyomok óriásiak, elférnének egy cserépkancsón. Hasonlatosak voltak Gerencsér jeleihez, csakhogy ott a fövenyen már nem Égatya engedetlen leánya, medvehölgy húgám léptetett körbe, de ott bóklászott valamennyi fényes állat, fényes állat nemzetsége, a zelnicemaszatos, kéklő pofájú bocsok, az ötgombos, gombos gubájú férfiak és a négygombos gombos gubájú nők. Ott menetelt a nép, szépen belegyalogolt a reggelbe. Hold-öreg körül kivilágosodott a füstpántlikás felhő, a nemzetség fáradtan hazavonult.

Tiszta reggel virradt. Az inek sietősen rakták a szekereket, hozták a hátukon a nehéz, kölessel, árpával, almával, dióval telt kosarakat, a mézesbödönöket, a háncsba tekert bőröket. Taja fölügyelt a rakodásra, a hűvös hajnalon fázósan vonta össze köpönyegét. Szél söprögetett a pusztán, a szélfiak az odvas fa odvában tutulva bújócskáztak, az ágak nyögve akaszkodtak a szellemekkel. Keve – máskor oly bohókás – fövegének csúcsa lekushadt, a falunagy hallgatagon szemlélte a készülődést.

– Hiszen éppolyan reggel ez is, akár a többi – Taja azt mondja. – Hiszen világügyelő férfi már az égre hágott, csak nem látható... Ne rücsköljetek!

Mintha valaki is rücsköl volna. A falunagy lesunyta fejét, nem lehetne most szavát venni egy kosár ezüstért sem.

Az atyának puha bölcsőt készítettek, arcát fehér vászonnal födték, hogy ne lássa, miként kelnek útra. Nem is panaszkodhatott, hiszen úgy indultak, miként az atya meg-

hagyta, gondosan és méltósággal; elegendő élelemmel a kosarakban, friss mézser a tömlőkben, éber férfiak a szekerek mellett, s a gyermekek még szenderegtek, az asszonyok tejtől duzzadó csecsüket nyomkodták. Az atyának is éppen így lenne kedvére való.

Taja torkában csúf szárazság.

– Úgy legyen, hogy ne tanálják – Keve végre megszólal. – Hogy soha senki ne tanálja, úgy kell legyen! Ott, hol a kis folyó meghágja a nagyot, ott, hol az egér a medvét nyomja, ott a fás ligetben, a bozótosban...

Mintha kiütötték volna a pecket a szájából, Keve, a koszlott fövegben, locsog:

– Ahol a medvét lopva basszák, oda vigyed. De sietősen, mert vihar készül, Égatya orcája foltos és ráng. Oda vigyed, ott lészen csak jó helye, hogy nyugodjék. Ott, odvas fűzfa odva alatt, hol erdei-öreg lakozott. Vagyis hogy ott éppen soha nem lakozott, de azért jó hely, lakozhatott volna. Ha hó pillézik, ott púpos lesz a föld, ha eső jövöget, foszlós lesz az ég. Ott üljétek a tort!

Taja ásít, összefonja a karját a mellén.

„Hát a szájalásnak már sohasem lesz vége?..." – Ezt kérdezné, de másként szól:

– Ha szerencsénk van, addigelé nem áll be a nagy idő, míg a téli szállásra nem érünk. – Taja most az eget kémleli, immár egyedül. Hasztalan. – Tán eső lesz, tán nem. – Ennyit mond, éppen csak ennyit. Pedig hát Tarcsa és Jód nagyon várják már szavát: indulniuk kéne.

Taja mereven előrenéz, szeme két sárga fadarab.

– Elűzi nyavalyánk, elűzi halálunk!

– Ne feledd: emberfia ne tanálja! Úgy kell legyen. Öljétek le a lovát, s mulatozzatok. – Keve azt mondja, aztán sarkon

fordul s elballag. Megyen vissza az öreg házba, a kopott irhák közé. Fövegének hegye benyomva, Taja, hogy egyedül marad, azt nézi sokáig. Még alig ment el, de már hiányzik a megátalkodott férfi, ki forró trágárságokat locsog, ki, ha akar, fölfuvalkodottan s gőgösen duzzog, kinek nem kell mindig oldania s kötnie; mellette Taja nem érzi azt a nagy, hűvös bölcsességet, mi mindig nyomasztja, s most újra rászakadt.

Újra úton voltak. A téli szállásra igyekeztek, talán ott végre nyugalmuk lesz. Vonult a szekerek végeláthatatlan sora, a vezeték lovak szíjra fűzve, fürtökben ficánkoltak. Az égen szél űzött tajtékos felhőket, mindegyre csak napnyugatnak. Por gyűlt a férfiak szemébe, hasztalan törölgették, de bizakodtak, délre a nap is kisüt. Soma, az öreg kanca, lovasa nélkül baktatott. Sárga szemének sugara begörbült, összeakadt.

A nagy idő majdhogynem észrevétlen, lopva érte utol őket. Hirtelen fölkavarodott a lég, a fák tébolyultan nyekeregtek. A szél letépte a szekerekről a sátrat. Tajának annyi ideje sem maradt, hogy a csapatot nagyobbacska fák védelmébe vezesse. Ott csapta őket a földhöz az idő, ahol éppen voltak. Embernek s állatnak mellébe szorult a lélegzet. Aztán hirtelen, mintha elmetszették volna nagy idő torkát, kurta csönd ült a pusztára. Csak az ég alján gomolygott tovább némán a vastag füst. A folyó fölött madarak fehér hasa villogott. Dörrenve hasadt föl az ég, egy szempillantásra elővillant Égatya fényes háza. A zivatar gyorsan elverte az út porát, az esőcseppek szélütötten, majdhogynem vízszintesen szálldostak.

Soma időpróbált, kopott bőrét szélfiak szaggatták. A lovacska árvultan lépegetett. Szájában a vas a csorbult fogak taréján már egészen elvékonyult, most is makacsul szopogatta. Önszántából, mert már senki sem tartotta a szíjvéget, nem volt, ki huzintson rajta. Elment a bozontos öreg, nem akaszkodott a lovacskával, nem zabolázta sem haragvón, sem víg kedvében. Soma a nagy időbe vetve egyedül botladozott. Várta, hogy hívják, várt a cikkanó jelre. Oly nagyon várt: csak el ne mulassza, fölhangzása előtt egy szempillantással már kilépjen, már ügessen, már menjen neki a végtelenségnek, vágtasson az öregemberrel, hogy menjenek már együtt az égi rétekre, miként az öreg ígérte. Na, arra hiába várt. Csak a fák nyeszeregtek körülötte agyalágyultan, s az eső verte a sátrak kifeszített dobját.

A nedvességtől szétmállott hangok bepólyálták a lovacska szívét. Ott ólálkodtak körülötte a réges-régi emlékek, a réges-régi lovasok, semmit sem felejtett. Emlékezett Gyöngyös hajlékony combjára, Taja térdének híres szorítására, az atya görbécske lábára, emlékezett a szikrázó éjszakákra, az északi, fagyos fuvallatra, a nagy vágtákra, anyjára, a fehér kancára, a tolakvó csődörökre, a fájdalomra, a nagy-nagy véres vidámságra, arra, mikor kicsusszant belőle az első sörényes csikó, s ő fejét félrebillentve rácsodálkozott; emlékezett valamennyi bársonyorrú kiscsikóra, a zsendülő rétre, a tavaszra.

Most más idők jártak: szíjas szelek és vasfellegek. Soma búcsúzkodni akart, ebben a rothadt időben. Dagasztotta a sarat, táncolt. Várta, hogy szólítsák.

A zivatar idővel megcsitult, buborékos esőre szelídült. A szekerek között ezüstös patakok csordogáltak, egykedvűen vergődtek előre az ökrök, a vastag sár a tömör tölgyfa

kerekekre tapadt. A férfiak néma, ázott hollóként kornyadoztak a nyeregben. Az eső nem akart elállni. A folyó megduzzadt, egyre sebesebben rohant el a vonszolódó szekerek mellett. Nyúlós és ragacsos lett a nemez, a sok víz kiáztatta a juhtejet. A bőrök mértéktelenül megduzzadtak. Az eső nem akart elállni. Megdagadt a szekerek tengelye és az íjak idege.

Csupáncsak Soma szomjazott. Meg-megállt, nagyokat kortyintott a szennyes áradatból. Hasa fölpuffadt, lábai mereven szétálltak, alig érintették a földet.

Az eső nem akart elállni. Újabb és újabb napok jöttek, egyre szürkébbek és zavarosabbak. Reggelre éj, estére dél, délre reggel következett. A szavak is belegabalyodtak a makacs fonálba: Égatya szakállába. Az indulatos nagy víz, ím, lassan már a szekerek derekáig ért.

Taja egyik nap ellovagolt a folyóhoz. Nem könyörgött a rönkfejű folyóistennek, nem pusmutolt vele, miként az atya szokta. Ült csak a nyeregben, kevélyen, reménytelenül. Nem szólította meg dontövi öreget, nem akart tőle semmit. Egykedvűen bámulta a rohanó, nagy folyót.

Akkor látta meg a néma menetet. Ott, a folyó túlsó partján, a sűrű esőben, egy másik szekérsor haladt, épp oly álmatagon s reménytelenül, mint ők. Az ökrök orra az előttük haladó szekerek saroglyáját érte, mintha egymáshoz volnának láncolva, úgy vonszolták egymást. Émelyítőn bandukoltak, nem gyorsabban s nem lassabban, mint Tajáék az innenső parton. Éppen úgy. Tán csak képzelődik Taja, tán csak a megduzzadt folyó óriási víztükre kétszerezte meg a csapatot? Ott a túlsó parton is ők mendegélnek? Nem, nem. Az a másik szekérsor is makacsul létezett, csak a hang nem ért át a folyón, mert a nehéz vízfüggöny fölfogott minden zajt.

Az eső nem akart elállni. Esett reggel, esett éjjel. Soha többé nem akar elállni?

Taja marhabőrből puffancsokat eszkábált, Égatya igéjére termett vízi halaknak példájára kopókákat varrogatott. Hogy így meneküljenek! Bőrtömlőkön lovagolva ússzák meg az indulatos, nagy vizet. Ha kell, hát kopókát növesszen ember s állat, senki sem veszhet bele méltatlanul a sárga mocsokba.

Egy reggel azt hitték, eláll, de csak sóhajtásnyi szünetet tartott, délre újból ráeredt. Így is volt rendjén. Esett eltökélten, esett visszavonhatatlanul. Taja kipróbálta az ügyes tömlőket, s úgy találta, alkalomadtán a nehéz szekereket is a víz fölött tarthatja velük. Egy-egy hullám már átcsapott a szekerek oldalán. Az atya testét zöld és kék buborékok lepték el, pukkadozott, időnként illatos füvekkel kellett megszórni.

Még mindig nem érték el a kívánatos helyet, hol a kis folyó a nagyot nyomja. De hát a nagy folyót sem lehetett már látni, elveszett a pusztán terpeszkedő vadvizek között. Hol találni most ősöknek alkalmatos nyugvóhelyet, amolyan tobozhajigálós északi helyet? Taja amondó volt, csupáncsak ott fönt, a világnagy szürkeség fölött, Égatya fényes házában, hol az atya is honos, de ahová ő egyáltalán nem vágyakozik.

Aztán mégis megtalálták a helyet. A bölcsőt az asszonyok ékítették föl. Csipkerózsafa-gallyakat kerítettek, ki tudja, honnét? Bőrökre és gallyakra fektették az öreget, testére illatos rozmaringot szórtak. Szemét ezüstpitykékkel födték, s fejét még egy vászonkendővel is letakarták, hogy végre nyugalma legyen.

Ott feküdt az atya, díszes sátrának közepén, a kacsalábas állványon. Az eső szakadatlanul esett, a kifeszített sátorlap dobként dobbant. Gyöngyös, míg a lakomára készülődtek, az atya szavaira emlékezett. Egy fényes éjszakán az öreg ősi ködről, nyálkás sötétről, pihetollas csöndről képzelgett. Gyöngyös csak most, hogy a szakadó esőben s a fullasztó ködben medvegyerek már a hasában rugdal, csak most értette meg, hogy akkor az atya *oda* vágyakozott. Oda, hol a csontos kapu mögött szétfoszlik a gondolat, s örök nyugalomba süllyed a világ.

Taja ünnepi köpenyében az atya lábánál ült, s figyelte a sátorba lépő férfiakat. Tétován jövögettek, erre-arra tekergették a fejüket, csodálkoztak, ugyan ki fekszik ott az emelvényen? Vajh mi történt, s hogyan történt? Jód az atyát kereste, s azt tudakolta, miért nem kelt még föl?

Taja nem válaszolt. Pedig a régi szokás szerint most neki kellett volna felelgetni. Taja – Keve példája nyomán – föllázadt: *ebben* a mulatságban ő nem fog részt venni. Ezért hát Jód hiába fintorgatta kerek arcát, hiába hunyorgott, Taja, miként a bálvány, kifürkészhetetlenül s némán trónolt a kacsalábas állvány előtt. Végre Tarcsa szólalt meg:

Alszik a fekete öreg, téli álmot alszik.

Akkor költögetni kezdték:

Öreg, ébredj föl, öreg, serkenj föl!
Azelőtt a magadformájú égberajzolt szent állat,
a magadformájú álmatlanul élő jó állat,
egyik fél szemével Égatyára tekintett,
másik fél szemével Aranyfejedelemre tekintett.

Most pedig vastaggyökerü gyökeres álmot,
hét állat-álomnyi hosszú álmot alszik.
Röviden vagy hosszan fogsz-e még feküdni?

– Alszik a fekete öreg, láthatjátok, alszik – Tarcsa csak azt mondja.

A férfiak megint rázendítettek:

Öreg, ébredj föl, öreg, serkenj föl!
Hajnalsugaras fejedelmi asszony anyácskádnak
fölkeltét hogyan nem látod?
Azelőtt ha nyaklevágható gyökeres álmot aludtál,
egyik füled
nyaklevágható gyökeres álmot aludt,
másik füled
fölfelé hallgatózott.
Azelőtt ha egyik fél orrlukad
nyaklevágható gyökeres álmot aludt,
másik fél orrlukad
hét tájékról
mindegyre csak szagot szedett.
Most pedig nyaklevágható gyökeres álmot
milyen vastagon, mennyire alszol?!
Öreg, serkenj föl, öreg, pillants föl!
Deres erdő hét közében midőn éltél,
reghajnal derengésekor
csipkerózsafás sok meredek partodat
hét lompos lépéseddel már átlompoltad,
málnabokros sok meredek partodat
lompos lépéseddel

már régóta átlompoltad.
Öreg, ébredj föl, öreg, serkenj föl!
A hajnal kipirult, miért késel?

Szépen költögették, de a fekete öreg nem kelt föl. Akkor bevezették Somát, nézze meg ő is, mi lelte az atyát. Soma vizes bőre borzongott, mintha fázna. Tarcsa a lovacska elé állt, s erősen a szeme közé nézett. Soma elszédült, Tarcsa is. Soma, mintha álmodna, oly lassan emelgette a patáját.

Jód mentegetőzött. Hosszan s körülményesen. Azt állította, fényes állat lúdbél módjára tekergőssé tette útját, sőt előző nap járt útját újra általjárta, hogy senki se követhesse. Így ő, Jód, semmiféle nyomokat nem látott, ezért fejszéjét is otthon hagyta. Annál is inkább így volt helyénvaló, hiszen emlékezett rá, egy ízben, mikor kedves állat könnyedén megtehette volna, vonakodott megölni Taját. Jód igyekezett szeretetreméltónak mutatkozni, ott toporgott a kacsalábas állvány körül, s időnként egy csipkerózsafa-ággal megcirógatta a fényes fejet.

Tarcsa ökölbe szorított keze nem lazult, tekintetét Taja tekintetébe vájta, s himbálta magát fenemód. Soma is táncolt, Tarcsa megbabonázta. Körbetáncolták a kifejezhetetlent, a kimondhatatlant, mi úgy nyomta a mellüket, akár egy böhöm nagy tuskó. A nagy titkot szépen beleformálták a kényes mozdulatokba.

Aztán Jód hurkot dobott a ló nyakába, s egy nyírfa husánggal addig tekerte a kötelet, míg Soma térdre rogyott s kimúlt. Megnyúzták, húsát megfőzték a nagy áldozati lábosban.

Mindenki annyit evett s annyit ivott, amennyi csak belefért. Aztán leheveredtek a tűz köré, s aludtak. Másnap haj-

nalban újra költögették az öreget. Hiába. Az eső nem állt el, a tócsákban Soma dermedt zsírja úszkált. A nép némán s mozdulatlanul várakozott. Mintha az idő is megbénult volna: korhadt, vedlett hótalpakon csúszkált a zsíros sártengerben.

Estére még jobban ráeredt, de azért a férfiak újra összegyűltek, s nem átallottak megint mulatozásba fogni. Ittak, énekeltek. A nyeregből nem szálltak le, úgy vedelték a bort. Hangjuk kemény volt és tömör, akár a vas. A megátalkodott emberek énekükkel fényes öreget oktatták.

Tanítlak! Hallod-e?
Ha majd a nagy folyó partjához érkezel,
a kés élét szökdeld át,
a kard élét szökdeld át!
Tanítlak! Hallod-e?
Ne arra menj, kedves!
A folyó folyása ellen,
visszafele mendegélj!
Az ősi úton mendegélj!
A moszatos fatuskót lépdeld át,
menj tovább!
Az ősi úton mendegélj!
Ha odvas fa odvához érkezel,
nyakörvös két fiacskádra találsz.
Azt kérdezik:
– Mit láttál, mit tudtál meg?
Mondd el, kedves, mondd el:
Lófi-zsírral bőséges tálat
mutattak nekem,
csikózsírral bőséges tálat

mutattak nekem,
lábcsavargató jeles játékot
mutattak nekem,
kézcsavargató jeles játékot
mutattak nekem.
Valamiféle ételt eddegéltek, iddogáltak,
zajongtak, táncoltak...
Édes, édes valami volt!

A torra minden összegyűltek. Ott voltak a nemzetség réges-régi férfijai, ott bóklásztak a sötét éjszakában, kornyadoztak, ittak-ettek, a szélfiak hátára is nyerget vetettek, úgy nyargaltak körbe-körbe.

Taja vezényelte a menetet. Vizes ostora tompán pufogott. A lovak vonakodva, de lekushadtak a szügyig érő vízbe, csúsztak előre, kúsztak előre, patájukkal tolták magukat. Mintha bizony folyó-nagy-harcsája sekélyes vízben vergődne, a jó lovak is akként szotykolódtak. De hiszen nő már a kopókájuk!

Harmadnapra hollók repültek be a sátorba, s csúfosan megtépázták a virrasztókat. Az atyát sem kímélték, belécsíptek, az asszonyok igyekeztek védelmükbe venni. Az ember alakú, álarcos hollók rikácsoltak, a férfiak botokkal üldözték őket, mindenki összevissza szaladgált, s bár az eső akkor is szakadt, így a régi szokásnak nem sok értelme volt – viharhart támasztottak a viharban –, vizet frecskeltek egymás szeme közé, hogy a nagy kavarodásban senki se emlékezzék, miként fejeződött be a lakoma.

Az inek elrekkentették az egérke folyását, kosarakban köveket cipeltek, fűzfából vesszőfonadékot fontak, arcukat, mezítlen testüket sárgára festette a sáros víz. Köd ereszke-

dett rájuk, sűrű, nyirkos homály; senki sem tudta, ébren van-e, vagy álmodik?

A kis ér medrében gödröt ástak, kővel kibélelték. Oda fektették az atyát, drága bőrökre, mellé tarsolyát, miben tűzgyújtó készségét őrizte. Odakészítették íját, a nyeles nyílvesszőket és gyanútlan nyusztlegény gubájából fövegét. Lábához Soma kitömött bőrét és négy erős csüdjét tették.

Úgy feküdt az öreg kicsit félrebillentett fejjel, mintha tán aludna, hosszú, téli álmot, nyaklevághatót, fejlevághatót.

Mikor a kis folyó visszatérhetett régi medrébe, szaporán körbeszaladta az atyát rejtő helyet, bugyogott s locsogott, egy kicsinykét örvénylett, aztán máris igyekezett tovább. Akkor már nem tudta senki, hol rejti a föld az ősöreg testét.

Egyik reggel arra ébredtek – mióta esett, későn éledeztek –, látták, hogy széjjelszaladtak a felhők. A szivárványkovács munkához látott. Soha olyan szép szivárványt még nem kalapált, mint akkor. Szaporán köpködte a markát, szállt a szikra, színes fény gyúlt a felhők hasa alatt. Pipált a föld, a vizek fölszaladtak az égbe. A nemzetség apraja-nagyja a sátrak előtt állt, fölfelé bámlászott, még nem indultak, vinnyogtak-vigyorogtak, áfonyába harapós képük kisimult. Föntről fényes öreg buborékos lehelete csapott vissza az arcukba.

A hűséges folyó mentén végre megérkeztek a téli szállásra. Töméntelen sátor állt már ott, egyszerű, fakószürke sátrak és bőrveretes, hallizsttel csiszolt, fehéren villogó nemezpalotáták. Az ágakon esőcseppek nyújtózkodtak, a réten tengernyi juhnyáj, mén és gulya. Késlekedtek tehát: Mizdó és Tege népe – a két szomszédos nemzetség – már ott formáskodott a délnyugati dombokon. Taja kísérete arra a keskeny föld-

nyelvre szorult, amely korántsem volt ment a tavaszi áradásoktól. Nem éppen a legalkalmasabb hely, de hát hová menjenek, s különben is, ki bírt volna akkor az olvadásra gondolni – a tavaszra –, mikor majd a három nemzetség s a tömméntelen állat beszorul a két folyó közé. Hiszen még alighogy megmenekültek az őszi áradattól...

Abban az évben korán beköszöntött a hideg évszak. Hó szálldosott, puha pehelytollba süllyedtek a gondok. Tél végén előjött állat-öreg, és azt mondta: fenséges Égatyám hava, jege, hogy, hogy nem, idén is fölolvadt.

A folyók megint ki akartak lépni medrükből, a nehéz napok újra kezdődtek. Gyöngyös, mikor eljött az ideje, fölguggolt a két lapos kőre, nyakába akasztotta a villámsújtotta öreg fa ágacskáját, ingét a rontás ellen fonákul jól elrendezte. Szüga segédkezett.

A fiúcska szájában medvehölgy húgám karmos karmának szilánkjait találták. Fogakat. Taja, miként az atya kívánta, karjába vette az újszülöttet, s háromszor elismételte a nevét.

A nagy időben megbomlott a vizek rendje, s az égi lakók is összezavarodtak. A jó hold-öreg, ki eladdig bölcsen ügyelt a folyók járására, most elvesztette méltóságát; a tengernyi víztől elformátlanodott, képe megdagadt: pufók lett, dobként feszülő s foltosan rejtőzködő; természete gőgös és kegyetlen. Mikor Gyöngyösből kicsusszant a fiú, éppen álomhasogatóan világolt: szemmel verte, pökhendin paskolta a jeges áradatot, s öntelten vigyorgott az idővel viaskodókra.

Azon a tavaszon fényes öreg népére nehéz napok szakadtak. Az indulatos nagy víz útjának hosszában fenemód bozsgott, az iak-fiak öklüket rázva veszkölődtek a partján, s Égatyának ordítoztak. Hasztalan.

A folyó Keve földjén kiszakadt a medréből, körbenyaldosta a házakat s az ólakat, magával vitt mindent, mi útját állta. Magával ragadta Óndot, a faluvégi, fekete öregembert, s három kormos bikáját. Ónd már térdig gázolt a vízben, mikor a bikákat kivezette a földbe vájt ólból. Szorította a kötelet, akaszkodott a sodrással. A kormos, nagy állatok csecsszopó kölykökként sivalkodtak, pengeélesen visítoztak.

Keve a Varjúkövön őrködött, a dombocson, mi úgy állt ki a fertelmes vízből, mint a sárkány orrhegye: onnan a falu jól belátható. Ugyan, mi végre? Keve már régen elröppentette a hollót kémlelni, s most várta, térne vissza jó hírekkel. De nem tért. Csak az áradat tombolt egyre esztelenebb haraggal. A falunagy a pusztulás láttán, népének mértékte-

len szenvedésén fölindulva, tehetetlen dühében könnyet ontott. Köpködött és szitkozódott, vasfokosával bele-belesuhintott a reménytelen szürkeségbe.

Ónd, a megátalkodott öreg, nem engedte el a kötelet, húzatta magát, míg kalimpa lába földet ért. Aztán belezuhant a jeges vízbe, szája teliszaladt hűvösséggel, s a marka már nem bírt szorítani, de a kötél akkor a karjára hurkolódott, s a három bika a hátára fordult. Így úsztak szelíden: a hurok egyik végén hasmánt az öreg, a másikon folyó-nagyharcsájának három kormos kopókája. Vonultak lefelé az áradattal.

És lejjebb, a nemzetség főemberének téli szálláshelyén, bekövetkezett, mitől Taja oly nagyon félt: a három nemzetség egymáshoz szorult. Az állatoknak nem maradt elég hely, hogy békében legelésszenek, minduntalan áthágták egymás féltve őrzött határait, veséjük megduzzadt, és számosan elhullottak. A pásztorok is gyakran összeakaszkodtak, minden nap újra és újra kipróbálták egymás erejét, hogy eldöntsék, kit illet a jobbik legelő. Szüntelen pörögtek a nehéz fokosok, nehogy valakit is készületlenül érjen a támadás. Mert nagyot ütni csak lendületből lehet...

Gyöngyös rezzenéstelen állta hold-öreg ezüstös acsarkodását, nem félt, s nem féltette a fiút sem. Jöjjön eső, jeges áradat, szemmel verés, nyavalya, riadozó rönkök, kormos bikák; csak zúgjanak a fokosok... Karmos hite tán mindennél erősebb?

Mikor Gyöngyös testéből kiszakadt a *másik,* s hasát nehéz vassal laposították, még boldogasszony ágyában feküdt, de már lova után ácsingózott, hogy adják alája, széjjelnézne.

Azokon a nehéz napokon Égatya elfeledett füstszagú asszonyával, boldogasszonnyal társalkodott. Neki gyűjtögette, neki formálta a szavakat, neki fűzte füzérbe, hogy örüljön. Neki énekelt. Gyöngyös még alig bírt lábra állni, még hasadt volna ketté, de már régi, bódító tüzeket élesztett, már földasszonynak danolászott. Így gyűjtött erőt.

Én lefekszek én ágyamba,
nehéz álom el ne nyomjon,
csalárd ördög meg ne csaljon.
Rejtőzködök,
piros hajnal hasadék.
Én kimegyek én ajtóm elibe,
föltekintek a magos égbe.
Nyitva látom Égatya ajtaját,
abban látok apró madárkát,
égen ménő kis madarat.
Nem is madarat,
földön tollat,
ágon három vércsöppet,
Boldogasszonynak három csöpp tejit...

Gyöngyös hallotta a percegő jeget, a robajló folyót. Azt mondta:

Boldogasszony, segíts!
Küld az esőt a kősziklára,
oszlasd szét a felhőt,
szívd föl a vizet!

És a ványolt nemezről leolvadt a jeges kéreg, a rengeteg víz megmozdult. Gyöngyös elintette a nagy időt. Mikor a mondatok elrendezték az esőt, a szeleket s a jeges áradatot, az asszony nem is lepődött meg nagyon. Tudta, akarat és tett nem áll egymástól olyan távol, mint azt a férfiak hiszik. Csak nem szabad meggondolatlanul próbálgatni a szavak erejét, mert akkor elvesztik hatalmukat. Gyöngyös, most a végső szükségben, nem habozott.

A sátorban még nem tudják, hogy megmenekültek. Gyöngyös teli szájjal énekel – ennyi a bizonyosság. A zelnicemaszatos fiú cippeg, kéklő pofájával Gyöngyösre mosolyint. Há-há, már erősödik, már formáskodik... Valaki huncutul vihog: az atya az, nem fér a bőrébe; Gyöngyöst csiklandja, aztán a fiút; alkalmatos helyen tolluval biberészi őket. Az atya lebernyeges nyakán száradt vérnyomok. Taja fölriad, megyen kifelé. Míg könnyebbít magán, ötgombos gombos gubájából hold-öregre vicsorog.

Éjszakának évadján már megint énekelnek.

– Indulnunk kell! – Mikor Taja visszamegy a sátorba, Gyöngyös azt mondja. – Indulnunk mihamarébb...

Taja sátrában a lecsippantott mécs világánál asszonyok virrasztanak: őrzik a fiút. Taja a kopott farkasbőrön gunnyaszt, onnan lesi kis Medvét.

– Hamarost ránk jön a folyó... – Gyöngyös azt mondja.

– Úgy lészen. – Taja arca alig válik ki a végtelen sötétből, a sátor mélyén fennkölten bólogat. – Úgy, úgy...

A gyermek szája fülig szalad, Taja nem figyel Gyöngyösre, míg buzgón helyesel, a fiú mosolyától vidámodik.

– Mit ugyogsz? Aluszol-e, vagy még ébren vagy? – Gyön-

gyös kedve harapós. – Azt mondtam: induljunk, mielőtt beszorulnánk a folyóközibe.

Taja ódarol, húzódna félre, Gyöngyös belé ne marjon.

– Hiszen még éjszaka van, Aranyfejedelem a talpunk alatt lovagol, s te nem átallasz gondokkal zargatni.

Gyöngyösnek nehéz a lélegzete, hajint magán, forró teste alatt pörkölődik az irha.

Szüga szól:

– Még boldogasszony ágyát nyomod, még gyengélsz, s máris mennél...

Szüga kinyújtja lábát, mit az éjszaka meggémberített. Bugyogójának alján kibomlott a bíborszínű pántli, tömzsi ujjával most azt rendezgeti. Míg előrehajol s szorgoskodik, hajfonadékában a két díszes korong mellénél össze-összecsendül. Az asszony engedetlen szöghaja csomókban őszül, eliramlott már a néki kiszabott idő nagyobbik fele. A varkocsok végén himbálódzó ezüst csüngőpáron az életfa formáskodik, végtelen levélfonadékból egy kerekded figurába szépen beleszerkesztve: az ágak lent a súlyos gyümölcsök terhétől lefelé hajlanak, de fentebb az éghez törleszkednek, míg a törzs a gyökérnél kétfele ágazik, hogy a földből előtörhessen a ragacsos nedv, mi éltet. Szüga arcán nincsen egyetlen fölösleges szöglet, kiugró él, hivalkodó forma; olyan, mint a görgeteg kövek a folyó medrében.

– Várnunk kell – Szüga azt mondja.

– Igen, igen – Sáfely is amondó. – Ha az atya jövendölte fiúcskának baja esik, én belehalok. Lássátok, ő a mi reménységünk. Várnunk kéne, vigyázni nagyon e fiúcskára, s nem szeleburdi csikóként ugrándozni: elindulni időnek előtte. Hiszen e gyermek még oly zsenge, könnyű préda a rontásnak. Vigyázzatok a fiúra, mert ő az atyának képmása!

– Az a... – szól Gyöngyös. – Az atyának képmása, bizony. És mi dolgod vele?

– Szavad kapar, mint a vén csoroszlya. Ne szólj többet, szád merevüljön ásításba! – Sáfely lúdként sziszeg.

A virrasztó asszonyok fenekednek. Taja inkább aludna. A mondatokat már jól ismeri. Ha behunyja a szemét, az arcok s az indulatos szájak összemosódnak. Az ősök és a jelenvalók most nagyon közel hajolnak hozzá, belelát odvas szájukba. Mind duruzsol, sugdos, őt okítja. Legyen már vége e szájalásnak! Az atya azért ment el. Hogy elment: rendjén való. Taja szívében nincs harag.

Indulniuk kell. Ez igaz. Mizdó, a szomszéd nemzetség főembere, ki azon az őszön hamarébb érkezett népével a téli szálláshelyre, úgy mondta, a fejedelem időnek előtte délnek húzódott. Míg Tajáék a sárban veszkölődtek, Levedi elvonult fejedelmi járkálóján. Miért volt Levedinek oly sietős? Mi vackolódik időnek méhében? Taja nem tudja. Körben a jeges sötétség hallgat, a két duzzadt folyó bármikor beléjük haraphat. A keskeny földnyelv még száraz, nehéz szekereknek még alkalmatos. Meddig? Várjanak Levedire, míg visszafelé jövöget? És ha addigra a nyeles nyél víz alá kerül?...

Gyöngyös szoptatni készülődik. Sáfely már megbékélt, szorgalmasan mosogatja a másik asszony csecsét. Gyöngyös melle kerek, akár az újhold, ezüstös erek hálózzák. Sáfely, kinek öle terméketlen szikkad, a hegynagy emlőket érintvén borzongva pusmog. Három csöpp tej Tajáé. Gyöngyös int, Taja fölcihelődik, indul, szája az ezüstös erekre tapad.

Másnap, miként Gyöngyös mondta, útra keltek. Nem várták meg, míg a folyó lentebb is kilép medréből, visszafelé igyekeztek, fölfelé, a meleg, nyári szállásra, hol a jó Boda őrködött a tűz mellett.

A vizek fölszáradtak, az idő haladt, jött másik tavasz. Hold-öreg megszelídítette az indulatos folyókat: nem vethettek többé béklyót fényes öreg nemzetségének. Hold-öreg maga is megszelídült. Újra kedves lett, szelíd s megértő.

A bő és kísérete megint a régi úton vándorolt, le és fel, a folyó mentén, hol elszórtan, fürtökben lapultak az apró falvak. Ott tanyáztak a vesszőből font, sárral tapasztott házakban a fényes öreg nemzette iak-fiak. Tavasszal, ha fölengedett a föld, szántottak-vetettek, agyafúrt árkokkal öntözték a rétet; nyáron arattak, s likacsos kövek között megőrölték a gabonát; ősszel szőlőt szüreteltek, s megkopasztották a juhokat, gyapjút ványoltak, s mielőtt még az idő végleg hidegre fordult volna, begyűjtötték az almát és a diót. Télen feltörték a folyó jegét, s kerítőhálóval szépen lefölözték a léknél tülekedő halakat.

Fényes öreg inas nemzetsége birokra kelt az ősi köddel: utat vágott a megnevezhetetlen sötétségbe, kiszakított magának egy talpalatnyit a terméketlen, ördögi kotuból. Az iak-fiak sokasodtak s győzködtek: naptámadattól enyészetig, tavasztól őszig, s ősztől egy másik tavaszig szőtték a végtelen pókfonadékot a haragvó idő köré. Csak akkor pihentek, évente két alkalommal, mikor a bő ellátogatott hozzájuk.

Ha eljött az ideje, a falvak népe már napokkal előbb a dombokon szorongott, kémlelte a vidéket, éjszaka meg a tüzeket leste, várva várta, mikor tűnik föl végre a határban a díszes menet. Mert akkor fölbolydult a falu. A gyermekek bukfencet hánytak, járták az atyától tanult kótyomfitty med-

vetáncot, közben apró nádihegedűkön cincogtak. Az öregek s a bénák szárnya törött lúdként sertepertéltek a porban, s a kutyák is megkergültek: eszüket vesztve háborúztak a hatalmas szekerek alatt.

Megjött a bő! Megjött Szüga, Sáfely, Gyöngyös s a lányok: Nyuszt, Csala, Viola, dúsan ékített köntösben, ezüstveretes nyeregben, bíborbugyogóban, hollószínű lovakon. Megjöttek a komor, kopasztott nyakú, sasszemű fegyveresek, szarupikkelyes ingjükben fene-sárkányokhoz voltak hasonlatosak. Élükön Tarcsa, a híres vadász lovagolt, födetlen, ősz feje kilóbálódzott a többi bőrsapkás ragadozómadár-fej közül.

És megjött Taja. Hószínű köpenye elhomályosította az eget. A bő mindig fáradt volt, hangja ikrásodó, de a törzse a szokásosnál is egyenesebb. Jobbján Jód léptetett, míg az őrjöngő népet kerülgették, halkan beszélgettek.

Estére az inek tábort vertek. Taja lepihent. Másnap, a határban kóricáló pásztorok botladozó nyelvvel adtak számot az állatok állapotjáról. Taja fagyos arccal hallgatott, nehéz csendekkel taglózta le a settenkedőket. Nem tűrt semmiféle álságot, handabandát. Többször átfutotta a pálcikákra rótt számadást, majd előszámlálták neki az állatokat. Ha híja volt, szigorúan megbüntette a számadót.

Szorgosan készülődtek az őszi vásárra, mikor majd a külhoni hajcsárok kiszakítanak egy-egy részt a ménesből, a nyájból s a gulyából, hogy elhajtsák messzi országokba. A sodrott izmú, magyari lovakért böszörmény kereskedők jöttek, komorak és félelmesek, akár a kőszáli sasok, szájukat selyemkendő fedte a puszta pora ellen. Aranydénárokat adtak a lovakért.

Taja megvizsgálta a legelőket is, s megszemlélte a szőlős-

kerteket, a hombárokat s a vermeket. Esténként nagy lakomát csaptak, ökrök s juhok sültek a nyárson. A húst borral locsolgatták, vigadoztak. Csak Taja maradt szigorú, bár ő is elszántan emelgette a kupát, nem bírt vidámodni. Gondok döngölték.

Aztán egy reggel a bő továbbvonult. A nemez oly nagyon dagadozott a megrakott szekereken, mintha szélfiak fútták volna belülről. A faluban elült a nagy ünnepi zaj, a falunagy újabb rovátkát karcolt az időmérő fűzfavesszőre.

A bő és kísérete mind gyakrabban találkozott napnyugatnak tartó csoporttal. Különböző nemzetségekből szakadtak le ezek a fürtök, néhány szekérrel s állattal vonultak, békésen, fegyvertelenül. Nemigen lett volna mit rabolni tőlük.

Taja sohasem mulasztotta el megállítani őket. Sorra kikérdezte, honnan jöttek s merre tartanak. Előfordult, hogy nem értették egymás szavát, s csak tolmáccsal boldogultak. Taja érdeklődve hallgatta az idegen beszédet, s maga is megtanult néhány nyelvjárást. Ha a menekülők kérték, a bő szívesen befogadta őket. Nevet adott az idegeneknek, s letelepítette őket a folyó mentén. A jövevények gyorsan megtanulták fényes öreg nyelvét.

Szaporodott az állat, gyarapodott a nemzetség. Már csak gondolatban lehetett összeterelni a ménest, a nyájat és a gulyát, nem volt akkora összefüggő legelő, hol elférték volna. De hát nem is volt tanácsos annyi tenger sok állattal vándorolni. Taja nem hajtotta már maga előtt a nemzetség valamennyi állatát, csak annyit, amennyire éppen szükség volt. A többit ott őrizték a pásztorok a folyó menti legelőkön.

Elmaradtak tehát a régi nagy ünnepi sorják, mikor a főemberek együtt láthatták a pompás gazdagságot. A nemzetségben pedig egyre-másra tűntek föl az idegen arcok, Taja

bármennyire is igyekezett, nem tudta mindegyiket megjegyezni, összemosódtak a vonások. Ki volt az atya vére, s ki nem? A bő fanyarul mosolygott, mikor néhanapján eszébe jutott a fényes öreg, ki még szívesen időzött az *iak-fiak* között, s szívét melengette az érzés: ő nemzette valamennyiüket. Taja nem vágyott a bagzó öreg bőrébe, örült a gyarapodásnak, a szelíd napoknak, az özönvíz utáni békességnek.

Tavasz s ősz egymás sarkára taposott. Mikor Medve hároméves lett, csuklójára piros pántlit bogoztak. Azon az őszön Tarcsa üresen találta a jeles hársfa odvát. A híres vadász elrejtőzött éjszakára az odúban, hiába várt hajnalig. Jaroszláv nem küldte el a szokásos ajándékokat.

Taja és Tarcsa sohasem találkozott a Vjatics törzsbéli főemberrel, kit fennkölten Jaroszlávnak, Tavaszi Dicsőségnek neveztek. Csupán az atya beszélt nekik bizonyos rőt szakállú, hunyorgó szemű óriásokról, kik a nagy havak és a sűrű éjszakák honában éltek, kik fényes állatot, erdei-öreget, mézevőnek nevezték. E férfiaknak a villogó hótól mindig könnyes a szemük, s az éjszakáktól nagyon félnek. Amúgy híres vadászok, nyusztra, nyestre, torkosborzra lődöznek, van nekik mézük is, és temérdek gabonájuk, de nincs jó lovuk, sodrott izmú társuk. Hát ezért riadoznak. Ősszel, mikor a prémes állatok vastag bundát növesztenek, lélekvesztő bödönhajóikon lopva leereszkednek a fejedelem folyóján, búzát, mézet, viaszt, bőröket rejtenek a jeles hársfák odvába. És elhozzák a sárga követ, fényes állat megkövült könnycseppjét. Így akarják kiengesztelni isteneiket s a magyari nemzetségek harcos vénjeit, kik egykoron megrohanták Jaroszláv népét, a fiatalokat szíjra fűzve elhurcolták, s eladták őket

a böszörményeknek, mint a lovakat. De hát ez már oly régen történt, hogy az atya sem tudta, valóság-e, vagy csak a kófic énekesek találták ki az egészet a harcos vének mulattatására.

Miért nem hozták el ezúttal a vjaticsok az ajándékot? Vajon Mizdó és Tege nemzetségének odúja is üres maradt? Vagy csak hírét vették, hogy az atya elment... Így töprenkedett Tarcsa, míg a kis fegyveres csapat élén hazafelé lovagolt.

– Tán a szellemekre haragszol? – kérdezi Taja.

– Nem tetszik ez nekem: elébb az a ménkű nagy víz, most meg Tavaszi Dicsőség... Testvérem lelke nemigen pártfogol – Tarcsa fejes fokosára támaszkodik, mellét kidülleszti.

– Nem-é?

– Nem!

– Várj, s szavad ne feledd!

– Mire várjak?

– Hogy lejjebb ereszkedjünk – Taja széles kört ír le a levegőben –, s ott, ott... Levedivel találkozunk. Ő majd eligazítja a dolgunk. Fényes jövő jövöget...

Hiába, Tarcsa nem néz arra, merre Taja mutat, tekintete makacsul lecövekelt a csizmája orrára.

– Csak szavadat nyargaltatod cifrálkodón. Nem tudni, mi végre.

Taja lehunyja szemét.

– Nemzetség öregje, Tarcsa! Miért akaszkodol? Testvéred elment, magad is készülőben... Örülj inkább e kései napsütés minden csepp mézének!

Tarcsa odébb húzódik, megtámaszkodik egy fatörzsben.

– Hurkot vetettek a nemzetségnek. Csak a jó Boda tudja,

mifélét, de te nem hallgatsz rá, elbizakodottan, hegymagasan csapkolódsz...

– No, lám csak, a sunnyogó... Nem átallja Taját sasmadárhoz hasonlítani. Halljam: mi jutott még eszedbe, míg az odúban gubbasztottál.

Tarcsa belenyomja a fokos nyelét a földbe, jó mélyen, morog hozzá:

– Égen szántó, kurrogó daru, kerülj csak a kezembe!

– Nem bírod majd kihúzni – szól Taja, s a fokosra mutat. – Elmegyen az erőd, Szüga meg csahol.

Tarcsának nincs kedve hadakozni, menne sátrába, de Taja kegyetlen, még utána szól:

– Mi legyen hát Jaroszláv népével? Az ajándékokkal... Arról már elfeledkeztél...

Taja nézi az egykori híres férfi görbedt háta megett becsappanó ajtót, hosszan nézi. Tán nem látta még? Taja emlékezik: Tarcsa volt, ki ezeket a mondatokat egykoron az atyának mondotta, s ő, Taja is mondta ugyanezeket másszor, s most Tarcsa neki mondja, indulatosan markolássza a fokosát, suttyantaná le a bő fejét, ha bírná. De hát Taja sem ma született bárány... Mintha egy nagy, földbe ásott kunyhóba zárták volna valamennyiüket, egy hosszú, végeláthatatlan kunyhóba, hol nagy tüzeken köveket hevítenek, s erre hideg vizet freccsentenek, hogy bénultan gomolyogjék a füst... Hosszú sorban vastag, verejtékes arcok, mellek, hátak, egymás megett, egymásba mosódnak. Szérül rőt szakállú, csipás óriások hajladoznak, zavarodottan, idegenül.

Az égi tüzek nagy lánggal lobogtak. Eső régen csillapította már a meleget, megszorult a levegő, ember s állat nehezen lélegzett.

Egyik hajnalon Taja kilovagolt a Dobogóra, hogy megszemlélje a lovakat. A vén számadó lesunyt fejjel jött elé, alázatosan. Éppen egy lovat nyúztak, a bojtárok szája zsíros volt a nyers májtól.

– Döglődött már, le kellett hogy öljük – Ballangó azt magyarázta. A bojtárlegények helyeslőn bólogattak. Kicsit megzavarodtak a bő villámló tekintetétől, szívták a fogukat, toporogtak.

Taja nem kedvelte Ballangót, a nagy orrú, lompos számadót, mert szemében alattomos lángok bujkáltak. Az a hír járta róla, hogy pillantásával taglózza le a lovat. Nagy tudása volt, az bizonyos. Ha vihar közelgett, boszorkányos gyorsasággal tudta összeterelni a megriadt jószágot. A rábízott ménesnek sohase volt híja.

– Mi bántotta e jó lovat itt? – Taja haragosan kérdezett, mutatóujját előreszegezte. A legyek ijedten fölröppentek a tetemről.

Ballangó, szokása szerint, nem adott egyenes választ. Előbb a reves békáról hadart, ki belekapott a lovacska csüdjébe. Valószínű, itt kezdődött a baj. Ekkor költözött a nyugtalanság a vérébe. Aztán csak jött, ment, békétlenül bolyongott, sikálta az orrával a kiégett füvet, éjjel se bírt pihenni. Bizonyára megzavarodott a fejében az idő, hát elroncsult a mája...

– Azt kérdeztem, mi bántotta? – Taja, bár émelygett a lompos beszédtől s a vérzsíros szájtól, végére akart járni a mulasztásnak.

Ballangó erre elővette a maradék májat, s készségesen ma-

gyarázni kezdte a jeleket. Azt mondta, szívesen jósol ő Tajának is, ha akarja. Ballangó egy fát lát, hatalmasat, erőset, de bár a lombja terebélyesedik, a fa nem gyökeresül... Elvesztette az emlékezetét... Nagy szárazság jő, annyi bizonyos...

– Elég legyen a fecsegésből! – Taja azt mondta. – A csüdsömört máskor el ne hanyagoljátok!

Így kezdődött a nap, s a folytatás sem lett sokkal különb. Már kora délelőtt fülledt hőség terpeszkedett a vidékre. Délben Jód tért be a bő sátrába. Leült az egyik farkasbőrre, s néma áhítattal bámult testvérére. Szeme kicsit kidülledt.

Jód, mióta az atya elment, egyedül maradt. A nagy érzés elfúlt, már csak a mélyben parázslott. Jód Taja felé fordult: a hűség és a szelíd alázat, mi eladdig az atyára áradt, most mind Tajára sugárzott. A hév szinte sütötte Taja bőrét, arra gondolt, milyen jó lenne, ha Jód is vissza tudná húzni a szemét, mint a csigák a szarvukat.

– Mi bánt, Jód? – Taja hangja közömbösen, fáradtan kondult.

Jód pillogott: nem tudta eldönteni, szóljon-e.

Kéreti magát, miként az atya szoktatta. Taja szeme kénsárga és kegyetlen...

– A pásztorok nyugtalanok, az állat hullik, s nem tudják az okát. Tarcsa ellened tüzeli őket.

– Rémeket látsz!

– Tarcsa az életedre tör, el akar veszejteni.

– Mindig ezt mondod. Már az atyát is ezzel ijesztgetted.

Taja hűvös s fenséges. A Jódból sugárzó meleg pára azonnal köddé válik körülötte. Taját nem lehet óvni, nem lehet pátyolgatni. Jód mozdulatai félúton megdermedtek, von-

zalma kielégítetlen maradt, s ezért reggelente ónos szájízzel ébredt, mintha egész éjszaka zablát ropogtatott volna.

Jód méltatlannak tartotta magát Tajához, úgy érezte, ha megérinthetné szeretetével, örökre be is szennyezné. Jódot homályos bűntudat gyötörte. Tajának utat kellett volna engednie ezeknek a túlcsorduló vágyaknak. A bő sem gondolta másként, csak nem mert leereszkedni öccséhez, a zsombikos hínárba, mert attól tartott, örökre elmerül. Úgy érezte, Jód gyöngeségéből az enyészet szele szivárog. Mindazonáltal Taja a maga módján vonzódott Jódhoz, s a rémeknek nem tulajdonított túl nagy jelentőséget.

Jód is elfogadta a megmásíthatatlant, most sem azért jött, mintha ezúttal próbálná áttörni a Taja körüli jeges abroncsot. Csak betért egy kicsit, ehhez joga van. Nem akar zavarni, csöndben és mozdulatlanul fog ülni.

„Legalább szitkozódna vagy kiabálna. Törne az életemre, miként Tarcsa. Ha legalább elhozta volna a fejszéjét, s vagdalkozna... Akkor könnyebb lenne. Csak ezt a csöndes, hangtalan vinnyogást, ezt az őrjítő, néma vádaskodást hagyná abba." – Ekként füstölgött Taja, de bölcsen hallgatott, s igyekezett elhitetni magával, hogy a hőség görbítette meg napját.

A bő aznap este hiába várta Gyöngyöst. Pedig jó lett volna elheveredni vele, hallgatni a lovak dobogását, álomba szenderülni együtt, egy rossz nap után. Taja úgy hitte, napkeltétől napnyugtáig éppen úgy múlik el az idő, mint az ember élete a születéstől a halálig. Minden nap fontos tehát, de főként a napnyugta. Nem mindegy, miként tér valaki nyugovóra.

Gyöngyös nem jött. Bizonyára miközben a gyermekeket altatta, elaludt maga is. Utoljára talán a medvegyereket

ölelte. Úgy érte őket az álom, de álmukban is a fényes öregről sutyorogtak. Ez volt a legfurcsább változás, mióta az atya elment. Taja mind gyakrabban gondolt – némiképpen irigykedve – Égatya legkedvesebb gyermekére, az asszonyfia fiúcskára, kinek markában ott volt az egész világ rajzolata. És egyre gyakrabban érezte a dontövi öreg fájdalmát, ki alulmaradt a világügyelő versenyben. Miközben magát a kisemmizett, öreg folyóistennek képzelte, a fiút világügyelő Aranyfejedelemhez hasonlította. Ne kerteljünk: a bő féltékeny volt a fiúra, saját fiára.

Taja szemére nem jött álom. Különös zajt hallott, lépéseket, amelyek nem váltak el a földtől, hanem leheletnyi, sikálódó neszt adtak. Sáfely lépett be a sátorba. Taja azt kérdezte, mit keres. Az asszony, úgy látszik, nem hallotta a kérdést, mert ment Tajának egyenest. Sáfely teste hajnalillatú volt, mégis forró. Taja lefejtette magáról az ölelő karokat.

Mindenki megtébolyodott itt?

Taja hátralépett, de megbotlott a sátorfában. Mily mulattató lett volna, ha a bő hanyatt vágódik. De az asszony nem mosolygott. Taja ebből is tudhatta, itt életről és halálról lesz szó. Hallotta, amint a talpa alatt, világügyelő férfi napi útjának hosszában visszafelé lovagolt. Most elég egy rossz lépés, s örökre belesüpped az ördögi kotuba. Sáfely forró kancalihegésétől gyorsan kijózanodott. Igen, ha most enged a napnyugta csábításának, ha hagyja, hogy elkábítsa az őszi pompa, akkor belegabalyodik a nyálkás zsombikba, s nem vezetheti tovább a nemzetséget. Akkor már nem lesz elég ereje szembeszállni az istenekkel és az enyészettel.

Taja lefektette az asszonyt, s vadul sziszegő fejét széles, erős mellkasára vonta. Csitító szókat mondott, ringatta. Sá-

fely lélegzete elhalkult. Mikor Taja éjféltájban fölriadt, az asszony már nem volt a sátorban.

A bő fülét a földre szorította, s hallgatózott. Nagyon távol fokosok csattogtak. Talán idegen pásztorok akasztották össze a bajszukat. Taja még nem kelt föl, nem indult el elrendezni a fenekedőket. Feküdt csak letaglózva, úgy látszik, a szokatlanul forró hőség egészen megbénította.

Ballangó annyira hadart, hogy először senki sem értette, mit akar. Csupán Jód, ki némiképpen járatos volt az efféle zagyvaságban, csak ő sejdítette, hogy a számadó a bővel kíván beszélni... Mert fekete vihar közeleg, vasfelleg s dobogás, s a fa, ki nem gyökeresül... Ballangót Taja sátrába vezették, Jód egy pillanatra sem tágított a nyomából.

Amikor Ballangó hatalmas orrával öntudatosan belompolt a bőhöz, s már hadarta is a híreket, Tajából egy időre elröpült a lélek.

Mit idéztek engem ily rettenetes erővel
Mit próbáltok engem ily rettenetes hévvel
Majd összetörtétek csontjaim

Taja – életében tán először – az égiekhez fohászkodott:

Mint fennjáró esőszem
szálljatok ide!
Mint fennjáró szélfoszlány
lengjetek ide!

Ballangó köhécselt. Tajába gyorsan visszaröppent a lélek.

– Tarpán, tarpán, tarpán – a számadó azt hadarta. – Uram, jöjj velünk, hogy szemünk ne hibázzon, hogy karunk ne tévedjen, hogy szívünk ne roncsuljon...

Taja nem késlekedett. Úgy történt minden, miként az énekekből tudható. A szél megfordult, s a vadlovak ezúttal éppen abból az irányból nyargaltak, amerre annak idején eltűntek. Csak most ott lestek rájuk a pásztorok, s hallgatták a lovak egyre erősödő dobogását.

Taja ellenőrizte, jól záródik-e a hurok.

Ballangó egészen ráhajolt lova nyakára, szidalmazta. Veszekedtek. A fiatal csődör hánykolta magát, két lábra állt, biztos valami régi sérelemért törleszthetett. Éppen a legjobbkor. A számadó könyörgött: megfogadta, soha többé nem komiszkodik a lóval, odaadja mindenét, csak most ne hagyja cserben. A csődört nem hatották meg az ígéretek. Bizonyára sokszor hallotta már őket. Hirtelen akkorát dobott magán, hogy Ballangó a ló hasa alá csúszott. A számadó mindjárt bevizelt a nadrágjába. Ettől mindketten megnyugodtak.

A vasfelleg ezúttal szelídebb iramban érkezett. Talán a vezérmén gyanút foghatott, mert ide-oda kapkodta a fejét. A számadó megpörgette a hurkot, s elhajította.

– Korán volt – mondta Taja. Várt.

A hurok messzi elkerülte a csapat vezérét. Abban a szempillantásban, mikor Taja dobott, a mén balra fordult. A pásztorok utána vetették magukat. Taja jól számított, amikor a bojtárokat félkörben rejtette el. Most ők is lóra kaptak. A vezérmén megint fordult, ezúttal élesebben, mint az előbb. Már tudta, hogy bekerítették. Szeme, akár egy hatalmas lúdtojás, fehéren villogott. A fiatal csődörök oltalmába igyeke-

zett, de Ballangó kiolvasta szeméből, hogy mire készül, s szétzavarta a lófikat.

Ott nyargalt a mén egymagában. Mikor Ballangó másodjára is hurkot vetett, már mindenki tudta, ezúttal nem fog hibázni. A vezérmén iszonyút bucskázott. Taja soha életében nem felejti el azt a hangot.

Ballangó adta meg a kegyelemdöfést a csapat vezérének. Szívét és máját kimetszette, mit azon melegében elfogyasztottak.

Mikor medve fia Medve négyéves lett, Taja végre találkozott a fejedelemmel. Azon az őszön időben érkeztek a téli szálláshelyre, Levedi még nem húzódott délnek. Hanem Mizdó és Tege népe eltűnt a folyóközből. Tán ők is napnyugatnak vándoroltak? Menjenek, Taja nem kutatja, mi végre. Örült, hogy a legelők tágasabbak lettek.

Levedi éjszakának évadján érkezhetett, mert egyik hajnalon, mikor Taja – szokása szerint – megszemlélte a vidéket, a teméntelen sátor már ott állt a nagy folyam túlsó partján. A bő legszebb hószínű köpönyegében s tíz válogatott fegyveres élén indult el. A táborba érve őrök állították meg, s apróra kikérdezték, hová igyekszik.

Mikor végre beléphetett a félhomályos sátorba, csalódnia kellett. A fejedelem lakóhelye nem volt oly nagy és pompás, mint amilyennek képzelte, nem volt oly fenséges, mint illett volna. Csak a szag volt egészen különös, mintha állat-öreg megkövült könnycseppjét égették volna az aprócska tűzön.

Taja elsőre elvétette az irányt: hiába kereste a fejedelmet, nem találta. Levedi sátrának zugába húzódott, onnan figyelte a bő botladozását. Egyszer csak villám ütötte Tajá t: beleakadt Levedi szeme sugarába. Az inas, apró termetű főember ágyának közepén trónolt, bőrökön és párnákon, akár

kalitkába zárt ragadozó madár. Kékesfekete arca, széles homloka, laposan vágott szemhéja fényesen világolt.

Taja már a földön hasal, orrába fölszalad a friss bárány-bőr fullasztó szaga.

– Magyari népek fejedelme, Levedi! Taja, fényes öreg nemzetségének bője, ím, tehozzád jövöget...

A bő tompán s idegenül hallja önnön hangját, mintha nagyon mély kútba zuhant volna.

– Fényes öreg elment, elment az égi pusztába. Taja vezeti immár a nemzetséget...

Taja lopva a fejedelemre néz: tán bólint, vagy haragvón összevonja a szemöldökét. De nem! Olyan mozdulatlan s fenséges, hogy Taja arra gondol, már évszázadok óta trónol itt indás ágyának közepén, villogó szeme két sárga kődarab.

– Miért e méltatlan fogadtatás? – Taja azt kérdezi, s hogy nem kap választ, nekilát, hogy előszámlálja önnön érdemeit. Szépen belesétál az első csapdába.

– Lám csak, Taja a nagy időt térdre kényszerítette, s az égiekkel karöltve kiszárította a feneketlen sártengert. A nemzetség azóta gyarapodik, szépecskén szaporodik. Rend és nyugalom honol a folyó mentén. Ni, a sok prém, a sok pompa. Taja az idegeneknek is gondját viseli... és elejtette a vadlovak nagy hatalmú vezérét...

A bő lassan ocsúdik, vékony érként csordogál fejében a fölismerés: vége, elveszett. Már jó ideje, hogy Levedi fenséges arcát kutakolja.

Tán retteg fényes öreg fia? Nem. Most is nyugodt, hiszen tudja, Taja, az elbizakodott, ezúttal mindenért meglakol. A napba nézvén örökre elveszti látását. Így kell legyen. A csönd már akkorára nőtt, hogy a pusztáról idehallik a langyos széllel szerteszét nyargaló tarpáncsódörök dobogása.

Szólalj meg, Levedi! Legalább nyikkanj, sohasem hallott hangoddal reccsentsd szét ezt a nagy csendet. Vagy inkább szisszenjen fokosod, öld meg Taját, öld meg! Küldd az atya után...

Taja ásít, szája tömve gyapjúszösszel. Levedi megnémult, vagy talán már nincs is a sátorban? A bő újra megszólítja a fejedelmet, óvatosan, szelíden kerülgeti.

– Tanácsért jövök ím tehozzád: miért volt üres jeles fának jeles odva? Te bizonyára tudod, bölcs Levedi...

Levedi leheletnyit moccan, Taja fürgén fölül, még térdén kushad, de már pompázik: újra méltósággal teli bő. A fejedelem fölpattan, indul Taja felé, bozontos rés-szeme, akár erdei öregé: csikót bénító, lovat bénító.

– Szeme szőre összeér! – Taja azt mormolja. – Szeme szőre összeér!

Levedi elzúdul Taja mellett, akkora a hangzavar, mintha égi csikók csillagköveket rugdalnának. Fegyveresek tódulnak a sátorba, elöl két selyembe öltözött fiú. Kockás vásznat terítenek a birkabőrre.

– Gyere ide! – Levedi azt mondja.

Taja megigazítja köntösét, odasétál.

– Ímhol vagyok!

– Ismered-é a játékot: fekete a fehéren, fehér a feketén?

Taja összefonja mellén a karját, nem válaszol.

– Ha e fehér gyalogot itt megtolom, mit teszel?... Te is a szembenálló feketével lépsz...

– Úgy, úgy – Taja bólint.

– S ha e fehér lovat léptetem előre, te a fekete lóval válaszolsz?

– Meglehet – szól Taja talányosan. Való igaz, alig emlékezik már az atya kedves játékára, mit Hágártól vásárolt

egykoron. Ezért hát távoli, finom fejcsóválással szemléli az agyafúrt alakzatokat.

– Fejedelem, hallgatom szavadat! – A bő hűvös és kimért.

A fegyveresek körbeállják a hadi mezőt, csak Taja előtt hagynak keskeny éket.

– Mikor fent a kék ég, s lent a fekete föld megteremtetett, az égi türkök kagánja elrendezte a birodalmat, megszabta törvényeit. A kóborló népek hét törzsbe rendeltettek. Hét zsenge vessző fonódott egy vastaggá, hét gyenge nép lett egy erőssé. Az égi kagán kemény törvényt szabott. De a bogos gubót szövögető szeráfok elárasztották a türköket aranynyal, ezüsttel, selyemmel. A szerek szava hízelgő, gazdagságuk megejtő. Mézes beszéddel, igéző drágasággal, aranyos búzával csalogatták napnyugat türkjeit. És napnyugat türkjei napkelet türkjeire rontottak, két testvér pusztította egymást. Akkor a bölcs kazár nép föllázadt, kitódult régi helyéről, s az Itil mellett ütött tanyát. Akkor a türk kagán szörnyű bosszút állt, az udvarában őrzött kazár túszoknak selyempántlit hurkolt a nyakára...

Levedi tekintete akár a szárazvillám, nyakán a szakadozott szélű sebhely pipacsként virít. Taja hátrál, kurrog, az ördögűzőt mormolja.

– Szeme szőre összeér, szeme szőre összeér!

– Uzok népének legelői szűkösek, a besenyőket nyomják, a besenyők a kazárok gyepűin mozgolódnak. Kazárok honában belviszály dúl, délen a bűbájos bizánciak settenkednek. Ha szorul a hurok, a kazár kagán merre lépeget? – Levedi azt kérdezi.

– Ki lenne a megmondhatója? – Taja bizalmasan meglöbögteti a szóvéget, ezzel is jelezni kívánja, hogy érti a fejedelmet; Taját, a pásztorkirályt is hasonló gondok nyomják.

Bizony, mikor a tarpánmént kerítették... No, lám csak, Levedi egy kissé lecsöndesedett. Azért nem árt az óvatosság: Taja ugrásra kész.

A fejedelem oly hosszú szünetet tart, már-már azt hihetnők, nem is szólal meg többé. Aztán gyűrűkkel ékített keze rebben, s elszabadul a pokol.

A testőrök, akárha vihar kapná föl őket, egyszerre ledobják ködmönüket, s a hadi mezőre ugranak. Egyik férfi a másikhoz ütődik, s ez a következőt löki, miként a hullámok, egymásba kulcsolódnak, fortyognak és kavarognak, alakzatokba rendeződnek. Tenyerüknek csontkemény élét egymáshoz koppantják, harciasan kiáltoznak. Csak léptük zajtalan, mintha mezítláb tolluban taposnának. Elsöprik a hűvös méltóságát kotyorgató Taját, ki-kicsapnak a hadi mezőből. Mellük kénkőként villog, mikor a fényes testek, a rézvállak egymáshoz csapódnak, úgy hallik, selymet szaggatnak. Állukat busa formán leszegik, lélegzetük egymásba bogozódik. A tülekedő férfiak tisztátalan szagot árasztanak, fényes állatot, jó erdei-öreget riasztó csikózsírszagot, füstszagot és vérszagot.

Levedi hunyt szemmel trónol a fejedelmi ágyon, bár szenved a nyomakodó, vad férfiaktól, érzi: az alakzatok, a szagok s a ritmus a szívébe nyomódik, ettől vidul, s könny szökik a szemébe. Levedi megint túljutott a fájdalom birodalmán, már a fenségesben járkál, ott, hol nem köti a férfit félelem, hol nincs hatalma a vérnek és a húsnak, a gyilkos pengének és a nyikkanó nyílnak, hol a férfi szabad, s repülhet, hol az enyészet rozmaringszagú.

Levedi int, csuklóján megcsörren a kígyófejes karperec. Csönd lesz, de bár ne lenne. A tébolyult lárma után e némaság még fullasztóbb.

– Miként halt az atya? – Levedi azt kérdezi.

Taja nyögni se bír.

– Sorsának rendeltetése szerint-e? És hol nyugoszik?

– Alkalmatos helyen.

– Szólj: eljöttek-e mind a gyászoló és jajveszékelő népek? Ott volt-e, ahogy illő, napkelet és napnyugat?

– Ott volt mindenki, aki a nagy esőtől jönni bírt. – Taja, mint aki sokat futott, hangja oly elfúló. – Megtudhatnám-e, ha szorul a hurok, a kagán merre lépeget?

Levedi messze jár, talán az égi réteken poroszkál, az atyával karöltve.

– Mire készülnek? Megtudhatnám-e? – Taja szelíden kérdez, de makacsul, mint a hullámverés.

– Mire készülnek, mire készülnek? – Levedi bosszúsan riad. – A kazárok a besenyők ellen készülnek, az uzok szövetségét keresik, a lázadókat meg a magyari nemzetségekkel akarják leveretni. Nyargalásznak a hírvivők összevissza, mindenki kémeket küldöz, nyelveket fogni igyekezik. A kazár kagán újra el fogja rendezni a népet, megint szorosabbra fogja majd a zabolát.

Taja fejében nagyokat zöttyen a világ, mint a súlyos szekér a repedezett úton. Miért jött ő ide, mit keres ebben a fertelmes kavargásban? Ki a megmondhatója? Szedelődzködne már: menne a honiakhoz, vágyik Égatya nagy testű lánykájára. Lépegetne vissza a tobozhajigálós, hűs helyekre, a gyantaszagú ligetekbe, a vidám örvös bocsokhoz, a serteperte fiacskákhoz. Igyekezne a régi folyóhoz, a másikhoz, ki őstojás-nagy köveken gördül a végtelenbe.

– Fejedelem! Mondd meg Tajának, Jaroszláv népe miért nem hozta el az idén az ajándékokat; aztán bocsásd őt útjára!

– No, lám csak, Tavaszi Dicsőség nem hozta el az ajándékokat. Ejnye, a kurafi... Fényes öreg fia nem röstell panaszkodni? Lent a pusztán vad, vasfogú idők járnak, míg ők itt fent, a csalitos ligetben békésen bóklásznak. Jaroszláv nem dugta az odújukba a motyót... Miért, miért? Mi dolgom vele. Kérdezd az atyát, ő tudja. Figyeld a jeleket, de oly hévvel, hogy ne akadhasson belétek rondább nyavalya. Mert tudd meg: napkeletről véres, nagy vihar nyomul erre. Kérdezem: terebélyes fádnak jó erős-e a gyökere. Ott él-e minden asszony, férfi és gyermek szívében az ősök melege? Nem szivárog-e emlékeitek bödöne? Ismered-e a szeszélyes vágyakat? A nemzetség hitét és álmát odacövekelted-e jó erősen az ezüstös folyóhoz? Mert ha nem, mind belevesztek a viharba.

A sátorban sűrű a lég. Taja nem érti pontosan, mit kellene cövekelni, s mivel; gyomrában apró viharok dúlnak, mi belülről égzengésnek hallik. Finom hószínű köpenye páncélként tapad a hátára. Tán vége van már a vendégeskedésnek? Még nincsen.

A fejedelem sátrának ajtaja föllebben, s egy csutakkarú törpe oson be. Mily kegyetlen tréfa ez megint. Taja mindjárt fölfedezi a hasonlóságot. E derékba fűrészelt férfi itt reá hasonlít. Ahogy mozdul, csutakkarjával őt formázza, mikor fennkölt intéssel kiparancsolja az izzadt férfiakat a sátorból, Taját fricskázza.

Fintur, mert így hívják az ördöngös törpét, odaevez Tajához, és apró, sebes mozdulatokkal fölkapaszkodik a bő nyírfatörzsére. Taja arca hamuszínű, a törpe szomorú, aszaltszilva-képe néz vele farkasszemet. Fintur fürge ujjal dolgozik, kiforgatja a bő szemhéját. Taja előtt elsötétül a világ, rázza magát, mintha táltosgörcs jött volna rá. Fintur a föld-

re pottyan, elterül, békaként kovákol. Óriási szeme kigurul helyéből. Levedi s a törpe némán bámulják egymást: társalkodnak. Vajh miről?

Fintur föltápászkodik, szemére, szájára apró ezüstdarabkákat nyomkod. Facsargatja ábrázatát. Tán most nevetni kell? Mintha Taja már hallott volna effélét, tehát halkan cöcög.

– Hogy mersz nevetni? – Fintur aszaltszilva-arca ezer felé hasad, s a hasadékokból sűrű méz szivárog elő. Fintur sír.

Taja elgyöngülve keresi a megfelelő álorcát: vonkodja izmait.

– Áfonyába harapott e férfi itt? – Fintur most meg azt kérdezi. Rézsút Tajára csusszantja pillantását. Az ezüstpitykék eltakarják szembogarát, csak a fehérje villog.

„Akárha a földből lesnének rám" – Taja azt gondolja. Levedire néz, válaszolna tán? Nem, nem. Szunnyad! Tajának kell megszólítania e fertelmes embert.

– Nem harapott a férfi áfonyába, éppen hogy nagy öröm érte: erős, karmos fiút nemzett. Most négyesztendős. Talán táltos lesz.

A törpe bólogat, vigyorog az álnok szavakon, odaevez Tajához, hideg ujjaival az arcát simogatja.

– Ne pillogj, lófi! Ne akard megtéveszteni magad! Miért riadozol, miért kerülöd a mókát? Miért dönögsz a fintorgókra? Tudd meg, a gyerekek és a kelekótyák nem félnek az ég buborékos leheletétől, testüket átjárhatja a tiszta lég, szívük ezért könnyű, akár a vízi hab. A gyermekek és a kelekótyák mindig tudják, mi robajlik a mélyben. Ha nem figyelsz rájuk, kiszikkadsz, mint nagy nyárban a békaúsztató. Kutasd az emberek arcát, vallasd a ráncokat, *gebedj* belé, de mindig tudd, mi jár az eszükben. Csak így vezetheted a

nemzetséget... És ha Medve fiad akkora lesz, mint én – Fintur most megáll, méltósággal végigmutat satnya kis testén, s fertelmesen mosolyog –, szóval, ha hétéves lesz, hozd el hozzám!

Levedi megcsörrenti csuklóján a kígyós karperecet, szedelődzködik, arca újra kigyúl, mint hold-öregé enyészetkor. Fintur karon fogja Taját, s kivezeti a sátorból. A bő iszonyodva érzi az erős csutakkar szorítását. Míg a sátor előtt a kötőfékkel bajlódik, hátába döf a törpe szitakötőszeme. Taja ujjai zavarodottan csetlenek-botlanak. Nem bír megfordulni, belészorult a szó, csörömpölve nekiütődik a fogak tarajának. Nem kiált rá a gönyére. Csak magában dönög, nem tiltakozik, pedig a fiát kérte a mérges fekete lébe csomoszolt ember, Medve fiát, hogy adná neki. Hát nem bír ordítani, hogy nem adja? Nem bír ellenkezni? Nem bír. Ő nem. Éppen hogy csak fölcsusszan a nyeregbe, térde még mindig remeg.

A bő hazaküldi a tíz kísérőt, egyedül baktat. Kerülgeti a sátrakat, a fegyveres népek lakóhelyét s a hadnagyok bőrveretes, hallisztte fehérített sátrát, a póznákra tűzött hadi jelvényeket. Az okos lovak, míg uruk a sátorban tanácskozik, türelmesen szenderegnek. Taja kikerüli a játszódó gyermekeket, kik port kavarva gyökérfejű botlovacskán lovagolnak, nádi buzogánnyal és almafa karddal hadonásznak, hujogatnak és káromkodnak. Oly hévvel mocskolják egymást, hogy Taja szégyenkezik. Még a kutyák is hánykolják magukat az árokban, nyomakodnak. Taja örül, mikor végre kiér a csöndes útra, hol már senki sem szúrja szemének tőrit a hátába. Békésen poroszkál, ballag vissza az övéihez.

Útjába kopasz fa akad, fának lombja lecsonkult, tetején öklömnyi madár énekel. A csipkés csontú, leheletbokrétás

hírnök hosszú útra készülődik. Délre költözik, melegebb tájékra, a messzinél is messzebbre. Mégis nyugodtan danol, mintha bizony holnap semmi se történne. Tán nem tudja, hogy lejjebb ezer veszély leselkedik? Mondja a magáét, pillézőn, miként a könnyű hab ring a vízen. Pedig diónyi fejében súlyos, nagy titkok rejtőznek. Ismeri az utat, oda s vissza, emlékezik a széljárásokra, s látta már a vén kőszáli sas sárga bogaras tekintetét. Belefér egy marokba, mégis repülni bír. Ha kedve szottyan, fölmén Égatyához. Nem akad bele a földön eszkábált tőrökbe, nem lehet neki hurkot vetni. Kurta szárnycsonkjával fennen szárnyal, nem éri el tarajló küzdelem, freccsenő vér, forró zsír. Hűvös alkonyatban nagy vidáman énekel, s hajnalra az égre megyen. Büszkén indul, miként majd tavasszal megtér. Gyenge csontjába nem akad nyavalya. Vagy ha mégis, sas csőre éri, egy villanás, s ő már nem levő – nem érez fájdalmat, nem terjeszkedik ragacsos kór a májában –, egy pillantás, s már zuhan a mélybe, vége szakadt mindennek, nem riadoz az enyészettől, sőt megkönnyebbül, hogy lég és föld a néki kiszabott idő elmúltával testében újra egyesülhet.

Taja s lova már jó ideje a kopasz fa előtt gyökerez. Míg a bő gondolata az égen szökdel, a bokor alól egy férfi les rá. Lassan bíborodik a felhők alja, közeleg az enyészet, de egyikük sem mozdul. Napok telnek el így, vagy tán évek?

A kormos arcú idegen az elszántabb. Keze a faragott fokosnyélen nyugszik, azt hihetnők, támadni készülődik, ujja azért karmolódik madárkaromként a csontsárga nyélre. Pedig nem mozdul, hiába jött már el ezerszer is az alkalmatos idő, hogy Tajára rontson.

Taja lazább, néha borzong, homlokán gyűrődések torlódnak. Teste nem oly kőmerev, mint az idegené.

Íj pattan, az égi madár fölszökken. Taja gyomrába fájdalom nyilallik. Az idegen kiegyenesíti zsibbadt térdét: másik bokorig kúszik, közelebb Tajához. A bő gyomrát fájlalja, tán neki is mohát kellene tépni?

Ki lőtt a madárra? Ezt sem Taja, sem az idegen nem tudja, bár mind a ketten hallották a pattanó ideget. Taja égen szökdelő tekintete lehanyatlik, egy pillanatra a bokrok alján időz. Olyan erősen néz, hogy pupillalángja a legvastagabb marhabőrt is átlyukasztaná. Már látja a lapulót, végre fölfedezte. Int neki, keljen föl, s jöjjön közelébb. Az idegen föltápászkodik, most látszik csak, hogy alacsony, horpadt mellű férfi, nyeles fokosa nem fegyverként, de támasztékul szolgál. Sántít. Ruhája rongyos, foga fekete.

Taja újra int, sürgetőn: jöjjön!

A férfi botorkál, egykedvű, neki nem oly sietős. Jön, ahogy bír. Szemben a bővel megáll. Kormos arcát hanyagul fölveti, beretvált feje búbja úgy fénylik, mint fokosának sárga nyele. A férfi igen vén, vénebb az atyánál.

Bár az idegen köntöse szakadozott, Taja mégis főembernek véli. Ez csak amolyan homályos sejtés, ködlő gondolat, a bő maga is megriad, amikor fölfogja értelmét: Urdung áll vele szemben.

Urdung az alvilág fejedelme, minden föld alatti nyavalya parancsnoka. Ő hozta föl a tengerfenékről a földet, hosszi kötélen, lélekvesztő hintán himbálódzva, s ő lopta a havat is az örök sötétség honából. Urdung Égatya romlott mása: mikor a jóságos öreg aranyfüstből ügyes kis röpülőszerkezetet sodrogatott, s a hártyás szárnyú méhecskét kedvtelve röptette tenyeréből, Urdung is megirigyelte a dicsőséget, s

vasból kéklő hasú legyeket eszkábált. Később bolhát, tetűt és sárkányt, de ezek nem váltak nagy dicsőségére. Hanem a lovak...

Mikor Égatya elküldte Urdungot, hogy hozzon neki földet s havat, mert most valami egészen újat fog szerkeszteni, s akkor Égatya megcsinálta az első énekest, Urdung is munkához látott, és gyúrt egy lovat. Szépen sikerült, nagyon is futósra. Ezért az agyafúrt Urdung, hogy a ló ne lehessen gyorsabb, mint ő, kivett egy ízt az első lábából.

Így történt, réges-régen, mikor még az atya sem élt. Most meg itt áll Urdung mester az atya fia előtt, nyomorúságosan és mélán, épp hogy csak hálni jár belé a lélek. Hát ki tud eligazodni ezekben a tekervényes históriákban?

Urdung csúf orrhangon szólal meg. Emlékezteti Taját, hogy mielőtt a föld megteremtetett, a víz és az ég egymásra borulva födte egymást. Azután a tűz kiszárította a tenger egy darabját... Taja közbeveti: miért kell minden regét ennyire az elején kezdeni, miért kell minden történetet ily végzetesen egymáshoz hurkolni. Urdung fokosával dobbant, nem fenyegetőn, csak a nyomaték kedvéért, s zavartalanul folytatja. Égatya – kit Urdung egykoron tisztelt, sőt a maga hűvös módján még szeretett is – megharagudott, mert rájött, hogy Urdung tud valamit, amit ő, a fenséges és bölcs öreg nem: ismeri az emberek szeszélyes és pusztító vágyait. Égatya mértéktelenül hiú volt, s ezért el akarta pusztítani társát. Tűzözönt küldött a földre, de a tűz sem a vágyakat, sem Urdungot nem emésztette el. Vajon miért hiúsult meg a bölcs öreg terve? Taja bevallja, hogy fogalma sincs. Nos, Urdungot ezúttal is megmentette furfangja s szerencséje. Elcsábította Égatya füstszagú asszonyát, s tőle szerzett tudo-

mást a pokoli tervről. Ölelkezésükben fogant az asszonyfia fiúcska: világügyelő Aranyfejedelem.

Nem, ezt nem kellett volna. Beszennyezni boldogasszonyt, s véle Emesét s Gyöngyöst. Hiszen a kínokat Taja csak vélük oszthatta meg. Taját most gyomorszájon vágták, összekunkorodott, mint a hernyó. Még hogy asszonyfia fiúcskát Urdung nemzette volna? Hiszen akkor minden reménysége összedűlt. Miért próbálják őt ily hévvel az égiek s a földiek? Égatya hiú, az atya torkos. Urdung boldogasszonnyal hál, az atya Gyöngyössel... Taja beleszédült zagyva gondolataiba. Hogy fenséges és alvilági ily szemérmetlenül ölelkezzék, hogy égi és földi ily orvul s kéjjel csalja egymást... Taja nem bír ekkorákat térülni-fordulni, őt nem mulattatja az ilyen csúfos ugrándozás, neki hitét és csontját töri az effajta medvetánc.

Urdung – a vágyak és szenvedélyek fekete fejedelme – kéjjel szívja magába a bő szagló kínjait. Lustán s bűvölőn pillog.

Taja elálmosodik. Úgy kerülgeti az álom, mint a fagy a hómezőn tévelygőt. Lassan, forró hullámokban jön rá a gyöngeség. Hiába hessegeti, egyre erősebb a vágy: elheveredni s föloldódni az édes fagyban, belebódulni a sötét, feneketlen verembe.

Urdung megvonja vállát, nem olyan nagy dicsőség ez neki, nehogy valaki is azt higgye. Odébb biceg, de azért egy fa mögül csak tovább leselkedik. Kókad-e már az elbizakodott bő, a fennkölt férfi?

A bíborodó ég alatt két bogár tűnik föl. Lassan másznak föl a dombra, egyre nőnek. Egyszerre lépegetnek, mintha kötélen rángatnák a lábukat. Már látszik, nem is két bogár, hanem két tehénke közeleg. Ekét húznak. Busa fejük fon-

toskodva himbálódzik. Urdung Tajára les: figyelsz-e, bő? Ez nem akármilyen eke, ennek nem kell a vasát nyomkodni, hogy mélyebbre túrjon, csak tartani kell, s a hajlított él kiforgatja a földet.

Urdung megint valami boszorkányságra készülődik: odaáll a siskafülű tehenek közé, igéző szavakat sugdos nekik, azok meg, mintha szárnyuk nőne, lebegve lépegetnek az alkonyatban.

És az eke fürgén szalad a föld húsába, és kiforgatja a sok fene férget, kukacot, korhadt gyökeret, kifehéredett csontcsipkét, madármellet, sárkányfogat. Urdung alattomosan, rondán vigyorog, mintha bizony mind az övé lenne ez a sok föld alatti izé, ördöngös holmi. Mintha bizony ő parancsolna nekik, s most engedelmével előmászhatnának.

A bő váratlanul megszólal:

– Ni, a csiperke égi madár, ki oly nagyszájún danolászott, miként végzi... – Taja a földből kibomló csontbokrétára mutat. Míg fönnhangon így szól, furcsát lát: folyó tükriben önmagát, fekete palástú fejedelemként, amint földre szegezett ujjal éppen azt mondja: ni, a csiperke égi madár...

Taja álmodik. Lélegzete nagyon mélyről szivárog elő. Urdung sarkon fordul, s két táltos tehenével megy vissza napnyugatnak. Fekete foga közt szitkozódik, a tehenek szaporázzák, ahogy távolodnak, egyszer csak újra szarvasbogarakká változnak.

Taján nem fog a varázslat. Álmában sincs másutt, különb helyen, csak a pusztán. Ahogy pilláját résnyire nyitja, szeme szőre seprősen beárnyékolja a mezőt. A térestelen tér közepén, forró homoktölcsérben egy csikó botladoz. Egyik pálcikalába eltörött, most hogy odébb vonszolja magát, a kifordult láb kajla nyomot karcol a homokba. Taja ekkor föl-

ismeri: kedves lovának, Csidinek a csikaja. Ott a hóka jel a homlokán. Csidit a tarpánvezér hágta meg.

Taja lépne, menne segíteni. Talán még nem késő nyírfaághoz kötözni a topa csikólábat. Noszítja lovát, de hiába. Lovának lába ónos fertelembe süllyedt, fényesállat-bénító, ördögi kotuba. A kiscsikó fölkapja fejét, érzi már, hogy közeleg a segítség. Nyiheg egyet, fájdalmasat, panaszkodót. De Taját nem ereszti a kotu. Ott fog hát elpusztulni a hóka csikó a térestelen tér közepén? Ott, a keletről előgomolygó, vasszínű viharban... Idehallik már a nagy idő szele...

Akkor még egyszer eljönnek a tarpáncsődörök. Lám csak, megelőzik a vihart. Nyihogva zúdulnak alá az égből, jönnek a csikóért. Térdig gázolnak a felhőkben. Iramuk a kiscsikó előtt meglassul. A vezérmén parancsol: térülnek-fordulnak, körkörösen kerítik Csidi csikaját. Már tanítják az ügyetlent, a topa lábút, a serteperte lovacskát; a csődörök nagy, forgó palástként forognak. A vezérmén, ki máskor oly kegyetlen, vad, s pusztító, most óvatosan, lebbenő fátyolként vezeti a csapatot, lopva meg is nyalintja a toppantyút, szeretettel tanítgatja neki a futást. Az meg lassan éled, csontja összeforr, kényeskedőn lépked, forog, a lovak forgó palástja egyre jobban magával ragadja.

Mire a vihar odaér, a kis topa nyomát már csak egy kajla csík jelzi, azt is gyorsan befutja a homok. Tarpán fia Csidi már szalad, ahogy véknya lába bírja.

A vihar szántotta puszta üres, csak a folyó, a hűséges folyó robajlik ott a mező közepén, Taja verdeső pillája mögött.

Taja harmadnap leöletett egy fehér lovat: hibátlan, nagy húsú, hetedfű csődört. Fényes állat helyett öltek, fényes öreg emlékének áldozták. A bő meghagyta, hogy aztán minden esztendőben, mielőtt beköszönt a csapadékos évszak, fehér lovat áldozzanak.

Csakhogy sem akkor, sem egy esztendővel később nem köszöntött be a csapadékos évszak. A föld kiszáradt s megrepedezett, mint a vének bőre. Ha szél támadt, fölkapta a port, vitte, löbögtette, aztán újra leterítette valahol másutt. A fű egyre fogyott. Hiába várták az esőt, nem jött. Nem jött se tavasszal, se ősszel.

Sáfely azt hírölte, hogy Taja nemző ereje fogyóban. Tarcsa amondó volt: ezért száradtak ki az égi csatornák. Még utóbb igazat jósolt az elroncsult májdarabokból a kelekótya Ballangó? Most meg aszály jön a népre...

Mikor a bő és kísérete újra Keve földjére érkezett, estére összegyűltek a titkos ligetben. Mindenki eljött, éppen úgy, mint mikor az atya ment el. Taja nem takarta el az arcát kendővel, érezte a nép nehéz, rothadásszagú leheletét, a táguló elégedetlenséget. Immár beteljesedett az ő sorsa is. Nem menekülhet. Háta behorpadt, nyaka megnyúlt. Várta a jelet. De Jód ezúttal késlekedett.

A testvér már tudta, aki öl, magát is öli. Gyilkos s áldozat, mint az összenőtt bárányok, egy tőről fakadnak. Hiába minden körmönfont magyarázkodás: aki ma ölt – mert tettével magát gyengítette –, holnap azt fogják ölni. Ily egyszerű. Jód csak abban bízhatott, hogy a szeretet átsegít az aszályos napokon. Mert szerette Tajját, habozott, s ezzel esélyt kínált testvérének.

Jód aznap *csak* fehér lovat ölt a ligetben. Az áldozatot Tarcsa ajánlotta föl az égieknek.

Hét isten felett fénylő
ősz fejű öregecske!
Tavirózsa füledet,
folyami rózsa füledet,
félénk fekete ruca füleként
figyelő füledet
fordítsad mifelénk!
Szemed mint a folyó ragyog,
szemed oly nagy, mint a folyó:
Ragyogtasd lefelé!

Dús ember ló-udvara közibül
választott vasszájú szép lovat
vörösfenyő-csemetéd tövéhez
vezetem én.
Hét isten közül
az égi térség legkisebb fia!
Vörösfenyő világfa mentén
ereszkedj le ide közénk!
Vörösfenyő világfa mentén
úgy hágasd fel lovunkat:
Lába ki ne ficamodjék.
Arany nyakú hét hattyú
szent otthona: szép nagy tó,
ott térdig érő mély vízbe
vezesd be lovunkat.
Köldöke-vágott halandó ember
keze nagy mocskát mossad le róla.
Hogyha már jól lemostad,
naphímű hímes nyerget
csatolj rá!

Lába ha tán gyarló volt,
vaslábat illessz rá.
Háta ha tán gyarló volt,
vashátat illessz rá.
Feje ha tán gyarló volt,
vasfejet illessz rá.

Hét karikás, rézkarikás zablát
rakj foga közé.
Fékjét fogjad kemény kézzel:
Hét ugrással, hét szökelléssel,
hét ugrással, szép szökelléssel
ugrassad őt fel.

Abroncsként forgó hét ég körül
futtassad lovunkat.
Hol férfit riasztó
sötét gödör támad:
Pompás ló patája
Döngölje simára!

Tűzfakasztó tüzes táj
kórt küld reánk: ruhája
szárnyát hallom suhogni.
Nyersvasból ím, cölöpsort
kezdünk elé leverni,
vasvesszőből sűrű sövényt
kezdünk eléje vonni.
A kór futó útját
vérrel töltött vödrökkel
mind tele locsoljuk,

a baj futó hét keresztútját
éles kés élével
szerteszét szabdaljuk.

Taja letörölte az arcára fagyott verítéket. Miként az atya, ha kedvére való akadt a nyelvére, ő is fönnhangon mondta az utolsó mondatokat. Talán éppen ezekre az énekekre gondolt a fejedelem, mikor így szólott: hitüket s álmukat idecövekeld az ezüstös folyóhoz... Bizony, meglehet. Mondják csak szépen, pillézőn... Ily kegyesen és bölcsen gondolkodott Taja. Talán még nem későn...

Tarcsa reccsentette szét az ezüstös áhítatot:

– Most pedig csinálj esőt! Én elküldtem az égieknek az ajándékot, hogy kedvükbe járjak. Most te következel: kérj tőlük esőt!

Taja habozott, még alig kerülte el az egyik hurkot, s ím, itt pörgetik a másikat. Testvérére nézett, de arcáról leolvasta: Jód nem tehet többet érte. Taja fölállt, torkát köszörülte.

– A baj futó hét keresztútját...

– Nem vón szabad, *így* nem vón szabad – Keve azt mondta. – Ha nem hiszel benne, nem szabad...

De a nép őrjöngött, s Taja már nem ülhetett vissza. Gyöngyös akkor úgy érezte, kihasították húsából a kór rágta darabot, rettentőn fájt, de mindjárt megkönnyebbült. Egyedül maradt, hisz elveszítette a férfit, de a seb máris gyógyult, testét újra átjárhatta az ég buborékos lehelete, csontjából kiállt az ólmos szomorúság.

Taja fohásza kurtára sikeredett, szürkén és unalmasan hangzott, s ezért reménytelenül belefúlt az elégedetlenség örvényeibe. Egy marék eső nem sok, de annyi se hullott.

Mikor Hágár – az agg kereskedő, számtalan gyermekével, vejével, menyével és portékájával a bohókásan fenséges tevéken megérkezett, Taja megmentőként üdvözölte. Kiváltképp a tevéket kedvelte, látványuk a példa erejével hatott: szívós testük rugalmasan hullámzott a nehéz teher alatt. Úgy keltek át ezek a kedves, szelíd állatok a végtelen pusztán, hogy nem szenvedtek, hogy nem érezték sem a víz, sem az élelem hiányát, magabiztosan és félelem nélkül lépegettek előre a langyos homokban.

Hágár bőrét repedezettre szikkasztotta a szél, szakállát zöldre pácolta a mulandóság. Egyik fülében aranykarika lógott, s fakó szeme, mint két bogár, egymástól teljesen függetlenül mozgott. Semmin se csodálkozott, s mindenről idejekorán értesült, mert hosszú bolyongásai során az égiek és a földiek egyaránt bizalmukba fogadták. Bizonyosan mindent tudott, mi a világról egyáltalán tudható.

Taja úgy gondolta, Hágártól végre tanácsot kérhet. Elbeszélte neki a nagy vihart, a vjaticsokat, az aszályt s az elégedetlenség örvényeit. Hágár mindenekelőtt a bőrökre volt kíváncsi, majd sajnálkozott, hogy az atya elment. Megtépte köntösét, és hamut szórt a fejére. Őszinte fájdalma átsütött az ősi szokások merev mozdulatain.

Taja behozatta a bőröket. Hágár kifogásolta, hogy a nyusztprémek nem elég tömöttek, s szóvá tette azt is, miért hullik a szőrük. Bizonyára a nagy szárazságtól, vélte Taja. Hágár sem gondolta másként, de sajnos, ez a körülmény jócskán levon az értékükből. Taja mértéktelenül alacsonynak tartotta a fölkínált árat, hosszan és körülményesen alkudoztak, de a kölcsönös tiszteletadásról egy pillanatig sem feledkeztek el. Taja ügyesen szőtte a szót, csak a szerteszét mászkáló bogárszemek zavarták kissé.

Mikor végre megállapodtak a mindkét félnek elfogadható árban, a bő ismét előhozakodott a nemzetség gondjával. Azt kérdezte Hágártól: ha szorul a hurok, a kazár kagán vajon merre lépeget?

Hágár penészes-zöld szakállát csavargatva először a városról beszélt. Színes szókkal érzékeltette Obadja székhelyének gazdagságát, minden képzeletet fölülmúló pompáját. Lefestette a kagán vörös téglapalotáját, a dús szőlőligeteket, a virágzó almafákat, a napfényben fürdő zsinagógákat, mecseteket és templomokat. Ott, abban a városban, békében él együtt minden isten, minden nép. Akkor cselekednek hát bölcsen a magyari nemzetségek, ha nem akaszkodnak a kazár néppel, s még véletlenül sem állnak a *lázadók* pártjára, de sőt minden erejükkel és legjobb tudásukkal a kagánt szolgálják, mert csak így lesznek ők is – a kazár nemzetségekkel együtt – egy vastag törzzsé, egy erős fává.

Hágár, míg Taját oktatta, jelentőségteljesen hunyorgott, s bár szemlátomást igyekezett egyszerűre fogni mondandóját, gyakran kevert a magyari nyelvbe – amit egyébként kitűnően beszélt – idegen szókat s furcsa jelképeket. Szívesen fűszerezte elbeszélését ősei viselt dolgaival is. Derűsen emlegette a részeges, öreg pásztorokat, kik ide-oda bolyongtak, nőkkel ölelkeztek, sípokat fújtak, és színes meséket találtak ki egymás mulattatására. Az egyik öreg, kinek nevét Taja elfeledte, egyszer olyan részeg volt, hogy pajkos gyermekei egy félig széthasított husáng hasadékába dugták vesszejét. Hágár fertelmesen hahotázott, s kihörpölte kedves italát – a mézes, mazsolás bort –, mit gyermekei készítettek számára.

Taja fagyosan hallgatott. Hágár a legkevésbé sem vett tudomást a bő tartózkodó viselkedéséről; arca, amelyen nemrég még vastagon ült az időtlenség hamuja, most a bortól s

a tréfától kipirult. Végre kedve kerekedett, hogy ő is előkínálja portékáit.

Taja sót, bársonyt, fűszereket, mazsolát és mécsolajat vásárolt. A sok különös holmitól bódító szag terjengett a sátorban. A bő a fűszeres hangulatot alkalmasnak találta arra, hogy beszámoljon Hágárnak különös álmáról. A kereskedő, hiszen az álomfejtésben is járatos volt, biztatóan s rejtélyesen bólogatott. Taja beszélt Urdung táltos teheneiről s a csodaekéről, de a gyalázatos ölelkezésről bölcsen hallgatott. Hágár megígérte, egyszer, ha újból erre jár, hoz egy olyan újmódi földtúró készséget... Mert bizony Hágár már a csodaekéről is tudott.

Boda ahogy vénült, egyre gyakrabban emlékezett őseire: hadakozó bikák és más fenevadak helyett egy fiúról regélt. Annak a fiúnak az élete szálját egyre visszább pörgette, egy szál töröksípon cifrázta, fújta öregesen, füstszagún, fanyarul. Énekelt a faszilánk-hosszú telekről, az éjszakákról, melyek végtelenek, mint az idő; énekelt az aszályos évekről, a sasok gyilkos szeméről, a jeges árban úszó lovak kínjáról, a gyermekek némaságáról, az elvetélt asszonyokról. Boda egy hajdanvolt nemzetség fiairól regélt, kik szunnyadnak, miként a vadász íjában a nyíl.

Mikor a juhok orra fölsebesedett a sok hiábavaló sikálódástól, Boda vérébe nyugtalanság költözött. Egyik este fejébe nyomta hollófekete bárányból fövegét, s tájfölnéző útra indult. Előzőleg azonban olyat tett, amit máskor nem szokott – s ezzel tán más végre is térül az ének –, magához vette kését s nehéz fokosát. Átkelt a folyón. Mikor partot ért, si-

etve elindult napkeletnek. Ment sokat, ment keveset. Háta lúdbőrzött, nemcsak a hidegtől.

Amikor napokkal később fölfedezte az első tüzet, nem lepődött meg, sőt még jobban igyekezett. Az idegen pásztor késve nyúlt a fokosa után, Boda csizmás sarkával a nyélre tiport.

– Szép jó estét!

A bojtár fölpattant, s nem restellt gyalázkodni. Boda szelíd szóval csitítgatta, miként a megriadt kisbárányokat szokás. A számadó a fiú minden szavát megértette: a nyelv atyáinak nyelvére hasonlított.

Mikor a ravasz számadó próbaként levette lábát a fokosról, a bojtár sietve utánakapott. Ez volt a veszte. Boda tenyerének kemény élével rézsút torkon vágta a fiút, hogy az hápogni is elfelejtett. Később megnyugtatta, ha nem mozdul szelesen, nem fogja bántani. Ebben megállapodtak, s leültek a tűz mellé. Boda némán trónolt, a fiú meg várta, szóljon végre. De az öreg, mintha már évek óta ismernék egymást, csak ült, dörzsölgette a kezét, huncutul vigyorgott, s a tűz közelében bóbiskoló juhokat nézte. Ki tudna eligazodni egy tájfölnézőn?

A fiú vastagabb fát tett a tűzre, tán a nagyobb világosságban több kedve lesz az öregnek a szóhoz. De Boda még mindig cihelődött, bámészkodott.

Aztán, amikor beszélt, a fiú attól sem lett sokkal okosabb. Boda szót sem ejtett róla, kiféle-miféle, s minek jött. Inkább kérdezett: az aszályról, állatokról, lappangó bajokról s a nemzetségfő szándékáról. Van-e elég legelő, széna? Így meg úgy...

A fiú aligha volt húszesztendősnél több, haját festett bőrszalagokkal három varkocsba fonta. Riadt szeme mindunta-

lan Boda csizmáját vigyázta, mert a megátalkodott vénember még mindig nem vette le a lábát a fiú fokosáról. Bodát mulattatta a legényke bizalmatlansága, de leginkább azt élvezte, hogy végre meleg tűznél tollászkodhat.

A bojtár ajánlotta: költsék föl a számadót, de Boda még a gondolat árnyát is elhessentette, mondván, reá nem kíváncsi, ismeri ő jól az efféle vén, féleszű kóciporokat. Aludjék nyugodtan! Ehelyett rávette az ifjút, hozza ki a számadó rovátkolt vesszőit. Míg a fiú belopózott a sátorba, visszakapta fegyverét. Boda görbült madárkaromhüvelykjével kitapogatta a régi, összeszáradt jeleket, számítgatta a szaporulatot, morrogott és ehhegett, aztán, ahogy jött, el is ment. Annyi zajt se csapott, mint egy surranó torkosborz. A bojtárlegény fölszította a tüzet, a nagy fénytől s melegtől hirtelen elalélt, aztán még egyszer fölegyenesedett s körülszimatolt, de Boda szagát már elvitte a szél.

Boda nem jutott messzire. Kaban – az idegen nemzetség számadója, ki utóbb fölriadt a szagra – nyomába eredt a hollókucsmás lompolónak. Csakhamar be is érte.

– Te merre, atyafi? – azt kérdezi Bodától.

– Láthatod, hogy merre megyek – Boda dünnyög –, éppen ellenkezőleg, mint neked kellene... – Bizony, ez amolyan összetákolt, szedett-vedett sziporka, de hát bölcsebb hirtelenében nem jut eszébe. Egészen belefeledkezik a látványba. Kaban – nem nagyobb, mint egy ágaskodó kutya – alulról les föl rá: süvegéből mereven előkunkorodik három, zsírral és hamuval jól összetapasztott, ősz hajfonat; szeme tiszta és derűs, karja hosszú, hátán akkora púp van, mintha mindjárt az idő vetett volna rá bogot.

Regebeli nagy találkozás ez, mindkét vénség érzi. Elfogódottan köpködnek, régi, csikódobogású éjszakákat hívnak segítségül. Ugratják egymást, miként az égiek, ha maguk között vannak. Még nem ugranak össze, a két nagy tájfölnéző még csak szavakkal lapolgatja egymást.

Aztán megpördülnek a fokosok, de csak az ujjak közt, lazán, hogy táguljon az ín, pezsdüljön a vér. Ha melegebb, könnyebb kiereszteni...

Most szikrát vet a vas, nappali fényesség gyúl az éjszakában. Szépen verekednek, ahogy őseiktől tanulták. Boda a ravaszabb, Kaban az erősebb. Mindkettő vén, s mindazt tudja, amit az atyáktól meg lehetett tanulni. Egyik sem kerekedhet fölül, mert akkor már nem lenne győző, s nem lenne vesztes. Ha valamelyikük *véletlenül* hibázna, akkor csak ölnék egymást. Mindketten ismerik a törvényt, s azt is tudják, egyikük sem fogja áthágni. Küzdelmük mégis izgalmas. Miként az ember életének medrét sem a kezdettől ismert vég: az enyészet szabályozza, hanem a közbülső idő, úgy az ő hadakozásuk szépségét is az egymáshoz hurkolt mozdulatok, a lebegés, a játék adja. Hévvel hadakoznak. Igyekeznek minél jobban megismerni egymást, s e tudással is gazdagodni. Mindegyik fürkészi a másik gyöngéit, de csak azért, hogy mulasson. Két ilyen vén kócipor sohasem vetemedne arra, hogy kihasználja egymás hibáit. Boda röhög Kaban nagy suttyantásain, mikor bizony a púpos egy kicsinykét elveszti egyensúlyát. Kaban meg Boda aprózó, toppantó-dobbantó léptein vigyorog, huh, még utóbb is valaki megijed...

Úgy hagyják abba, ahogy elkezdték. Egyre ritkábban ér össze a két fokos, nem pereg már olyan szaporán a nyelekről a háncs, lassul az ügyes pörgetés. Megszerették egymást. Mikor elválnak, tudják, ebben az életben már nem találkoznak.

Napok mennek, mendegélnek. A nők keze alatt a kifeszített szőnyeg újabb és újabb gyapjúszállal gazdagodik, a leveles indák hullámoznak és csomósodnak, hurkot vetnek a végtelennek.

A legszebb szőnyeget Szüga szövi. Ezer ötlettel tekeríti a mintát, a leveleket ravaszul kiforgatja, imitt abbahagyja, amott újrakezdi, megkavarja a színeket s a formákat, s az eredmény oly gazdag, dús és rejtélyes, hogy a férfiak is szívesen odatelepednek a párnákra a szövőszék elé, s míg Szüga keze madárként repdes, gondolatuk a burjánzó szárak és buggyanó levelek nyomán messzire kalandozik.

Taja kiváltképpen a bíbor és a fehér mintákat kedvelte. Ezek fölkavarták: a hullámzó mozgás a hatalmába kerítette, meglódult a gyomra s a képzelete. A jelek szeszélyesen változó üteméből a jövendő arcát igyekezett kibontani.

Csakhogy minduntalan eltévedt. A ravasz figurák összekuszálódtak, s ő reménytelenül hányódott közöttük. Ilyenkor már bánta, hogy átadta magát a zavaros álmodozásnak, már bánta, hogy odatelepedett Szüga szövőszéke elé.

Most is hasztalan buzgólkodik, nem talál támasztékot. Úgy hullámzott és zúgott a szőnyegbeli világ, miként a puszta kora tavaszi, táguló szélben. E hurkot feszítő fuvallatot Égatya egyetlen lélegzettel bocsátotta a földre. Zengett tőle ég és föld, mintha maga az idő zenélne.

E világnagy hangzavarban csak egy, ki némán és nyugodtan kuporog: medve fia Medve. Ő, ki fittyet hány az égiek szavára, ki hét esztendeje fényes állat tajtékából fogant, s fényes öreg nemzetségének rejtőzködő hitén nevelkedett; ki hét év óta világra jönni készülődik. Ő, ki még mindig vízanya ringó ölében tanyáz, ott úszik a hullámok hátán, ott a hajnali habokon.

Jelét már belekarcolták az álomkancsók peremébe, léptét már kótyomfitty mókások utánozták, jöttének hírét már égi madarak rikácsolták éjszakának évadján, de a vén fiú még mindig anyja méhében vackolódik, még mindig nem jön elő.

Eltelt már hét tavasz, eltelt már hét nyár, s a tenger halszagú: évek mennek, kergetőznek, de a dalos csak töpreng, csak szaglássza a jeleket.

Sűrül a fény, már csomósodik.

– Döncöl, segíts! – az énekes akkor azt kiáltja. – Döncöl, gyere, ne hagyj itt bent büdösödni, homály szülte odúban töprenkedni.

Há-há! Végre Döncölért kiáltoz. Tán jövöget. Neveletlen ujjával már nyomkodja az odú falát. Az atya vihog. Égatya elképed ekkora szemérmetlenség láttán, de nem szól, csak figyel, vajh mi lesz még itt?

De medvegyerek hasztalan kiáltoz, Döncöl nem megy érte. Tán beteg a Döncöl? Fényes öreg a csillagokat uszítja. Medve dühöng, éktelenül ordítozik, unja már az éjt, az örök homályt, a pusmogó ködöt. Bucskázna ki a csontos kapun, süttetné magát holddal, nappal, szárítkozna tiszta hajnalon.

Hiába, hiába! Az idő még nem alkalmatos.

Ki cövekeli az imbolygó napokat? Ki formál éneket a szétfoszló csöndből, az ismeretlen homályból? Senki, senki. Taja erejét megtörte az utolsó, a titkos ligetben kiállt próba. Hasztalan igyekszik kiszakítani a nagy forgatagból egy-egy részletet, egymáshoz fűzni okot s okozatot, a szálak újra szétszaladnak, még meg sem születik egy új alakzat, máris szétfoszlik. Sodródnak a táguló széllel, nincs ki a története-

ket egymáshoz hurkolja. Minden megtörténhet, minden, s mindennek az ellenkezője is.

Tavaszon a méhek időnek előtte kirajzottak, jöttek a költöző madarak is. Aztán havazott, s elfagytak a rügyek, s megint havazott, s akkor megfagytak a madarak. Taja fiatal kancája elvetélt, s három napig olyan erős szél fújt, hogy a folyó visszafelé folyt. Egy ravasz állat saját nyomában lépdelt hátrafelé, hogy elkerülje szagát, s megtévessze a rontást. Sikerült.

Tarcsa, a vén csont, megifjodott. Belsejében megbolydultak a húrok, inak és hagymák: gyomra újra rágós vadhúst kívánt, karja óriásíjat ajzott, ősz haja szépen visszafeketült.

Tarcsa egy alkalommal, mikor követségben járt Tavaszi Dicsőségnél, három szőnyegért – Szüga szőtte – s három nyusztködmönért egy kutyacsecsű süldőlányt vásárolt. A megifjult vadász fölrúgta a régi szövetséget, mind gyakrabban idézte az atyát, utánozta mozdulatait, s az ősi törvényt emlegette, miszerint úgy lenne kívánatos, hogy a bátya után az öcs vezesse a nemzetséget.

Taja szájában erre mindig összefutott a nyál, s mint a pók a legyet, mézes szavával bebugyolálta a lázadót, összekötözte, s odébb hengerítette az útjából. Csakhogy idővel Tarcsa is megtanulta, miként kell elkerülni azt a hálót, mit Taja sző neki apró ásításokból, hallgatásokból és cifrálkodó szavakból.

Tarcsa, hogy ifjult, újra kint hált a mezőn a pásztorokkal, de már nem ivott mértéktelenül, szívesebben faragott fokosnyelet. Régi ereje visszatért, de bölcsebb lett. Kerülte a testvérekkel a szóváltást. Más úton járt.

Taja több ízben követségbe küldte Tarcsát Tavaszi Dicsőséghez. Mikor utóbb meghozta az „ajándékot" – kevéske

ocsús gabonát –, a nagy hársfa alatt ünnepélyes ígéretet tett, hogy jövőre elhozza Jaroszláv sókészletének a felét s melléje három feleségét, kiket jó pénzért a böszörmény kereskedőknek adnak majd tovább. Senki se mert kételkedni szavában.

A szálak akkor kuszálódtak össze a legjobban, amikor az örökké gyanakvó Jód egy vaksötét éjszakán megölt egy idegent. Hogy ki volt a férfi, nem tudták meg, mert mire szólt volna, vére folyt. Az bizonyos, hogy előkelő főember lehetett, mert övét igen szépen mintázták, különös és rejtélyes módon. Tarcsa szerint az idegen övét egymás mellé szőtt sasfejek ékítették. Egészen összefolytak ezek a ragadozófejek – ha egyáltalán azok voltak –, nem tudott senki bizonyosat.

Jód ijedten hánykolta magát, tudván tudta, hogy baj származik még szeles tettéből. Hirtelen riadalmában Tarcsához húzódott, mert benn látta egyedüli oltalmazóját. Bizakodott, ha az előkelő idegen rokonai vérbosszúra jőnek, Tarcsa fokosa nem fog hibázni.

Jód Tarcsa oldalán? Nem otromba tréfa ez? Nincs ki megzabolázza ezt az esztelen, összevissza vágtát? Tarcsa, ahogy ifjult, egyre jobban hasonlít az atyára. A balgatag Jód meg összezavarja a történeteket, bizonyos tetteket, mit korábban az atyának tulajdonított, most Tarcsára ruházza. Míg eladdig minden erejével az atya emlékébe kapaszkodott, utóbb gyakorta megesik, hogy Tarcsa jelenvalósága elfödözi az atya foszladozó képét. A föltétlen hűség élteti Jódot továbbra is, mindig ez volt táplálója, csak most hűségének sugara eltérült: az atya képét már nem Taja testesítette meg számára, hanem Tarcsa. Az is bizonyos, hogy könnyebb volt a hiú és vidám Tarcsát szolgálni, mint a fenséges és komor Tajáť. Jód tehát Tarcsa árnyékába húzódva kényelmesen elhemperedett, hízott s vastagodott.

A nemzetséget ónos bágyadtság nyomasztja. A gyilkos hőség kiszopta vérükből az erőt, s az aszályban – miként a vas – a folyó is meggörbült. A fejekben véres daganat nő, szorítja az inakat: útjuk is meghajlik. Bár látszólag egyenesen mennek, s jól haladnak, az égen járó madarak tanúsíthatják, hogy miként a kerge birkák, csupán a meggörbült folyó mentén keringenek.

A bő makulátlan gondolataiba feledkezve elvétette a lépést. Míg tekintete a fenségesbe szökellt, lába belesüppedt Urdung kotujába. Taja kibillentette a finom egyensúlyt, mit az atya még mindennap újrateremtett; összeroppant a vékony tojáshéj. Az atya még félte fényes állatot, csúfolta bár torkosságáért, de becsülte szívósságát és erejét, nagy ritkán segítségét kérte, s egyszer majdhogynem megölte. Az atyát az ősök támogatták, képükben uralkodott, de félt is, csak félelmét minden nap legyőzte. A fényes öreg nemcsak a kimondható birodalmában volt honos, de néki a ráncok is vallottak, a szagok is sugdostak, a csillagok is árulkodtak.

Taja, miután az atyát elküldte, nem félt, s elfeledkezett a megnevezhetetlenről, a formátlanról. Elfeledte Aranyfejedelem példáját, ki útjának csak a felét teszi meg Égatya tiszta fényében, visszafelé Urdung sötét országában jövöget.

Taja eszes férfi, ki tagadná. Mikor a nagy idő rájuk jött, agyafúrt bőrtömlőket varratott, így akarta megmenteni a nemzetséget: embert, állatot s a sok drága holmit. Bölcsen fontolgatta a legelők rendjét is, türelmesen, százszor és újra. Pontosan megszabta használatukat: télen először a lovakat eresszék rájuk, hogy patájukkal föltörjék a kemény jeget s havat, aztán a marhák következzenek, majd a juhok s végül a kecskék. Télen trágyáztatta a legelőket, hogy dúsabbak legyenek, s így pótolják a hiányzó szénát. De közben elfeled-

kezett Tarcsa és Szüga lapuló indulatáról, megriadt, hogy Jód és Sáfely sötéten párálló vágya beszennyezi a makulátlan terveket. Elfeledte Bodát is, ki pedig nagy titkok tudója.

Taja azt hitte, egyik nemzetség olyan, mint a másik: sok ember, ló, marha, juh, szekér, szőnyeg, prém, bársony, ezüst, só és mécsolaj együtt. Minden nép úgy vándorol ősidők óta valamelyik folyó mentén, mint ők. Taja nem figyelt Boda énekére, s nem kutatta fényes öreg viselt dolgait. A bő öntelt volt, képzelete csikorgós. Taja, bár évenként hófehér, hibátlan lovat áldozott fényes öreg emlékének, nem hitte, hogy az ősi képek fölidézésével parancsolni lehet az isteneknek.

Mióta az atya elment, a nemzetségre újabb és újabb vad viharok támadtak. Bár eladdig győzedelmeskedtek, vajon a küzdelem a puszta életben maradásért értelmet adhat-e létüknek? Ha így lenne, akkor mi különböztetné meg az atyát a nagy ellenlábastól: réti szöszmötölőtől? Ha az atya csak állat-öreggel fenekedő öregember lett volna, s létét kitölti e küzdelem, akkor már senki se emlékezne rá. Az atya – bár sokat tanult tőle – különb volt, mint a hangoskodó, lovat bénító medve; minduntalan fölforgatta a tekintélyes mondatokat, mögéjük nézett, töprenkedett, s szájalt az istenekkel. Ha kellett, ezer furfanggal verekedett az igazáért. Az atya, noha szívesen töltögette bendőjét jó húsokkal, áfonyával, s igencsak ragaszkodott életéhez, mégis minduntalan bemerészkedett Urdung sötét és kifürkészhetetlen országába.

Mióta az atya elment, az újabb és újabb viharok mintha kissé ostobán ismétlődnének. Már-már komikus, hogy a nemzetség egyre a nemlét szakadékához sodródik. E küzdelem már csak a puszta létért való harcot jelenti, már értelmetlen. Nem próba többé, inkább ízetlen tréfa. A sorozatos

végveszély nem nemesít, hanem zülleszt: a nemzetség elveszti méltóságát, éjszakánként lúdbőrzik, mert penegő nyilakkal álmodik, reggel vinnyog, nappal tülekedik, mint egy horda réti szöszmötölő.

Az énekesek tudják: a regék önmagukat ismétlik, az idő reménytelenül begörbült, miként Kaban, a besenyő pásztor hátgerince.

Napok óta száraz szél nyomja a sátrak oldalát. A juhok fölfújódtak, a szélfiak gyapjas labdaként görgetik őket a pusztán. A pásztorok – bőrüket próbálta már százféle vihar, hitük oly erős, nem dúlhatja szét azt sem isten, sem ember – ha eljő a hajnal, megint az eget lesik, harsányan kiáltoznak:

– Süss föl, nap!

Ráfelel a szomszéd, arra a következő. Így szólongatják egymást, hínárszívós bizodalommal, hangjuk összeér.

– Süss föl, nap! – Végigszalad a parancs, mint az elgurított kő, már egyre messzebb jár, már egyre halkulóbb.

Korkut, a bojtár, kinél a minap Boda vendégeskedett, a számadó mellett áll, nem mozdulna mellőle. Ő is kiáltozik, szeme napkeletet kutakolja, de esze másutt jár.

Kevés szavú legény a Korkut, álmodozó. A réten találtak rá: anyja talán ember volt, apja farkas. Kaban magához vette, fölnevelte. Megtanította, hogyan kell a kutyáknak parancsolni s a fokossal bánni. Kaban néhanapján faragott botjával megverte a fiút, de sohasem mértéktelenül, s ilyenkor is, inkább a bojtár sajnálta a gazdát, mert tudta, a vén Kabannak nagy baja van. Korkut úgy tartozott Kabanhoz, miként a pásztorkutyák vezére tartozik a számadóhoz. Különb kö-

telék volt ez, mintha Kaban maga nemzette volna őket; ősibb, sodrottabb, szívósabb hűség.

Azon a reggelen, mikor Korkut fölébredt furcsa álmából, Bodára úgy emlékezett vissza, mintha Kaban lett volna, csak nyelvük és szaguk különbözött. Az álmodozó fiú azonban mégsem keverte össze őket, esténként, a tűz mellett, néha fölemlegette Bodát, kevés szóval, de oly kifejezően, hogy a többi bojtár is *látta* a szúrós szagú, tollászkodó öreget. Csak Kaban hallgatott furcsán, mintha bizony ő többet tudna az esetről.

Kaban észrevette, hogy Korkut – bár teli torokkal harsogja a „süss föl, nap"-ot – figyelme másutt bóklászik, de nem szólt a fiúra, mert tudta, az idő gyakran megzavarja az emberek eszét. Kaban nem állhatta a száraz szelet. Inkább jöjjön fagy vagy nyári meleg, csak ne imbolyogjanak a fák, ne sikoltozzék a puszta. A szélben szétzilálódik a kötés az állatok között.

A nyáj türelmetlenül hányódott. Az aszályos nyárra száraz ősz következett, s a tél végtelenül hosszú volt, minőre csak a vének emlékeznek. A tavasz is vonakodva jött, a juhok bársonyos szája fölsebesedett a sok hiábavaló sikálódástól: a föld még nem engedett, még ráspolyosan szikkadt.

Mikor a pásztorok befejezték a hajnali felelgetőst, még egy darabig együtt maradtak, Kaban vigasztaló szavára vártak. A számadó ma nem tudott egyebet mondani, mint hogy egész éjszaka szaggatott a púpja, s az nem sok jót jelent. Talán tréfálkozik a nyomorék? A bojtárok azt is hihetnék... De nem hiszik. Néma csöndben ácsorognak, szemük a vénséges púposon függeszkedik – mintha egy fekete vastömb vonzaná őket ellenállhatatlan erővel –, arcukon érzik az öreg melegét. Kaban odébb rúgja az egyik fegyelmezetlen

kuvaszt, ki nem bír túlcsorduló szeretetével, s a kezét akarja nyaldosni. Ez a nap is elkezdődött.

Korkut éppen egy bokor mögött kakál, mikor a rettentő kiáltás fölharsan. Megmozdulnak a folyó menti fák s bokrok, gallyakkal fölcicomázott férfiak törnek elő, a földön lapuló lovakra kapnak, s már süvítenek a nehéz fokosok.

Az éjszaka leple alatt keltek át az idegenek, a szél elvitte szagukat, ezért nem fogtak gyanút a kutyák. Beásták magukat az avarba, lovaikat a fák mögé parancsolták. Így várták lapulva az alkalmas pillanatot.

– Hiiij, hiij oguz! – azt óbégatták, s most előtörtek. Jöttek, mint a réti besék, csúf ragadozószemük sárgán villogott.

Kaban nem kapkod, jól tudja a teendőt. Összegyűjti, rendbeszedi a férfiakat, a vesszőből font, sárral tapasztott ólak mögé húzódnak, csattognak a fokosok. Míg a férfiak tartóztatják a bitangokat, a nők s a gyermekek gyorsan nyeregbe kapnak, s a szekereket hátrahagyva menekülnek. A rablók a folyónak szorítják őket.

A számadó Korkutot küldi a nyájhoz, hogy kerítse s hajtsa azt is a folyónak. A bojtár igyekszik utat vágni, de a rablók sokan vannak, talán kétszer annyian. Menekülni kell.

A kutyák is derekasan dolgoznak. Vezérük rövideket vakkant, jól tudja a támadás fortélyait. Két-két kutya, ha jól összecsingolódott, a legerősebb lóval is elbír. A farkasokkal hadakozva tanulták a fogást: torkát szaggatják a lovaknak. A kutyák pofáját vér futja be.

De mi haszna a derekasságnak, ha a bitangok viszik már a nyájat, terelgetik a rengeteg állatot. Csattog a bot a jószág csontos hátán. Riadtan összebújik a birka, tülekedik, egyik sem akar a szélen maradni.

Kaban elrendezte már a nőket s a gyermekeket, mi dolga lenne még? Fölvesz egy bárányt – melyiket mentse? –, indul ő is a folyónak. Egy oguz nyargal utána, rákiált:

– Szedd a lábod, vénség, mert kettéhasítlak!

Kaban nézi a férfit, hosszan nézi: fiatal még, amolyan bojtárgyerekforma.

Hová siessen? A nyáj odalett, földönfutók. A bölcs öreg tudván tudta: ha ma tőlük ragadták el az állatokat, holnap ők ragadják el másokét, hogy ne haljanak éhen. Így rendezték el itt a népet. Csakhogy belőle, tán mert nagyon öreg volt már, hiányzott a bárgyúság, mi a mindenkori újrakezdéshez kell. Már nem tudott lendületet venni.

Kaban nyakában riadtan béget a bari, a számadó fölnyúl, megsimogatja.

– Miért félsz, esztelen?

Már zúg a fokos, de oly erővel, hogy fele is elég lenne kettéhasítani a bárányt meg az öreget. Kaban odébb lép, káromkodik.

– Addsza a késed, gyáva kurafi, nyisszantom le a faszodat, jó lesz a kutyáknak. Megérdemlik, derekul küzdöttek.

A legény vörös, mint a rák.

– Eridj, öreg, ha mondom, mentsd az irhád! De előbb azt a bárányt, mit a nyakadba kanyarítottál, tedd ide elibém.

– Menj haza, e bárányt nem adom. Én neveltem. És én neveltem mind a többi állatkát. Hová lennék nélkülük? Menjetek haza, de a jószágot itt hagyjátok, akkor tán nem öllek meg bennetek...

A fiú háromszor azt ordítja, hogy „hij oguz!" – s akár egy szíjas bőrdarabot, kettéhasítja az öreget.

A folyónál nagy a tolongás, mennek neki a jeges víznek, a lovak prüszkölve táncolnak, a gyerekek némák, mint a sír.

Korkut ott áll a gázlónál, s csépeli a makacskodó lovakat. Nincs veszteni való idő.

De a rablóknak nem olyan sietős. Nem üldözik a menekülőket, inkább a sátrakat kutatják, s a nyájat terelgetik, számlálják.

A folyó teli jajveszékelő emberrel, döglött állattal, ágaskodó rönkkel. A szél hullámokat ver. Ki a túlsó partra ér, ráfagy a ruha.

A menekülők nagy tüzet raknak, szárítkoznak. Korkut búcsúzik az öregtől, késével a hamuban kapirgál. Amikor fölnéz, látja, a férfiak körbeállják, s úgy bámulnak rá, mintha bizony ő lenne Kaban. Nehéz lesz a lélegzete: hát megtörtént ez is. Immár az ő hátát éri először a nagy idő, az ő mellét feszíti legjobban a szél, az ő fejét veri legerősebben az eső. Ez most már örökre így lesz, vagyis hogy inkább csak addig, míg ő is elfárad, s akkor jön a következő. Ki irigyelhetné meg ezt a sorsot? És ki mondhatna nemet, ha őt választják.

Miért éppen Korkut a következő? Így szövődött a sokszálú kötelék a pásztorok között. Korkut nem csodálkozik, nincs rá idő. A pásztorok már az új számadót lesik, miként legyen tovább.

Korkut leölet egy gyengélkedő lovat, hogy legyen valami vigasság is a nagy szerencsétlenségben. A nép rágcsál, didereg. Korkut fölszedelőzködik, elindul.

Vajon hová igyekezik? Újra neki a víznek. Bele a jeges folyóba. Így kell legyen. A puszta kihalt, tűz sehol nem ég. Bizonyára hírét vették a pásztorok a nagy rablásnak. Jobb ilyenkor sötétben tanyázni.

Könnyen rátalál az öregre. Ott fekszik vérébe fagyva, mellette a bari – ragacsos gombolyag. Korkut fölveszi az öre-

get, indul vissza vele. A folyóval már nehezebben gyürkődik. Nyakába kunkorítja a számadót, mint a bárányokat szokás.

Mire visszaér a tűzhöz, már csak az őrök vigyáznak, a többiek szanaszét hevernek a meleg hamuban. Korkut leveszi ködmönét, s betakarja vele az öreget. Így talán nyugalma lesz. Aztán végigdől maga is. Mielőtt végleg elnyomná az álom, szokása szerint még egyszer fölül és szaglászik.

Fényes öreg magzatát, Medvét, életének hetedik évében, őszszel, hagymáz szállta meg. Aznap éjszaka Urdung kiparancsolta a folyóból a három kormos bikát. Előlopakodtak, pípesen lépkedtek, ily nagy testű állatokhoz egyáltalán nem illőn. Orrukat néha összeütötték, mókásan csattogtak. Látogatásukat tréfának is gondolhatnók, de bizony gyorsan bélét ontanák, ki eléjük keveredik. A nemzetség bénán szunnyadt.

Urdung bikái nem siettek, s nem is igen szaglászódtak, egyenest a bő sátrához mentek. Medve fölült ágyában, s hallgatózott. Akárha vászon hasadna, egy pillanatig olyan hangot hallott. Aztán csúf égett szag szaladt föl az orrába. A bikák tüzes szeme átégette a nemezsátor oldalát. Három pár izzó vassugár dárdázta mellét. Az ágyra hanyatlott, hideg lelte. Három pár vaskesztyű mart bal lábába. Medve-gyerek még soha nem érezte az enyészet jeges szelét. Izzott, csatakos volt, mint a meghajszolt csikók. A sötétben tapogatózva anyja testét kereste.

A fiú reggelre sem könnyebbült. Hánykolta magát, ordítozott. Bal lábára diónyi vörös duzzanat nőtt. Szeme kifordult, egész testét görcsös rángás rázta. Mindjárt jöttek az

asszonyok, hogy űzzék a nyavalyát. Szüga piros bőrszíjon csontocskát hozott, s a gyerek nyakára kötötte. Sáfely izzított vasakat dobált egy vízzel teli edénybe, ezzel mosta Medve lábát és talpát.

Mint réce hív, récehívogató
pipegő hanggal rívunk mi fel hozzád,
mint lúd hív, lúdhívogató
pipegő hanggal ülünk mi előtted.

A virrasztó asszonyok egész éjszaka asszonyfia fiúcskát – világügyelőt – kérlelték, hogy oszlassa szét a kórt, s vágja át a baj összegabalyodott útjait. Hiába.

Rossz napok jöttek, még rosszabbak mentek. Fényes öreg magzatja minden nappal gyöngült. Jód friss halat hozott neki, zsengére sütötték, kihányta. Keve azt mondta:

– Megyen már a gezeguza gyerke, nem bír már maradni... Megyen fényes öreg után, lépeget az égi nyomokba.

Az utolsó este Gyöngyös bekente csikózsírral a fiú mellét. Nem segített ez sem. Éjszakára már alig rebbent.

Hajnalban megjött Boda. Nem hívta senki. Messziről jött. Föntről, hol a folyó egy nagyot kanyarodik délnek, hol a nemzetség nyári szálláshelye, honnan hét éve nem mozdult. Hiába kérlelte egykoron az atya, akkor a nagy tájfölnéző kevélyen nemet mondott.

Most eljött. Jódögélt már hetek óta, megállás nélkül, gyalogszerrel, mert így hozta a szükség. Mikor a táborba ért, egyenest a bő sátrába ment. Szörnyű bűz lebegett utána. Némán végiglompolt az őrök s egyéb népek ijedt sorfala előtt, vonult, mint egy bolond fejedelem. Arcán nem látszott sem büszkeség, sem harag: egyszerűen fekete volt. Kipakolt

mindenkit a sátorból, mind a sok pipegő, rívó vénasszonyt, mind a sok bávatag, lógó tökű férfit. Gyöngyöstől forró vizet kért, s félszemmel megnézte a halódó fiút. Nem nagyon hosszan nézte, inkább csak úgy: no lám csak, komám, hát találkoztunk...

Megtapogatta a duzzadt csontot, dörmögött, kiküldte Gyöngyöst is. Egy kanál mézbe nyusztlegény heréjét keverte, ezt megetette a fiúval. Aztán elővette a rongyokba csavart pengét, s reggelig faragta Medve csontját. A gatyája is lucskos lett a vénembernek, mire kitakarította a csontból Urdung förtelmét.

Másnap a fiú gyötörten ébredt, de már akkor túl volt a nehezin. Boda eltűnt, mintha a föld nyelte volna el. Mikor újra előkerült, oly nagyon részeg volt, hogy Gyöngyös se bírt vele. Végül belemártották egy dézsa vízbe, aztán odatámasztották a sátorfához, a botja mellé. Ott szikkadt a nagy tájfölnéző három nap, három éjjel.

Ahogy lassacskán visszatért az élet a fiúba, úgy fogyott az erő a vénemberből. Boda naphosszat hevert, az eget leste, s a földet hallgatta, ivott s kiabált. A rontás, mit mindig bátran magába szívott, most leterítette. Sötét, idegen hatalmakkal vívódott a számadó; ki annyi embert megmentett már, rajta senki sem segíthetett. Az örökös kín – miként a lovak vére a kutyák pofáját – elborította az öreg tiszta látását, de még mindig nem adta föl. Énekelt.

Míg Medve lábadozott, Boda nem mozdult mellőle. Néha elszunnyadt az öreg, s ilyenkor idegen szavakat kavart az énekébe. Nem baj, fényes öreg magzatja így is értette a regét, hiszen hagymáz szállta meg.

A fiúnak énekelnie kell... A térestelen téren ott bóklászik a nemzetség, ott hányódik, táguló szél sodorja, begör-

bült idő akasztja. Énekelni kell: az ősöket idézni, s a tűzözönből mentett sugaras szavakkal legyőzni a béna csöndöt; az istenekkel akaszkodni, s a baj futó hét keresztútját éles kés élével szerteszét szabdalni. Énekelni s igézni, hogy a jövendő megint föltárja előttük igazi arcát.

Gerencsérnek ősszel az a dolga, hogy előteremtse a következő évre való agyagot. Történjék bármi – égszakadás, földindulás –, ha itt az ideje, ő fölkerekedik, s vállán az ásóval, elindul a hegybe.

Ás. Ásott három nap. A negyedik napon különös holmit fordított ki a földből. Valami barna tárgy volt, megcsikordult az ásó, mikor hozzáért. Először vasnak hitte, fölvette, körmével kapirgálta. Vastagon ráragadt a hajdanvolt napok hordaléka. Régen ott nyugodhatott már a földben, nagyon régen.

No, lássuk csak! Gerencsér elballag a patakhoz, leül egy lapos kőre, mosogatja a rejtélyes holmit. Szép idő van, amolyan utolsó aranyló ajándék a tél előtt. A nap kellemesen melengeti örökké sajgó karját, hátát. A víz nem bír a makacs szennyel. Gerencsér agyafúrt: kövekkel elrekkent egy kis eret, odateszi a holmit. Hadd ázzék! Ő addig fölrakja a szekérre, mit reggel óta kiásott.

Keményen dolgozik a Gerencsér, már a nap is lemenőben, mire befejezi az aznapi kínlódást. Majdhogynem elfeledkezik a különös tárgyról, éppen indulna haza, mikor eszébe jut.

Mi a fene lehet? Kézbe veszi, forgatja. Ujjasával fényesre dörgöli. Csontszínű, s két luk van rajta. Arc, álarc. Agyagból csinálták, jól kiégették, szép lassan tüzeltek a kemencében.

Gerencsér gondol egyet – mert mindig csak a mókán jár az esze –, az arcára illeszti a holmit. Jól lát, éppen a szeméhez esik a két luk. Ni, hogy pípeskedik! Le s föl lépdel, még a folyó tükribe is belenéz. Inkább ne tenné!

Torkára fagy a lélegzet: állat-öreg néz vele farkasszemet. Csorog a Gerencsér hátáról a jeges veríték. Szabadulna már a képtől, de nem bír. Mintha odaszögezték volna a tekintetét. Állat-öreg arca fekete, orra kerek, vicsorít. Két lábon áll, talán támadni készülődik, csak két ribiszkéje izeg-mozog riadtan.

Gerencsér azt mondja: bizonyára elment az eszem. Végre letépi magáról az álarcot. Leül a kőre, nézi a folyót. Már megint tiszta a tükre, eltűnt belőle az iménti látomás.

Forgatja az ördöngös holmit, körme végigszánt a legapróbb repedésen is. Derék munka, tisztességesen meggyúrták az agyagot, nincs benne egyetlen csomó, mészkőbuborék, kövecs. Jól meg is formálták. Éppen olyan, mint fényes állat pofája. Vagyis hogy egyáltalán nem olyan. Állat-öreg soha nem nézett ilyen riasztóan; az életben mindig van valami a tekintetében, amitől megszelídül. Egy szőrcsomó a fülinél, egy világos folt az orrán, egy sebhely a száján.

Ez a cseréparc, akár Urdung arca, félelmes. A hajdanvolt fazekas jól kimódolta: összekuszálta aráncokat, szétzilálta a vonásokat, jól mögéjük nézett, aztán újra rendezte az egészet.

Gerencsér erőt vett gyöngeségén, s megint fölpróbálta a holmit. Mikor a hűvös cseréparc – mit annyian viseltek már őelőtte – a bőréhez ért, akkor megcsapta az égi meleg. A szemgödrök mögött föltárult az idő hétrétegű mélysége. Ott bóklásztak az ősök a térestelen téren, eprésztek és viharral gyürkődtek, lovat idomítottak, és szelekkel akaszkodtak,

csikaró hasukkal bajlódtak, s égiekkel pörlekedtek. Ismerős a kép, nagyon is ismerős. Mindig két sarok között hányódtak, ég és föld, tűz és víz, Égatya és Urdung próbálta őket. És hogy megkísértsék a lehetetlent, hogy lakhatóvá tegyék a köztes világot, állat-öreg nyomát szaglászták; s hogy megszabaduljanak szorongásuktól, hogy kiengeszteljék a féltékeny égieket, nehézkes medvetáncot lejtettek. Az a hajdanvolt fazekas nem félt a szemben álló, ellenséges hatalmak ábrázatát egyetlen arcba belegyúrni. Jól kiégette. Itt van.

Hát mindent kitaláltak már évezredekkel előbb? Már mindent elrendeztek?

Gerencsér aznap megtudta, *az a* fazekas azért formálta ki állat-öreg arcát, hogy legyőzze félelmét. Ha formát ad a jeges pofájú mindenségnek, könnyebben fölülkerekedhet rajta, s elűzheti a csontjába akadt ónos bágyadtságot. A fazekas, habár a fölismerés fontos, nem hánykolja magát örömiben. Leporolja a fenekére tapadt agyagot, s megyen haza lepihenni.

Holnap megint munkához lát. Átgyúrja a friss agyagot, százszor s még egyszer. Aztán szétteríti, hogy tisztuljon. Az ég alatt rothasztja: mossa eső, repessze fagy, szárítsa szél, süsse nap. Így majd kimegy belőle az ember kezének nagy mocska, minden, mi rothadó, s csak a tiszta föld marad, az égi föld, miből Égatya az első énekest formálta.

Jövő tavasszal, ha megéri, az új agyagból megcsinálja a cseréparcot. Olyan lesz, mint fényes öreg képe, mégis Medvére, az énekesre fog hasonlítani. Nem is kell hozzá más, kevés szerencse, néhány szélcsöndes nap, s egy kis égi – aszszonyi – melegség.

Budapest, 1978. december 30.

106853

CSÁK GYULA

Az őszülés váratlan órája

„Az asszony a fürdőszobába ment, hogy lemossa könnyeit. A tükörbe nézett, és öregasszonyt látott. Közelebb hajolt a tükörhöz, s akkor egy halvány csíkot vett észre baloldalt, a homloka fölött. Kifehéredett néhány hajszála az elmúlt órák alatt.

Ez úgy megdöbbentette, hogy sokáig nem tudta levenni szemét a csíkról. Élete olyan kiemelkedő eseményének érezte a pillanatot, amelyhez fogható csak kettő jutott eszébe hirtelen. Az egyik nagyon régen volt, amikor igenis ráültette nagyapja a nóniuszra, a másik pedig kislánya születése volt. Aztán mosolyognia kellett, mert eszébe jutott egy harmadik jelentős esemény. Azt mondta egyszer a férje, amikor már régen a férje volt, hogy a mozgása tetszett meg neki legelőször. »Emlékszel, amikor ott, az üzemi konyhán dolgoztál, és mindkét kezedben hoztad a tálcát, s a faroddal lökted ki a lengőajtót?... Akkor szerettem beléd.«”

Részlet *Az őszülés váratlan órája*
című elbeszélésből

ISBN 963 211 463 9

Kozmosz Könyvek, Budapest
Felelős kiadó: Szilvásy György igazgató
Alföldi Nyomda (959.66-15-1), Debrecen, 1981
Felelős vezető: Benkő István igazgató
Felelős szerkesztő: Fazekas László
Műszaki vezető: Haás Pál
Képszerkesztő: Csejdy Virág
Műszaki szerkesztő: Seebauer Gabi
16 000 példány. Terjedelem: 9,6 (A/5) ív. IF 4256

„Mai mozdulataink és mondataink igazi értelmét csak úgy tárhatjuk föl, ha a történelem és az emberi természet legrejtettebb zugaiba is bemerészkedünk... A múlt itt van bennünk, akkor is, ha nem *tudunk* róla. Zsigereinkben, mint egy mélységes mély kútban, évezredes emléknyomatot őrzünk. Csak jó hívó szó kell, s a régi képek újra felködlenek" – írja az író könyve előszavában. Regénye olvastán az olvasóban föltárul a múlt mélységes kútja, testet ölt az öregember, a nemzetség atyja. Azé a nemzetségé (nemzeté), melynek története talán akkor kezdődött, mikor a bátor öreg először nevezte nevén a „fényes állatot": a medvét, kitől egykoron ő maga is származott. Talán ezzel vette kezdetét népünk, nemzetünk története.